

70.346

Törvényes rendeletek gyűjteménye.

Az erdőtörvény. (1935. IV. t.-c.)

1. Általában az erdőtörvény célja: A magántulajdon megvédése mellett az ország fásításának előmozdítása, és erdők telepítésével az egészségügyi viszonyok megjavítása.

Az erdők: a) magánosok,
b.) valamely közösség,
c.) az állam — tulajdonában lehetnek.

A tulajdonos még a saját erdejével is csak bizonyos korlátozások mellett rendelkezik szabadon. Oka ennek az, hogy az erdők a magántulajdon mellett a köz érdekeit is szolgálják. Így pl. a tulajdonos nem írhatja ki egyszerre az egész erdőt, hanem azt csak egy meghatározott **üzemterv** mellett végezheti.

Az erdők felügyeletével az „erdőrendészeti hatóságok” vannak megbízva. Az ő hatáskörükbe tartozik az erdő irtása, (favágás) fásítása és általában az erdőgazdálkodás szakszerű ellátása.

Az erdőrendészeti hatóságok eme feladataikat „erdőmérnökökkel” végzetik és azok intézkedéseit maguk a tulajdonosok is betartani kötelesek.

Be nem tartásuk esetén a tulajdonos is **kihágást** (erdőrendészeti áthágást) követ el és büntetendő. **Feloszlik:** a.) erdőrendészeti áthágásra.
b.) erdei kihágásra.

2. Erdei kihágásnak nevezzük azokat a cselekményeket, amelyeket mindég a tulajdonostól függetlenül más egyének követnek el és amelyekkel az erdő tulajdonosát valamilyen tekintetben megkárosítják. Az erdei kihágásokat feloszljuk: a.) erdei veszélyes cselekmények,
b.) erdei kártételek,
c.) egyéb cselekményekre.

3. Erdei veszélyes cselekmények. Akár gondatlanságból, akár nemtörődomségből folyó olyan cselekedetek, amelyek közvetlenképpen az erdőben tűz keletkezhet, vagy a már keletkezett erdőtűzet elfolytani nem lehet.

4. Minden olyan cselekedetet, amely az erdő tulajdonosának anyagi kárt okoz, pl. falopás, fák gallyainak a letörése, tilos legeltetés, élőfa kivágása, stb. **erdei kártétel.**

5. Erdőrendészeti áthágásokat (239 §.) csak a tulajdonos, illetve annak szolgálatában álló személy (cseléd, munkás, őrzőszemélyzet, fuvarosok stb.) követheti el:

1. ha nem teljesíti az erdőgazdasági üzemtervben (telepítési, fásítási, irtási) meghatározott köteleességét,
2. ha nem teljesíti az erdőrendészeti hatóságok kiadott rendelkezéseit,
3. ha a tutajozásra és fausztatásra vonatkozó rendelkezéseit az erdőrendészeti hatóságnak nem tartja be,
4. ha engedély nélkül tutajoz, vagy fát uszlat olyan vizen, amelyhez hatósági engedély szükséges.

Az összes hatóságok és hatósági közegek, mezőőrök, a községi előljáróság tagjai, **a m. kir. csendőrség tagjai kötelesek** a hivatali hatáskörükben tudomásukra jutott erdőrendészeti áthágásokat feljelenteni.

A feljelentéseket: a.) községi előljáróságnál,
b.) főszolgabírónál,
c.) erdőfelügyelőségénél lehet megtenni.

Erdőrendészeti áthágás miatt az eljárást **hivatalból** kell megindítani.

6. Erdei kihágások. (258. §. 14., 15., 16. p.)

a.) Erdei veszélyes cselekmények által:

1. Aki erdőben, erdőhöz tartozó egyéb területen (az erdőből kihalított mezőgazdasági földek a tulajdonos vagy az erdőgazdasági személyzet részére; lakóházak és ezekhez tartozó kertek) és az erdő szélétől számított 100 m-nyi távolságon belül engedély nélkül tűzet rak, (engedélyt a tulajdonos vagy személyzete adhat.)

2. Aki engedéllyel rak tüzet, de a szükséges óvintézkedéseket elmulasztja (tűz kórlárkolása)

3. az erdőtulajdonos (erdészeti személyzet) ha tűzveszélyes helyen a tűzrakást megengedi, vagy a tűzrakást eltiltani elmulasztja,

4. ha valaki távozás előtt a tüzet **tökéletesen** el nem oltja, (a tüzet el kel földelni, a paraszat is eloltani)

5. aki a meggyújtott tüzet felügyelet nélkül hagyja. (Ez a pont főképen azokra vonatkozik, akik az erdőben üzemszerű tüzelést végeznek. Így mészégetők, faszenesítők. stb.),

6. aki erdőben és az erdő szélétől számított 100 m-nyi távolságon belül égő gyufát, szivarkát szívt vagy más égő és tűzveszélyes tárgyat eldob,

7. aki erdőben és az erdő szélétől számított 100 m-nyi távolságon belül kellően nem védett **tűzveszélyes világítóeszközt** használ,

8. aki erdőben, vagy annak közelében elhagyott tüzet talál s habár azt eloltani tudná de mégsem teszi,

9. aki erdőben, vagy annak közelében elhagyott tüzet talál és eloltani nem tudja vagy ha erdőégetést vesz észre, vagy ilyen jut tudomására és ezeket a jelenségeket az útjába eső legelső ház lakóinak tudomására alapos indok nélkül nem hozza,

10. ha a ház lakói az elhagyott tüzről, vagy az erdőégetésről az erdő tulajdonosát (hozzáfutároztó, alkalmazottait) vagy a községi előljáróságot, esetleg a főszolgabíróat alapos indok nélkül nem értesítik,

11. aki erdőégetés alkalmával a hatóság (községi előljáróság) vagy a csendőrség által a **tűz** elfolytatására ki lett rendelve és azt alapos indok nélkül elmulasztja, vagy megtagadja, vagy ott a munkálatoznál nem segítkezik,

12. aki az oltás befejezése után mint őr ki lett rendelve és ebbeli köteletségének alapos indok nélkül eleget nem tesz.

Megjegyzés: Tűzveszélyes helyen az erdőtulajdonos a tűzrakást mindenkinek megtiltani köteles. Ha valaki bár engedéllyel, de ilyen helyeken rak tüzet, az is **kihágást** követ el.

A kihágás csak akkor forog fenn, ha a cselekmény miatt erdőtűz nem keletkezett. Ha a cselekmény által **tűzvesz** keletkezik, akkor az illető már a **Btk.** szerint lesz büntetve.

Erdei veszélyes cselekmények elkövetése miatt a csendőrség az eljárást hivatalból kell megindítani.

A feljelentéseket a főszolgabíróhoz teszik meg

7. Erdei kihágások.

258. §. 1, 2, 3, 4, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 17, 18, 23. p.-ok.

a.) Erdei kártételek:

1. Aki erdőterületről élőfát, döntőfát, vagy faanyagot, vagy egyéb növényt, erdei terméket; általában az erdőhöz tartozó vagy ott termelt terméket ellop, vagy a lopást megkísérli,
2. aki az erdőhöz tartozó mezőgazdasági vagy kertészeti területen ilyen terményt ellop, vagy a lopást megkísérli,
3. aki más erdejében fát levág, vagy bármi más módon megrongál (gallyletörés, kéreglehántás, fa megsebzése) fatuskókat megrongál vagy kias,
4. aki másnak a levágott fáját, feldolgozott faanyagját, leszedett és összegyűjtött erdei termékét megrongálja vagy hasznavehetelenné teszi,
5. aki másnak az összerakott erdei termékét szétlányja,
6. aki másnak az erdejében az ott létesített erdőgazdasági berendezést (pl. favágótelep, fa, szállító-kocsik és sinek) vagy kerítést, sorompót, kaput megrongál,
7. aki mérnöki, vagy tilalmi jelet, határjelzőt, gondatlanságból megváltoztat, eredeti helyéről eltávolít vagy megrongál,
8. aki másnak az erdejében a talajt meglazítja, a gyeptakarót megrongálja vagy eltávolítja,
9. aki másnak az erdejébe szemetet vagy más anyagot hord,
10. aki engedély nélkül csatornát, utat, munkahelyet készít, jeleket állít fel, meszet éget, kátrányt, vagy hamuzsirt főz,
11. aki ugyanezeket, de nem engedélyezett helyeken teszi,
12. aki jogtalanul legeltet vagy jogtalan időben erdei terméket szed,
13. aki másnak erdejében jogtalanul legeltet, vagy oda állatot beenged, vagy behajt, az állatokat tilos uton hajítja,
14. aki jogos legeltetés esetén az állatok kellő és állandó őrzéséről nem gondoskodik,
15. aki másnak az erdejében közlekedési eszközzel tilos uton jár, vagy új utat tör,
16. aki másnak erdejében engedély nélkül 10 évesnél fiatalabb vagy erdősítés alatt álló részekben jár,
17. aki természetvédelmi területen, vagy általában másnak az erdejében meg nem engedett helyen tartózkodik, ha jelenléte:
 - a.) a közbiztonság,
 - b.) a tulajdon biztonsága,
 - c.) a vadállomány nyugalma szempontjából aggodalmat kelt és a kiutasító felszólításnak azonnal nem tesznek eleget. Vagy pedig a nála levő fegyvert, fejszét, fűrészt, vagy erdei termékek szedésére alkalmas eszközt a felszólító közegnek át nem adja,
18. aki idegen erdőben, vagy mezőgazdasági területen vagy közhasználatu területen szemetel,
19. aki akár saját vagy idegen erdőben, vagy mezőgazdasági területen: forrás, patak, tó vizét beszennyezi,
20. aki saját vagy idegen erdőben, vagy mezőgazdasági területen a forrásba étel vagy italneműt helyez,
21. aki jogosan alkalmazott utjelzést megrongál, bemocskol, áthelyez.

Erdei kihágások:

214. §. 258. §. 19, 22. p.

c.) egyéb cselekmények.

1. aki akár saját ingatlanán, akár másén a **természet védett tárgyain**, amelyekhez történelmi esemény emléke, vagy hagyomány fűződik, azonkívül a természetnek olyan alakulatai, amelyek ludományos szempontból értékesek (barlang, forrás, fa, vizesés) elpusztítja megváltoztatja,
2. aki akár saját ingatlanán, akár másén **oltalom alá** helyezett állatot, vagy növényt elpusztít, tenyésztésében zavar, védett állatot elfog, tojásait elszedi, vagy forgalomba hozza, vagy pedig megsemmisíti,
3. aki akár saját, akár más ingatlanán barlang felfedezését 8 nap alatt a földművelésügyi miniszternek (szerveinek) be nem jelenti,
4. aki barlangot engedély nélkül tár fel, vagy változtat meg,
5. ha az erdei termékek értékesítése és származása a jogos szerzést igazoló bizonyítvány mellett szabad csak; valaki ilyen igazolvány nélkül vesz, vagy ad el erdei termékeket, (ez a rendelkezés olyan vidékekre szól, ahol a falopások nagyon elszaporodtak. Az erdőrendészeti hatóság rendeli el.)

Erdei kihágás nem büntetendő:

270. §.

1. Ha valaki akár erdőben, akár annak közelében olyan helyzetbe kerül, amely miatt kénytelen volt erdei kihágást követni; az ilyen egyén nem büntethető, feltéve, hogy a kihágást az erdészeti személyzetnek a helyszínen azonnal, vagy legalább a községi előjáráságnak 24 órán belül bejelenti. Pl. valaki kocsin megy az erdőben és eltörik a kocsi-rúd. Ha ennek pótlására az erdőből fát vág ki, ez egyébként erdei kihágás lenne. De ha ezt a tényt az említett módon azonnal bejelenti, akkor csupán az okozott kárt tartozik megtéríteni.

2. Nem lehet büntetni legeltetési kihágás miatt azt sem, aki igazolja, hogy a legelő állat közvetlenül fenyegető veszély elől menekült az erdőbe. Pl. az erdő mellett legelő állatok gépkocsitól, puskalövéstől, villámcsapástól megijednek és az erdőben keresnek menedéket.

10. Olyan erdőterületeket, amelyeken az erdei kihágások fokozott mértékben büntetendők, (260. §.) **szigorítottan védett területnek nevezük.** Az eljárást **hivatalból** kell megindítani.

Ilyen védett területek:

- a.) véderdők,
- b.) természetvédelmi területek,
- c.) közérdekű erdőtelepítések,
- d.) gazdasági fásítások.

11. Azokat az erdőket, (5. §.) amelyek kőüregetek, kő vagy földomlás, talajcsuszás elhárítására, vízmosás vagy homokfúvás keletkezésének és továbbterjedésének megakadályozására szolgál és a káros szelek ellen védelmet nyújt,

amelyek elpusztulása az alantabb fekvő vagy szomszédos területek termőképességét, források vízbőségét és mindennemű tereptárgy biztonságát veszélyeztetné, (épület, ipartelep, vasút)

amelyet a mellette levő kórház, vagy gyógyintézet érdekében fenn kell tartani, **véderdőnek** nevezük.

12. **Természetvédelmi terület:** 212. §. á-é.

a.) a természetnek olyan alakulatai, amelyekhez történelmi esemény emléke vagy hagyomány fűződik,

b.) a természetnek olyan alakulatai, amelyek tudományos szempontból értékesek, (hegy, szikla, barlang, forrás, tó, egyes fák, facsoportok stb.)

c.) olyan tájak, amelyek szépségüknél (turistáskodás, idegenforgalom) vagy testedzés szempontjából különösen értékesek,

d.) azon vadon tenyésző állat és növényfajok, amelyek a kipusztulással szemben oltalomra érdemesek,

e.) források és patakok vize, amelyek a vadon tenyésző állatok számára nélkülözhetetlen.

13. **Közérdekű erdőtelepítések** olyan területek, amelyeken az állam tekintetbe véve a közösség érdekeit is (termelés előmozdítása egészségügyi viszonyok, mezőgazdasági célokra alkalmatlan területek felhasználása) az erdőtelepítésre parancsot ad. (260. §.)

14. **Az 1923. XIX. t. c., amely a gazdasági fásításokat célozza** (1. §.) a magyar Alföldre vonatkozik és az ottani egészségügyi viszonyok megjavítása érdekében, továbbá a lakosság faszükségletének fedezése céljából hozták. Az Alföldön levő várnagyok és városok kötelesek területeiken tervszerű eloszlással facsoportokat és fasorokat létesíteni.

15. **Közhasználatu erdőterület alatt** (264. §.) olyan állami vagy városi erdőt értünk, amelyekben a turistálkodás, pihenés, kirándulás, füre való lefekvés kár okozása nélkül meg van engedve. Ilyen erdő pl. Budapesten a Hírvösvölgy.

16. **Erdőhöz tartozó egyéb területek alatt** (13. 14. §.) nagyobb erdőgazdaságokban a tulajdonos és az erdőgazdasági személyzet részére szükséges mezőgazdasági földek, lakóházak (erdészlak, erdőház) és az azokhoz tartozó kertek, továbbá a vadtenyésztés céljaira kijelölt területekért értjük.

17. Erdei kihágások kettőféleképpen üldözendők: (264. §.)

a.) hivatalból,

b.) magánindítványra.

18. **A hivatalból üldözendő erdei kihágások:** (264. §.)

a.) Az összes erdei veszélyes cselekmények.

b.) A szigorítottan védett területeken elkövetett erdei kártételek.

c.) Az „egyéb” erdei cselekmények.

d.) Közhasználatu területen ha valaki:

1. szemetel,

2. ha valaki a forrás, tó, patak vizét beszennyezi, vagy a forrásba ételt, vagy italneműt helyez.

19. **Erdei kihágásokat**, ha az okozott kár a 40 P. értéket meg nem halad, akkor a feljelentés a községi előljárásnál is megtehető.

Ha ellenben az okozott kár a 40 P-t meghaladja, de a 100 P-t túl nem lépi a főszolgabírónál (rendőrkapitánynál) kell a feljelentést megtenni.

20. **Erdei kihágások** (271. §.) A büntető eljárás megindítása a cselekmény elkövetése napjától számított két év alatt évül el.

21. (261. §.) 1. Ha valaki olyan cselekményt követ el, hogy az okozott kár a 100 P-t meghaladja, akkor az már nem erdei kihágás, hanem a Btkv. szerint büntetendő és pedig:

a.) 100—200 P.-ig vétség, a járásbíróság által,

b.) 200 P. felül mint büntelt a törvényszék által.

2. Tekintet nélkül a lopott dolog értékére büntetett képez az erdei lopás, ha a 100 P-t nem is haladja meg akkor, ha

a.) valaki erdőből álló vagy döntött fát, faanyagot vagy egyéb növényt, erdei terméket, talajalkatrészt, előkészített fát; általában bármilyen erdei terméket,

b.) valaki az erdőhöz tartozó egyéb területen termelt mezőgazdasági vagy kertészeti terményt, hangyababot, vagy petét ellop, vagy a lopást megkísérli

és olyan körülmények fognak fenn amelynél fogva a lopás a „Büntetőtörvénykönyv” szerint értékre való tekintet nélkül büntetett képez. (Btk. 336. §. 5, 6, 7, 8, 9, 10. p., az 1930. III. t.-c. 75. §-a akkor csupán, ha a tettes löfgyvert viselt; és a Btk. 338. §.)

Bemészás által elkövetett lopás 100 P-ig kihágás.

Vadászati törvény.

(1883. XX. t.-c.)

1. §. **A vadászati jog** a földtulajdonnak elválaszthatatlan tartozéka.

2. §. **Saját földbirtokán** a tulajdonos vagy az, akinek ez jogot vagy engedélyt adott, a vadászatot az ezen törvényben meghatározott korlátok között szabadon gyakorolhatja, ha az:

1. egy tagban, egy összefüggésben álló részekben legalább 200 holdra terjed, holdját 1600 négyszögöllel számítva, habár több határhán fekszik, vagy utak, vasutak, csatornák, folyók vagy patakok által hasíttatik is, vagy ha a földbirtok

2. 200 holdnál kisebb ugyan, de kertileg műveltetik és kerítéssel vagy árkolattal el van zárva, belső telket, szőlőt, vagy állandó szigetet képez.

3. az egy tagban legalább — holdját 1600 négyszögöllel számított 50 holdat tevő földbirtokok — tulajdonosai összefüggésben levő földjeikre nézve a vadászati jog gyakorlására egyesülhetnek, amennyiben az egyesített területek az 200—1600 négyszögöllel számított holdat megütik.

10. §. **A tilalmi időszakban**, az első tizennégy napot kivéve, vadat általában, vagy ha a tilalom csak néhány vadra vonatkozik, illet áruolni, venni, szállítani, vagy nyilvános helyiségben étlapra jegyezni nem szabad.

13. §. **Ragadozó vagy kártékony állatokat**, úgy mint: medvét, farkast, rókát, hiúz vadmacskát, nyestet, vaddisznót, borzot, tengerinyulát, hörcsögöt, ürget, görényt, menyétet, nyusztot, vidrát saját területén a birtokos bármikor elpusztíthatja, azon esetben is, ha a vadászat bérbe van adva; ebekkel akarja végbe vinni, ebben az esetben bérő beleegyezését tartozik kieszközölni.

Oly vidéken, ahol a vaddisznók nagyobb mérvű károkat okoznak, a vadászterületek tulajdonosai, bérő kötelesek az érintett kártékony vadakat elpusztítani.

14. §. A vadászati területen talált házimacskát és kóbor ebeket a vadászatra jogosított elpusztíthatja.

15. §. Szabad időben is tilos minden szárms vagy szárnyas hasznos vadat törökkel, hálókkel, hurokkal elfogni vagy megölni, különösen tuzokokat olmos eső alkalmával behajtani, vagy agyonverni. Kivételt képeznek a fenyves madarak, melyeket hurokkal és léppel fogni, szabad időben is megengedtetik. Tenyésztés céljából a befogás csak a vadászat tulajdonosai, bérő, vagy azok szakértő megbízottai részére engedtetik meg.

16. §. A vadászat csak löfegyverrel vagy lőháton bármennemű vadászebek használatával gyakorolható.

A vadászat gyakorlása közben a vetésekben, ültetvényekben, vagy más gazdálkodási és erdészeti ágakban okozott minden kárért a vadászatot gyakorlók teljes kárpótlással tartoznak.

A vadászatra jogosítottakon kívül senkinek sem szabad a vadászati területre bármi faju ebeket bocsátani, kivéve a nyájörök, kik azonban kötelesek ebeik nyakára oly nehezeket függeszteni, mely első lábaik tördelén alul 3 centiméter távolságra lóg alá.

17. §. A sebzett vadat idegen területen üzni nem szabad. Aki saját területén általa megölt, azonban idegen vadászterületen elesett vadat onnan a tulajdonos (bérlo) engedélye nélkül elvisz, nem vadászati kihágást, hanem idegen ingó dolog jogtalan elsajátításának vétségét követi el.

18. §. Kerítéssel kellően elzárt olyan helyeken, melyekben a vad ki nem válthat, a tulajdonos vagy vadászberlő a vadászatot minden időben gyakorolhatja és megengedheti.

Vadászati kihágások.

(egyszerű kihágások)

26. §. Ki a tulajdonosnak, vagy ha a vadászat bérbe van adva, a haszonbérloének engedélye nélkül vadászik.

28. §. Ha a haszonbérbe adott vadászati téren a tulajdonos, a haszonbérlo, vagy azt aki ennek engedélyével vadász, megtámadja, vagy a vadászatban akadályozza.

30. §. Ki a hasznos vadak fiait elfogja, a madarak fészkeit elrombolja, tojásait elszedi.

32. §. Aki ebét szándékosan ránézve tilos vadászati térre viszi, ugyszintén az is, aki a nyájörzö ebekre vonatkozó intézkedés ellen vét.

Minősített vadászati kihágások:

22. §. Ha az orvvadászat éjjel vagy kerített helyen, vagy tiltott eszközökkel történt, vagy ha az orvvadász álcázva avagy másképpen ismeretlenné téve találtatik, vagy ha nevét eltagadja avagy álnévvel azt, ki tetten kapja, félre vezetni igyekszik, vagy azt veszélyesen fenyegeti, ellene fegyvert fog vagy erőszakot használ.

Azonfelül, ha a cselekménye a Btk-ben ütközik, a bünvádi eljárás külön megindítandó.

29. §. Aki tiltott időben vadász.

31. §. Aki tiltott időben hasznos vadat lő, árul vagy vesz.

A minősített vadászati kihágások hivatalból üldözendők.

46. §. A vadászati kihágások büntetetheisége elévül, ha azt a tett elkövetése napjától számított 3 hó alatt nem jelentik fel, legyen a kihágás akár magánindítványra, akár hivatalból üldözendő.

Vadászati tilalmi idők:

(38.500—1933. számu F. M. r.)

1. §. Az általános vadászati tilalom jan. 1. napjától jul. 31. napjáig bezárólag tart, mely idő alatt hajlókutyákkal kopó, tacsó, agár, vagy egyéb hajló (ebbel) egyáltalán nem szabad vadászni.

Az általános vadászati tilalom idején is szabad katozék ebekkel kotorék munkát végeztetni, vizsgálával, valamint porozon eresztett vérebbel és friss disznó (medve) nyomra eresztett disznós kutyával vadászni.

Tekintet nélkül az általános vadászati tilalom idejére — tilos vadászni:

a.) Szarvas bikára október hó 16. napjától augusztus hó 31. napjáig bezárólag. Szarvas tehénre és szarvas borjura február hó 16. napjától augusztus hó 31. napjáig bezárólag.

b.) Dámbikára dec. hó 1 napjától aug. 15 napjáig bezárólag, dämtehénre és dämborjura febr. hó 16 napjától szept. hó 15 napjáig bezárólag.

c.) Özbakra október 1 napjától ápr. hó 30-ig, özsutára jan. hó 1 napjától okt. 15-ig bezárólag, özgidára minden időben.

d.) Zergére dec. 1 napjától jul. 31 napjáig bezárólag, zergegidára minden időben.

f.) Mezei nyulra febr. 1 napjától aug. 31 napjáig bezárólag.

g.) Siket és nyirdfajd kakasra jun. 1 napjától márc. 31 napjáig bezárólag, mindkét faj tojóra és jércére minden időben.

h.) Császár madárra nov. 1 napjától aug. 15 napjáig bezárólag.

i.) Tuzok kakasra jun. 1 napjától márc. utolsó napjáig bezárólag, tojóra és jércére minden időben.

j.) Fácán kakasra febr. hó 1-től szept. hó 15-ig és fácán tyukra febr. hó 1-től okt. 15-ig bezárólag.

k.) Fogolyra és fűrjre és harisra jan. 1 napjától jul. 31 napjáig bezárólag.

l.) Erdei szalonkára ápr. 16 napjától aug. 15 napjáig bezárólag, tavasszal csak a lesen huzó szalonkára szabad vadászni.

m.) Nyári lúdra és tőkés kacsára márc. 1 napjától jun. 30 napjáig bezárólag.

n.) Egyéb vízi madárra ápr. 16 napjától jun. 30 napjáig bezárólag, gémekekre csak halas tavaknál szabad vadászni.

o.) Vándor sólyomra, kerecsen sólyomra és hollóra márc. 16. napjától jun. 15 napjáig bezárólag.

p.) Házi galambra, éneklő madárra, valamint a kis- és nagyköcsagra, kanalas géme, üstökös géme, batlára, vagy ibiszre reznék-tuzokra, golyatöcsre, gulipánra, vagy godára és ugartyukra, továbbá bicre, kis vércsére, vörös vércsére, kék vércsére, az egeresző ölyvre, a baglyok minden fajára és a sirályra minden időben.

Barát keselyű, fakó keselyű, kigyász ölyv, darázs ölyv, szirti sas, réti sas, ráró (halász) sas, mint ritka ragadozó madarak csak a F. M. engedélye alapján lőhetők, a réti sas és a ráró csak halas tavaknál.

A tilalmi idők alatt sem a vadak fiait, sem a madarak fészkeit szándékosan érinteni vagy tojásaikat elszedni tilos. A m. kir. F. M. madarak tojásának kizárólag vadtenyésztés céljából gyűjtését megengedheti. Ilyen gyűjtésre vadászati jog bérloje a bérbeadó hozzájárulásának igazolásával kaphat engedélyt.

2. §. Az 1. §. n. és p. pontjában meghatározott vadászati tilalom nem terjed ki és tiltott időszak alatt is, szabad vadászni a seregekben vonuló vadludakra és vadkacsákra, héjjákra, réti héjjára, gatyás ölyvre, továbbá a szarkákra, szajkóra, varjakra, vércsére és a közönséges seregélyre, a közönséges seregélyre azonban csak szőlőben és gyümölcsösben.

3. §. Hasznos vadra fényzőró alkalmazásával minden időben tilos vadászni. Szarvast, dämöt, mufont és özet csak golyóval szabad löni. Ez utóbbi vadakra még a kegyelem lövést is csak golyóval szabad adni.

4. §. Hajtókkel hasznos vadra, kivéve a vízi madarat ápr. 16 napjától jul. 30 napjáig bezárólag tilos vadászni.

Fegyver és vadászati illeték:

1. §. Vadászni csupán vadászjegy birtokában szabad.

2. §. Vadászjegy illetéke.

a.) **Az egész vadászati évre** kiállított vadászjegy illetéke **30 arany pengő**.
 b.) **A 30 napnál nem hosszabb** időtartamra kiállított vadászjegy illetéke **6 arany pengő**.
 c.) A vadászterületek tulajdonosainak vagy bérloének szolgálatban álló **vadászcseledek**, valamint a vadak gondozásával és a vadászterületek őrzésével megbízott **alkalmazottak részére** az egész vadászati évre kiállított vadászjegy illetéke **3 arany pengő**.

3. §. **A vadászati év** minden év **augusztus hó 1. napján** kezdődik és a következő év **julius hó 31. napján** végződik.

4. §. Illetékmentes vadászjegyre igényt tarthatnak:

- a.) **Az államfő**;
 b.) az idegen államok diplomáciai képviselői és konzulai, valamint a követségek és konzulátusok személyzetének tagjai, viszonyosság esetében, ha nem magyar állampolgárok, maguk vadászterületnek nem tulajdonosai vagy bérloei és hivatali minőségüket hatósági bizonyítvánnyal igazolják;
 c.) **mező-szőlő őrök**, erdőgazdaságnál alkalmazott **csőszök, pásztorok és erdőkerülők**;
 d.) Hatóság által felesketett **erdőtisztiek, erdőőrök**, a kir. erdőfelügyelőség személyzete és a földmívelésügyi minisztériumban alkalmazott központi erdészeti tisztviselők;
 e.) **az erdőtisztai főiskola**, az erdőőri és vadőri szakiskolák **hallgatói** csupán a tanulmányi időtartamára.
 f.) a, c és d, alatt felsoroltakat az illetékmentes vadászjegy csak azon a területen való vadászatra jogosítja fel, amelyen alkalmazva vannak. Más területen csak illetékköteles vadászjegy birtokában vadászhatnak.

5. §. **Vadászjegyet** az is köteles váltani, aki **lőháton és kutyákkal** vadászik.

Azok, akik **hivatalos vadászaton** meghívásra vesznek részt, csupán erre a vadászatra vadászjegyet szerezni nem tartoznak. Ilyen esetben a vadászat vezetőjétől kapott **írásbeli meghívással** igazolják magukat.

21. §. Ellenőrzésre az állami **csendőrök**, rendőrök, törvényhatósági és városi vagy községi közbiztonsági közegek, valamint a pénzügyőrök **kötelesek** a vadászjegy tulajdonosai, haszonbérloei, azok gazdasztizei és az erdők, szőlők mezők felügyeletével megbízott személyek pedig jogosultak **azokat, akik lőfegyverrel vagy lőháton kutyákkal vadásznak**, a vadászjegy felmutatására felszólítani.

A felszólított vadászjegyet előmutatni és a felszólításra jogosult személy kívánságára a vadászjegyben megnevezettél való azonosságát **igazolni tartozik**.

Ha a felszólított a **vadászjegyet** bármii okból **felmutatni nem tudná**, vagy a vadászjegyben megnevezettél való azonosságát igazolni nem képes, a **vadászást köteles azonnal abbahagyni** és ha a felszólító előtt ismeretlen, annak kívánságára alkalmas zálogot adni, amennyiben pedig ez nem történik meg, köteles a felszólított a legközelebbi **községi előjáróshoz követni** abból a célból, hogy kiléte kideríthető legyen.

Jövedéki kihágások.

22. §. a.) akinek van ugyan **vadászjegye**, azonban azt a felhívásra **fel nem mutatja**, valamint az, aki **olyan fegyverrel vadászik**, amely vadászjegyének fegyverigazolványába **nincs felvéve**,

b.) az, aki felhívásra a **vadászjegyet felmutatni nem tudja**, (nincs nála) s ennek dacára a vadászást abba nem hagyja, aki a felmutatott vadászjegyben **megnevezettél való azonosságát igazolni nem tudja**, sem zálogot nem ad s a felszólított a legközelebbi előjáróshoz követni nem akarja, végül aki **hamis nevet** vagy lakást mond be;

c.) aki saját nevére kiállított **vadászjegyet** használat végett **másnak adja át**;

aki más nevére szóló vadászjegyet használ;

aki a **lejárt vadászjegy** felhasználásával vadászik;

aki vadászik anélkül, hogy vadászjegyet váltott volna;

aki **hamisított vadászjeggyel** vadászik;

d.) aki a vadászjegy kiadása céljából a hatósághoz intézett bejelentésében, vagy a hatóság részéről hozzáfűzött kérdésre azért, hogy az illeték a törvényesnél kisebb mértékben állapíttassék meg, vagy hogy illetékmentes vadászjegyet nyerjen el, tudva valótlan tényt állít.

Ha a vadászó személy, az ellenőrzésre kötelezett, jogosult egyénnek fegyverrel, vagy azzal való fenyegetéssel áll ellent, vagy más a büntetőtörvénykönyben tiltott cselekményt is követ el, akkor bűnvádi eljárás alá vonandó.

23. §. **Adócsalás**: Aki a 22. §. c. és d. pontjaiban felsorolt büntelendő cselekményért már egyszer megbüntettetvén, a büntető határozat keltétől számított **3 éven** belül az ott felsorolt büntelendő cselekmények valamelyikét újból elköveti.

25. §. **Büntethetőség**: A jelen rendelet 22. §-ban felsorolt kihágások büntethetősége az elkövetéstől számított **1 év alatt évül el**.

Halásztörvény.

H. T. 1. 2. §§. **A halászat joga** a földtuldon elválaszthatatlan tartozéka és a mindenkori part-tulajdonost illeti meg.

Árvizek kiöntésekor a halászati jog azokat a birtokosokat illeti meg, akinek területét az árvíz elborítja.

Hn. 2. §. **Hasznos vízi állatok**: a.) halak,
 b.) rákok,
 c.) hékák és a
 d.) pócák.

H. T. 13. 14. §§. Halászás szempontjából: a.) nyílt és
 b.) zártvizek vannak.

H. T. 14. §.) **Nyílt vizeknek tekintendők** általában a folyók, patakok és nagyobb tavak, melyek V. r. 6. §.) más haltartó vizekkel is összeköttetésben állanak.

H. T. 13. §.) **Zárt vizek** alatt általában érteni kell:

a.) a mesterséges halastavakat még akkor is, ha halasvízzel összeköttetésben állnak,

ha — áradásmentesek.

b.) egy vagy több birtokos földtulajdonán levő álló vizei, melyek más vízzel összeköttetésben nincsennek.

H. T. 8., 10. §§.) Aki halászni akar, akár zárt, akár nyílt vízből, az tartozik **halászejegyet** váltani.
 Hn. 7. §.) és azt halászás közben magánál tartani s azt az ellenőrző közegeknek felmutatni.

A halászejegy egymagában a halfogásnak semmiféle módjára nem jogosít.

H. T. 9. §. Az állami csend- és rendőrök, valamint a pénzügyőrök kötelesek; a halászati jog tulajdonosai, haszonbérloei és alkalmazottai, valamint az erdők, szőlők, mezők és gátak felügyeletével megbízott

személyek pedig jogosítva vannak azokat, akik halászati eszközökkel vizek partjain járnak, a halászejegy előmutatására felszólítani.

Ezen felszólításra a halász a halászejegyét előmutatni köteles, aki pedig ezt bármi oknál fogva elő nem mutatja, tartozik a halászzal azonnal felhagyni és ha ismeretlen, a felszólító kivanatára akár nevét és lakását megmondani a célból, hogy ezeknek bizonyítására szorítható legyen, alkalmas zálogot adni, akár a felszólítót a legközelebbi községi elöljárósághoz követni, hogy kiléte ottan kideríthessék.

H. T. 8 §.) A halászejegyet az elsőfoku közigazgatási hatóság állítja ki és érvénye mindíg

V. r. 6. és 10. §.) csak egy évre terjed. (május 1-től a következő év április 30-ig)

A halászejegy váltásáért illetéket kell fizetni. Ez személyenként 5 P.

Segédszemélyzet és munkások részére személyenként 1 P.

Harminc napra érvényes halászejegy illetéke 2 P.

Hn. 23. §. Megkülömböztetünk:

a.) **hivatásos halászt** (halász társulatot) aki a halászásból él,

b.) **nem hivatásos halászt**, akinek a halászás csupán időtöltés vagy szórakozás.

V. r. 20—23 §. A halászat védelmének célja:

1. Hasznos halak kipusztítását megakadályozni,

2. s azok szaporodását (ivását) előmozdítani.

A törvény e célból: a.) általános és

b.) részleges tilalmi időt szab meg.

A **tilalmi idők** azonban csak a **nyílt vizekre vonatkoznak**. Zárt vizekben a tulajdonos bármilyen időben is, bármikor foghat halat.

E rendelkezés oka az, hogy míg a zárt vízben a tulajdonos a saját hal állományát pusztítja, addig nyílt vizekben már a köznek is árt.

Tilalmi idők:

Általános tilalmi idő: tart április 20-tól május 31-ig. Ezen idő alatt nyílt vízből halat fogni egyáltalán nem szabad.

Részleges tilalmi idő: 1.) Sebes pisztrángra: X—1—I—15-ig.

2.) Szivárványos „ III—I—IV—30-ig.

3.) Rákra X—15—VI—1-ig.

A tilalmi idő alatt fogott; ugyszintén az olyan rákol is, amelynek hossza szemtől a kiegyenesített fark végéig mérve 9 cm.-t nem ér el, a vízbe vissza kell bocsájtani.

A közismert **csukára**, amely rablóhal, **tiltó rendelkezések** nincsenek.

V. R. 23. §. A tilalmi időkön kívül a törvény még meghatározza a halászható **halfajták hosszát és súlyát is**.

Nyílt vízből, halászati idő alatt is csak akkor szabad az alább felsorolt faju halat kifogni, ha méretük legalább is a következő:

a.) fogassüllőt,	ha hossza	30 cm.,	vagy	súlya	25 dkg
b.) kecsége	„	40 „	„	„	25 „
c.) márna	„	25 „	„	„	20 „
d.) ponty	„	30 „	„	„	40 „
e.) pisztráng	„	20 „	„	„	15 „
f.) rák	„	9 „	„	„	— „

A **piaci ellenőrzés** alkalmával a súlyban mutatkozó eltérés csak akkor kifogásolható, ha az 10 százalékánál nagyobb.

A hal hosszát órra hegyétől a farkuszó végéig kell mérni.

A fel nem sorolt más halfajokat méretre való tekintet nélkül bármikor szabad szállítani és eladni.

H. n. 15. §. Aki tilalmi idő előtt, vagy zártvízből fogott, esetleg külföldről származó halat a tilalmi idő alatt áruba bocsátja, vagy szállít, köteles a hal származását és fogásának idejét a községi elöljáróság által kiállított bizonyítvánnyal igazolni.

V. r. 25. §. Az **általános** halászati tilalom ideje alatt a legkisebb méreten aluli, avagy zártvízből származó halaknak és rákoknak a szállításához az illetékes község elöljáróságától nyert bizonyítvány kell, amely a halak származását igazolja.

H. n. 9 §.) **Halászni** csak akkor lehet, ha valaki;

V. r. 32. §.)

a.) érvényes **halászejeggyel** és

b.) **halászati joggal** rendelkezik.

A törvény azonban még az ilyen esetekben is eltilt bizonyos halászási módokat.

Tiltott fogási módok:

- elkábító szer,
- maszlag,
- niérgező, (mérgezett csalit, oltatlan mész, mérgező fű.)
- robbantás, (dinamit)
- víznek a lecsapolása,
- vízszakaszok eldugaszolása,
- lőfegyverrel,
- szigony, dárda,
- egyéb szuró szerszámmal való halászás.

Halászati kihágást el lehet követni:

- halászejeggyel,
- tiltott halászati eszközökkel és módokkal,
- halászati jog nélkül,
- egyéb módon,
- tilalmi idő alatt vagy méreten aluli halfogással.

Halászejeggyel elkövethető **kihágások:**

H. n. 20, 21. §§. Aki

- halászejegy nélkül,
- lejárt halászejeggyel,
- más nevére szóló halászejeggyel,
- hamisított halászejeggyel halászik,
- halászejegyét másnak használatra átadja,

f.) halászejegyét halászás közben nem tartja magánál,
g.) halászejegyét az ellenőrzésre kötelezett és jogosított egyénnek (csendő, halór) felszólítás ellenére meg — nem mutatja.

H. n. 9. §) **Tiltott halászási eszközök:**

Ha valaki halászejeggyel és halászati joggal is rendelkezik ugyan, de a halászásra:

a.) olyan állandó halfogó készüléket alkalmaz, mely a vízmeder felénél többet elzár;

b.) gátak, zsilipektől felfelé és lefelé 30 m-re nyeles horgon kívül más eszközökkel halászik.

Halászati jog nélkül elkövethető kihágások:

H. n. 22. §) a.) aki idegen területen halászik,

b.) aki idegen parton fogásra kész állapotban levő halászó eszközzel jár, vagy így vizen közlekedik.

c.) ilyen eszközt a parton vagy vízművön tart.

Tilalmi idők és méretek be nem tartása:

Hn. 22. §. a.) aki tilalmi idő alatt halat fog,

b.) aki a méreten alul kifogott halakat az anyavízbe vissza nem bocsátja,

c.) aki méreten aluli halat áruba hocsájt.

Egyéb módon elkövethető kihágások:

H. t. 2. §.) a.) árvíz kiöntéséből a halaknak a mederbe való visszatérését szándékosan akadályozza,

H. n. 22.) lyozza,

23, 24.) b.) aki a halászati kihágáson tettenérőt veszélyesen fenyegeti, vagy ellene erőszakot használ, ha cselekménye Btkv-be nem ütközik,

25. §§.)

c.) aki magát felismerhetetlenné teszi s úgy halászik (álcázza magát),

d.) aki a halászára jogosultat akadályozza,

e.) halászati jeleket megrongálja, bemocskolja, áthelyezi,

f.) kéméleti léren halászik, vadászik, békát fog, fürdik, csónakázik, állatot vízbe hajt, általában amivel a halak ivását megzavarja.

V. r. 14. §.) **Kíméleti tér alatt:** Olyan területeket értünk, ahol a halak szaporodnak. Ezeket a helyeket olyan táblával jelölik meg, melyen egy hal alakja van festve és alatta „**Kíméleti tér**” felírás látható.

Ha valaki ilyen területen vadászik, az is halászati kihágást követ el.

H. n. 13. §.) A halászára jogosult a halak védelme érdekében elpusztíthatja:

A vidrát, a vidra-nyestet, csonttörő sást, halászó sást, szárcsa, buvárfajok, gém, vadruca, vadludakat még akkor is, ha vadászati joga nincs.

Az elpusztítást azonban **lőfegyver nélkül** végezheti csak.

Az elpusztított (elfogott) vad tulajdonjoga azonban ilyen esetekben is a vadászati terület tulajdonosát illeti.

H. N. 23. §.) **Hivatásos** halász által elkövetett kihágások miatt a feljelentésben mindig fel kell tüntetni, hogy a kihágást **hivatásos halász** követ-e el, mert azt **szigorúbban büntetik**.

H. n. 28. §.) Halászati kihágások részben hivatalból, részben pedig a sértett fél indítványára **üldözendők**. A feljelentést a főszolgabíróhoz, a m. kir. államrendőrség működési területén a rendőrkapitányságnak kell megtenni.

H. n. 19. §.) Zárt vízből engedély nélküli halfogás: Nem kihágás, hanem lopás, a Btkv. szerint kell büntetni.

A házaló kereskedés.

1. 4. 6.) Ez alatt az árukkal közsegről-közsegre, **házról-házra** járva állandó üzlethelyiség nélkül. 13. §§.) **kül folytatott kereskedést** értjük. Erre **engedélyt az alispán ad. Ez személyre szól, másra át nem ruházható és csak az abban megjelölt árukat szabad árusítani. Ezt az engedélyt minden házaló magával hordani köteles.** Csak egy segédet alkalmazhat engedéllyel. **Engedélyét a községi előjáróságokkal láttamoztatni kell.**

Hivatalból üldözendő kihágást követ el és a **főszolgabíró**nak feljelentendő:

1. aki engedély nélkül vagy más nevére szóló engedéllyel házal;

2. aki oly áruval házal, mely az engedélyben feltüntetve nincsen;

3. aki házalási engedélyét másnak átengedi;

4. aki a házalás megkezdése előtt a községi előjáróságnál nem jelentkezik;

5. aki határszéli járásban külön engedély nélkül házal;

6. aki engedély nélkül segédet alkalmaz;

7. aki a házalásnál engedély nélkül kocsit vagy állatot használ.

A házaló **jövedéki kihágást** követ el, ha áruit kisorsolja, vagy ha állami egyedárusági cikkekkal, italokkal, sorsjegyekkel, részjegyekkel, ásványolajokkal, ha le nem bélyegzett belföldi vagy külföldi vagy külföldi áruval, végül ha képekkel házal. A Szut. 312.c. alp.-nak 1. bek. szerint azt „aki házalási engedély nélkül házal, vagy a házalási szabály rendelkezéseit áthágja” el kell fogni és az illetékes hatóságnak átadni.

Vízrendőri intézkedések.

143. és) A vízfolyásnak akadályozása, valamint medrek, patakok, árvédelmi töltések és vízművek 144. §§.) megrongálása tiltva van.

Kihágást követ el:

1. aki a víz medrébe oly szilárd tárgyakat dob, melyek annak mélységét csökkentik, iszaplerakódásra vagy zátonyképződésre okot szolgáltat,

2. aki a vízmedrek partszéleire szabályrendeletileg megállapított távolságnál közelebb **fát vagy bokrot** ültet;

3. aki a védőtöltést beássa, átszúrja, levágja, kivéglyeli, róla gypet szed, abba cöveket, rudakat, vagy egyéb tárgyakat bever;

4. aki a védőtöltést, vagy a hozzátartozó padkák testébe és lejtőinek lábvonalaához hat méternél közelebb **fát vagy bokrot** ültet, kerítést felállít;

5. aki a védőtöltés lábvonalaához 10 méternél közelebb földet ás, 5 méternél közelebb szánt, vagy a járás-kelest ennél szűkebb térre szorítja;

6. aki védőtöltésen vagy vízmedreken keresztül az e célra kijelölt átjáróhelyeken kívül szekerez, lovasgol, vagy marhát hajt át;

7. aki a vízmércéket és az átjárókat a korlátokat megrongálja;

8. aki a védőtöltés tulajdonosának engedélye nélkül a védőtöltés és padkák koronájára vagy lejtőre tömeges tárgyakat rak le;

9. aki a védőtöltésen legfeljebb, szekerez, lovagol vagy marhát hajt;
10. aki a vizeket ártalmas anyaggal megfertőzi;
11. aki a medert és annak partjait és a töltéseket jókarban nem tartja;
12. aki a terhére eső átjárókat, hidakat, vagy átvezetéseket fel nem építi vagy azokat jókarban nem tartja;
13. az a part vagy mederbirtokos, aki a tulajozható folyókón a vontatásra és a kikötésre, valamint a vízhezfértésre vonatkozó szorgalmak gyakorlását meg nem engedi vagy akadályozza.

A munkaadók és mezőgazdasági munkások közötti jogviszony szabályozása.

1. §. Aki nem cseléd minőségben gazdasági munka teljesítésére szerződik, a községi előjáróság által kiállított munkásigazolvánnyal kell bírnia. A szerződést írásban kell megkötöni.

Hivatalból üldözendő kihágást követ el és a főszolgabírónak feljelentendő:

62. §. 1. aki munkahelyén igazolatlanul meg nem jelent vagy a munkahelyről jogtalanul eltávozott, vagy a megkezdett munkát szándékosan rosszul teljesíti,
2. a munkás, ha a vállalt munkát elővezetés után sem kezdi meg, vagy nem folytatja,
3. aki a munkások munkabérét, ételmezési járandóságát szeszszes italokkal vagy árucikkkel egészben vagy részben megváltja bármilyen utalvánnyal fizet vagy a munkásokat arra kötelezi, hogy ételmi, ruházati cikkeiket, eszközeiket a munkaadónál vagy az általa kijelölt egyénnél vásárolják meg vagy a munkásoknak adott előleg után kamatot szed, az előlegről váltót vesz vagy a termés biztosítási díját a munkások béréből levonja;

64. §. 4. az a munkás, aki munkásigazolvány nélkül szegődik el, vagy aki a munkásigazolványát a munkásszerződés felbontásának bejegyzése végett a munkaadónak nem adja át vagy egyidőben több munkaadóhoz szerződik el. Ez utóbbi esetben ott köteles dolgozni, ahol előbb szerződött;

5. aki a munkát elszerződött munkást vagy napszámot — az elszerződést tudva — az elszerződés idejére felfogad vagy előnyösebb léretek által elcsábítani törekszik avagy a munkásigazolványt zálogba veszi vagy arra hitelez, aki a munkásokat szabad akaratuk érvényesülésében akadályozza, a munkások között álhíreket terjeszt, pénzt gyűjt, a szerződött munkásokkal összejeveleteket tart, ily célra helyiséget enged át, ily összejeveleteken részt vesz, aki a munkásokat arra ösztökéli, hogy munkásigazolványt ne szerezzenek, a szerződés szokásos előírásaitól tartózkodjanak, a szerződést ne teljesítsék, aki a munkásokat megfélemlíti, bántalmazza, aki a szerződést szegő munkást nyilvánosan feldicséri vagy annak javára adományokat gyűjt, továbbá azok, akik összecsoportosulnak avégett, hogy a munka megkezdését vagy folytatását megakadályozzák vagy pedig a munkásokat a munka elhagyására bírják.

Sértett fél indítványára üldözendő kihágások:

1. aki a szerződés megkötését a munkások igazolványába be nem jegyzi, a szerződés egy példányát a munkások megbízottjának át nem adja, a munkásszerződést egyoldalul jogtalanul felbontja, vagy a munkásszerződést egy vagy több munkással szemben történt jogos felbontás után a többivel szemben jogtalanul felbontja;
2. aki a szerződött munkásokat nem fogadja el, bérüket, járandóságukat pontosan nem fizeti és nem szolgáltatja ki, aki általában szerződésszerű kötelezettségét nem teljesíti;

3. aki a beteg idegen községbeli munkás gyógykezeléséről 8 napig nem gondoskodik;

4. aki a munkások által okozott kár fejében visszatartott munkabér miatt a kár megállapítási eljárást 3 nap alatt nem indítja meg;

5. aki a munka szünetelése alatt (pl. rossz időjárás miatt) a szerződésben kikötött járandóságát a munka szünetelése alatt ki nem szolgáltatja;

6.) a munkások kötelesek rossz időjárás esetén, ha erre a szerződés rendelkezést tartalmaz, a munkaadó által kijelölt más gazdasági munkát is teljesíteni, a felfogadó kívánságára kötelesek munkaigazolványukat átadni, — napkelteitől napnyugtáig — ha más megállapodás nincsen, dolgozni, (reggel és délután 1—1 félóra, délelőtt 1 órai szünet) akadályozó körülmény esetén a munkaadó által kijelölendő más munkát is teljesíteni.

Ha a napszámot igazolatlanul meg nem jelenik vagy a megkezdett munkát jogtalanul abbahagyja a munkaadó kérelmére karhatalommal is visszakísérendő.

Mezőrendőri törvény.

17. §. Kendert és lent áztatni csak hatóság (község előjáróság, Főszolgabírói hivatal) által e célra kijelölt helyeken és megállapított módokat mellett szabad.

Az áztatás tilos:

- a.) községek belterületén, vagy közvetlen közelében levő vizekben,
- b.) azon vizekben, melyek rendszeresen ivásra vagy állatok itatására használnak,
- c.) valamint azokban a vizekben is, amelyekben rendszeres halászat, vagy haltenyésztés folyik.

18. §. Legeltetni csak kellő felügyelet mellett szabad. Bekerített helyeken az állatok felvigyázó nélkül is legelhetnek.

Vasutak mentén legelő állatokra közbiztonsági szempontból fokozott felügyeletet kell gyakorolni.

Közutak árkaiban, padkáin állatokat legeltetni az árkok és padkákat megrongáltatni, feltúrni tilos.

31. §. Saját és alkalmazottjainak anyaaállataihoz mindenki tetszés szerinti apaállatot használhat. Ha apaállatait párzás végett másoknak is át akarja engedni, azt csak a járási mezőgazdasági bizottság által kiállított igazolvány alapján teheti.

50. §. Minden birtokos köteles belsősegekben, majorokban, szőlőkben, gyümölcsösökben és kertekben, — fái és bokrait a rügyek fakadása előtt a kártékony hernyóktól, hernyófészkektől és lepketojásoktól legkésőbb március hó végéig megtisztítani. Az összegyűjtött hernyófészkeket és hernyó tojásokat el kell égetni. A később mutakozó kártékony hernyók és tömegesen megjelenő cserebogarak, megfelelő módon pusztítandók.

51. §. Minden birtokos köteles birtoka egész területén a szerb tövist virágzása előtt, az arankát megjelenése után azonnal alkalmas módon irtani.

Arankás lóhere és lucerna magokat, termelés céljából forgalomba hozni tilos.

52. §. Az utak mentén és az úttesten a szerb tövist valamint egyéb gyomot és gatz is az útfenntartó: a gyümölcsfákat, kártékony hernyóktól a gyümölcsfa birtokos köteles megtisztítani.

Ha valaki a kártékony állatokat és növényeket a fent meghatározott időben irtani elmulasztja, helyette az irtást a községi előjáróság — a mulasztó költségére köteles végeztetni.

57. §. Forgalombahozás céljából; hatósági engedély nélkül tilos a hasznos madarakat elfogni, tojásait elszedni és fészkeit elrombolni.

Ezen tilalom a lakóházakon levő madárfészkekre nem terjed ki.

59. §. Kirepült méhraját a tulajdonos, ha a keresést nyomban 2 napon belül eszközli, — másnak telkén meg a községi előjáróság közbejötté mellett is keresheti és elfoghatja, azonban tartozik az okozott károkat megtéríteni.

Ha méhraj 2 nap alatt nem kereste, a raj annak tulajdonává válik, akinek birtokán az letelepedik, vagy aki azt 2 napon tul elfogta.

90. §. A tilosba talált **baromfi**, ha behajtása nehézségbe ütközik, megölhető. A **kőborebeket** és **macskákat** saját birtokán mindenki elpusztíthatja.

Kihágások;

93. §. Ha az okozott kár 60 P-t meg nem haladja **sértettfél indítványára** üldözendő kihágást követ el: a.) aki gazdasági terményeket gyümölcsös kertből, **szőlőből**, faiskolából vagy a **mezőről lop**, ki másnak a **földtől el nem választott** termékét jogosulatlanul **leszedi**, levágja vagy ellopja.

Ha azonban tekintet nélkül a dolog értékére a büntető **törvénykönyv** 336. §-nak valamely alpontja forog fenn, az eset **büntettet képez**.

Kivétel, ha a gazdasági terményeknek a fent felsorolt helyekről való lopása — bekerített helyről **bemászás** útján történik, mely esetek kihágást képeznek. Ha a lopott dolog értéke 60 P-t meg nem haladja. b.) aki magán **határ** — és **tilalmi jeleket** — jogosulatlanul szándékosan megsemmisít, elvisz más helyre átesz, megrongál vagy kiás,

c.) ki a gazdasági terményeket, **fákat** és **csemetéket** vagy gyümölcsöseit jogosulatlanul **rongálja**, levágja, kitördeli, legallyazza vagy kiásza,

95. §. Ugyancsak **sértett fél indítványára** üldözendő:

1.) aki jogosulatlanul zálogol,
2.) aki bár tulajdonát képező szabadban levő kórót, **trágyát**, **tarlót**, avar, nádat, tőzeget olyan helyen **meggyújtja**, hogy abból másnak kára származhatik és azt felügyelet nélkül hagyja vagy aki másnak hasonló tulajdonán gondatlanságból tüzet idéz elő,

3.) aki másnak területén jogosulatlanul legeltet,
4.) aki másnak földjén jogosulatlanul **szekerez** vagy azon **marhát hajt**,
5.) aki idegen szántóföldről, rétről, legelőről, kertből, gyümölcsösből vagy szőlőből füvettrágyázó — vagy fűtőanyagot **jogosulatlanul szed**,

6.) aki szántóföldön hátrahagyott **mezőgazdasági eszközöket** jogosulatlanul **használ**,
7.) aki jogosulatlanul **idegen területre** megy, azon **átjár**, onnan a felhívásra el nem távozik, amennyiben cselekménye más vagyonának megrongálását nem képezi,

8.) aki másnak mivélés alatt álló földjére állatokat gondatlanságból bemenni enged vagy **betított mezei utat használ**,

9.) aki jogosulatlanul **tarlóz** vagy **böngész**,
10.) aki másnak földjére jogosulatlanul trágyát, csontot, döglött állatot, követ, cserepet és szemetet visz, illetőleg elás, avagy ha másnak földjén gödört ás, vázsnat fehérít, ruhát szarit, kendert és lent áztat,

11.) aki utak vagy bekerített földek elzárására szolgáló kerítéseket, sorompókat, kapukat és más hasonló készülékeket jogosulatlanul kinyit.

94. §. Hivatalból üldözendő mezőrendőri kihágások:

1.) aki közutakon vagy **köztereken** levő gazdasági terményeket, **fákat**, csemetéket vagy gyümölcsöket **jogosulatlanul rongálja**, levágja, kitördeli, legallyazza vagy kiásza,

2.) aki gazdasági célra szolgáló megfigyelő eszközöket, **hatósági jeleket** vagy mérnöki jelvényeket, jogosulatlanul megrongál, **megsemmisít**, elvisz vagy más helyre átesz,

3.) ki a jogos **zálogolást** megfúszítani törekszik,

4.) aki mezei között **dűlőutat** jogosulatlanul **megszűkít**, másfelé irányít, elszánt vagy megrongál,

5.) aki apaállatot tenyészigazolvány nélkül **másoknak** tenyésztési célokra **átenged** vagy aki ily állatot másnemű állatokkal együtt **közös legelőre hajt**,

6.) aki a **legeltetésre** nézve megállapított rendelkezéseket nem tartja meg,

7.) aki **arankás luczerna** — vagy lóhere magot termelés céljából forgalomba hoz,

8.) aki **kendert** vagy **lent** nem a hatóság által kijelölt helyen és megállapított módokat mellett **áztat**,

9.) aki **állatokat felügyelet nélkül legeltet**,

10.) aki közös vagy községi legelőkön és oly határokon, hol a **nyomásos gazdálkodás** van elfogadva, engedély nélkül külön csordába, csűrhebe, vagyméneseiben legeltet,

11. aki közutakon, köztereken vagy utcákon levő **szederfákról** selyemhernyótenyésztési célra a **lombszedést** jogtalanul megakadályozza, vagy a lombot fertőzés által használhatatlanná teszi,

12. aki a **káros állatokat**, illetőleg **növényeket** hatósági figyelmeztetés dacára a kiűzött határidő alatt **kiirtani elmulasztja**,

13. ki a homok-, agyag-, kő- és egyéb gödröket vagy kutakat **bekeríteni** a hatóság utasítása ellenére **elmulasztja**,

14. aki parancsoló szükség nélkül a **rábízott állatokat** kellő **felügyelet nélkül** hagyja,

15. aki **hasznos madarakat** pusztítja, azoknak fízt és fészket elszedi vagy hatósági engedély nélkül forgalomba hozza,

16. aki a **rothadásos méh** törzseit a baj felismerése után azonnal meg nem semmisíti,

17. ki a saját területén bármilyen **döglött állatot** tudva **eláztatlanul** hagy, vagy bármely területen döglött állatot jogosulatlanul **kiás**.

Hatósági illetékesség:

102. §. **Első fokban:**

Kis és nagyközségben **40 P.-ig a községi előjáróság**, **60 P.-ig a járási főszolgabíró**.
Megyei városokban a polgármester vagy helyettese.

Másodfokban:

A községi előjáróság által hozott ítéletben a járási **főszolgabíró**.

A járási főszolgabíró ítéletében **az alispán**.

Megyei városokban a közigazgatási bizottság.

Harmadfokban:

A földművelésügyi miniszter.

Állategészségügy.

5. §. **A marhalevél** közokirat, amely az arra jegyzett állatra vonatkozó tulajdonjogot és azt igazolja, hogy a kérdéses állat forgalombahozatalának (szállításának, átruházásának) állategészségügy-rendőri szempontból nincsen akadálya.

Érvényes marhalevel csak kincstári bélyeges úrlapon állítható ki. Az úrlapok benyomott bélyegkép-
pel vannak ellátva.

A marhalevelek után a következő **illetékek** járnak:

a.) minden juh, kecske, továbbá a félévesnél fiatalabb malac után 10 fillér,

b.) minden félévesnél idősebb vagy hízott sertés után 60 fillér,

c.) minden két évesnél fiatalabb ló, szarvasmarha, vagy bivaly után, továbbá korukra való tekintet
nélkül minden szamár vagy öszvér után 60 fillér,

d.) minden két évesnél idősebb ló, szarvasmarha vagy bivaly után 1 P.

7. §. A marhalevelek kezelése a községek (városok) kötelessége.

Nagyközség marhalevelkezelője a községi jegyző, illetve a községi jegyzők egyike. Körbecsoportosi-
tott községek marhalevelkezelője a körjegyző.

12. §. Lovat, szamarat, öszvért, szarvasmarhát, juhot, kecskét és sertést bármely koru is legyen az
állat, tulajdonosa marhalevéllel köteles ellátni:

a.) ha az ilyen állatra vonatkozó tulajdonságát másra átruhazza (eladja, cserébe adja, elajándé-
kozta stb.) vagy ilyen jogcímen bírói ítélet alapján tulajdonjogot szerez,

b.) ha ilyen állatot tulajdonjog átszállás (öröklés, hagyomány stb.) útján megszerez,

c.) ha ilyen állatot állatvásárra, állatkiállításra, vagy állatdíjazásra hajt fel vagy szállít.

d.) más községbe (városba) lábon elhajt, vagy ha bármilyen más közlekedési eszközön (gépkocsin,
kocsin, szekéren, szánon, vízijárművön) elszállít,

e.) vasuton vagy hajón szállít,

f.) közfogyasztásra vagy magánfogyasztásra levág.

64. §. **Az állatok közötti forgalmára** vonatkozó szabályok betartását a **csendőrök**, pénzügyőrök,
rendőri közegek és a helyi állategészségügyi hatóságok **ellenőrizni kötelesek**. A lábon hajtott, a kocsin, gép-
kocsin, szekéren, szánon vagy vízi járművön, csónakon, dereglyén, kompon szállított állatok hajtói, illetve szál-
litói az említett közrendészeti közegek és a helyi állategészségügyi hatóságok ezzel megbízott közegeinek fel-
hívására kötelesek a hajtott (szállított) állatok marhaleveleit és származási bizonyítványait felmutatni vagy
pedig igazolni, hogy a hajtás, vagy szállítás marhalevel és származási bizonyítvány nélkül történhetik.

Gépkocsin történő szállításkor a gépkocsi bejelentéséről szóló igazolványt (57. §.) és ha a szállítás
más község (város) területére történik, a forgalmi naplót is fel kell mutatni.

76. §. **Ahol közbizághid**, vagy közbizághely **van**, szarvasmarhát, sertést, malacot, borjút, bivalyt,
bárányt, kecskét, gödöllőt a helyi közfogyasztásra, szarvasmarhát (borjút) és bivalyt (bivalyborjút) pedig a
helyi fogyasztásra is **csak a közbizághidon**, illetve a közbizághelyen **szabad levágni**.

Ahol lóközbizághid, vagy lóközbizághely **van**, lovat, szamarat és öszvért (csikót) úgy a helyi
közfogyasztás, mint a helyi magánfogyasztás céljából **csak a lóközbizághidon** vagy a lóközbizághelyen
szabad levágni.

82. §. A belföldi fogyasztásra szánt állatok és azok **husának vizsgálata a községek (városok)**
feladata. A külföldi fogyasztásra szánt állatok és azok husának vizsgálata csak akkor kötelessége a községnek
(városnak) ha azt közérdekből maguknak fenntartják vagy ha őket erre ugyancsak közérdekből az állategészsé-
ségügyi rendőri hatóság kötelezi.

97. §. a.) A **húst** hordása közben **szájjal érinteni tilos**,

b.) a hordást végző egyének ruházuak ama részét és azokat a testrészeit amelyek a hussal
érintkezhetnek, világos színű, könnyen mosható lepellet tartoznak befedni,

c.) a **húst** csak tiszta lehetőleg horgonybádoggal vagy világos színű, könnyen mosható
tiszta lepellet **bélt** **járművön szabad elszállítani**,

d.) A járműre rakott húst egész terjedelmében világos színű, mosható **tiszta takaróval** gon-
dosan le **kell takarni** és ezen felül az idő viszonylagosságai ellen még vizálló ponyvával is be kell fedni.

e.) A bőrtben hagyott levágott állatokat (borjúkat, bárányokat) a bőrből kifejtett hústól gon-
dosan elkülönítve kell szállítani, vagy a letakart husra, de a vizálló ponyva alá kell helyezni. A húst pokróccal
letakarni, vagy a husra ülni tilos.

f.) A hus elhelyezésére és betakarására szolgáló edényeket, tartályokat, takarókat vagy gyé-
kényeket mindig tisztán kell tartani.

g.) Olyan kocsikat, melyekből a tartalom kihullhat vagy kifolyhatik, tilos használni.

h.) Olyan anyagokat, amelyek a húst beszenyeznek vagy egyébként undorítóvá vagy az em-
ber egészségére ártalmasá tehetik, hussal együtt ugyanazon kocsin, illetve ugyanabban szállítani szintén tilos.

32. §. **Az állatvásárokról állatokat** csak a **nappali** órákban természetesen világosság mellett sza-
bad felhajtani.

A **jármű elé fogva** csak akkor szabad állatokat a vásárra hajtani, ha a vásártéren az egyéb állatok
elhelyezésére szükséges helyen felül úgy a jármű, mint a jármű elé fogott állatok elhelyezésére is elég hely van.

A vásárra felhajtott állatokat **felügyelet nélkül hagyni tilos**. Szilaj állatokat melyeket veszélyt
kizáró módon elhelyezni nem lehet, a vásárról el kell távolítani. Rosszindulatú (rugós, harapós) állatokat pedig
úgy kell a vásáron elhelyezni, hogy az emberek és állatok testi épségét ne veszélyeztessék.

A vásárra vitt **kisállatok** lábait csak oly módon szabad összekötni, hogy **kötelék feleslegesen ne**
kell fejni. Az olyan **teheneket**, amelyeknek tögye megtelt, a vásárról való elhajtások előtt **meg**

98. §. Friss (nem elkészített) állapotban csak olyan húst (vért, zsírt, zsigert, csontot) szabad emberi
élelemre **árusítani**, amelyeket a **húsvizsgálat** során **fogyasztásra feltétlenül alkalmasnak találtak**, szá-
bályszerűen lebélyegezték és amely még nem romlott.

A kimért húst csak **tiszta írástól vagy nyomtatástól mentes, használatlan papirosba sza-**
bad csomagolni.

Fűszerüzletben friss húst árusítani tilos, azonban fűszerektől légmentesen elkülönítve meg van
engedve. Ugyiszintén tilos a friss hussal való **házalás** is.

108. §. **Állati hullát**, vagy hullarészt emberi fogyasztásra felhasználni, értékesíteni, vagy forgalomba
hozni tilos. Az ilyen hullákat és hullarészeket, ipari célokra vagy állatok etetésére felhasználható hullarészek
kivételezéval **ártalmatlanná kell tenni**.

Az ártalmatlanná tételt annak a községnek, vagy városnak a területén kell foganatosítani, ahol az
állat elhullott (leöltetett) vagy ahol a hullát vagy hullarészt találták.

109. §. Az állati hullákat és hullarészeket rendszerint csak a **dögterén** szabad eladni.

119. §. **Az ebek után adót kell fizetni**. Adómentesen csupán a szöpös ebek tarthatók.

A külföldről behozott és az ország területén csak átmenetileg (ebkiállítás, vadászat, verseny, utazás
vagy üdülés ideje alatt) tartott ebekre az ebadókötelezettség nem terjed ki.

Az ebadó házörző és pásztorebek, valamint a mező és erdőőr ebei után ebenként 1 pengőnél ala-
csonyabb és 2 pengőnél magasabb, egyéb ebek után pedig 5 pengőnél alacsonyabb nem lehet. (T. 37. §.)

A házörző vagy pásztorebeknek — bármilyen fajtája is az eb, csak az tekinthető, amelyet **vagyon** vagy **személybiztonság** céljából tartanak. Az e címen szükség nélkül tartott ebet azonban az egyéb célból tartott ebnek kell tekinteni.

120. §. Minden ebet, melyre az adókötelezettség fennáll, birtokosa az illető adóévre érvényes **védjeggyel** köteles ellátni.

Városok és községek bellerületén minden eb, az utcára (térre) továbbá fürdő és nyaralóhelyek területére csak a **maráslehetőséget kizáró szájkosárral** vagy **pórázon vezetve** bocsátható.

Harapós ebet nappal biztos módon **meg kell kötni**, éjjel pedig csak olyan zárt helyen (udvarban, majorban, tanyán, kertben) szabad megkötés nélkül hagyni, ahonnan el nem távozhathat.

Ebet uszítani, kinózni, vagy zaklatni tilos.

121. §. A községek és városok **külső határában** felügyelet nélkül járó **kóborló ebeket** a **községi** vagy városi mezőőrök, erdőőrök, továbbá a rendőrök és pénzügyőrök elpusztítani (lelőni kötelesek.)

Minden állatbirtokos azonnal köteles bejelenteni, ha hasznos házi állata:

a.) a bejelentés kötelezettsége alá tartozó **fertőző állatbetegségek** **valamelyikében megbetegedett** vagy ha valamelyikére gyanússá vált,

b.) bármely ok következtében elhullott,

c.) vagy hasznos házi állatát bármely ok miatt **leölte**, vagy **leölette**,

d.) fogyasztás céljából **husvizsgáló közbejötté nélkül levágta**, vagy levágatta és a levágás után rajta bejelentés kötelezettsége alá tartozó **fertőző állatbetegségre utaló elváltozásokat észlel.**

A jelen rendelet szempontjából **hasznos házi állat** alatt lovat, szamarat, öszvért, szarvasmarhát, bivalyt, juhot, kecskét, sertést, baromfit (és pedig tyukot, libát, kacsát és pulykát) végül a kutyát és macskát kell érteni.

A bejelentés kötelezettsége alá tartozó **fertőző állatbetegségek** a következők:

- 1.) a keleti marhavész,
- 2.) a lépfene,
- 3.) a sercegő üszök,
- 4.) a bivalyvész,
- 5.) a veszteltség,
- 6.) a takonykór,
- 7.) a ragadós száj és körömfájás,
- 8.) szarvasmarhák ragadós tüdőlobja,
- 9.) a juhhimlő,
- 10.) a tenyészbénaság,
- 11.) az ivarszervi hólyagos kiütés,
- 12.) a rühesség,
- 13.) a sertés pestis (sertésvész),
- 14.) a sertésorvancs,
- 15.) a szarvasmarhák nyílt gümőkórja,
- 16.) a baromfi kolera és a baromfi pestis.

321. §. Annak a városnak, községnek területére, ahol a veszélyes, vagy veszélyesség gyanúját kutyán vagy macskán hatóságilag megállapították, az elsőfoku állategészségügyrendőri hatóság, községekben a főszolgabíró, városokban a polgármester, **ebzárlatot köteles elrendelni.** (T. 54. §.)

583. §.) Állategészségügyi kihágások mindig hivatalból üldözendők.

Feljelentést elsőfokban:

a.) kis- és nagyközségekben a járási főszolgabírónak,
b.) megyei városokban és törvényhatósági joggal felruházott városokban a polgármesteri hivatalnak kell megtenni.

Másodfokban: Kis- és nagyközségben az alispánnak.

Harmadfokban: A földmivelésügyi miniszternek.

A közúti közlekedés rendjének szabályozása.

3. §. Az uttlesen annak menetirány szerinti **baloldalán** kell haladni.

E rendelkezés alól kivételnek csak annyibanvan helye, amennyiben a különleges helyi viszonyok eltérő hatósági rendelkezést tettek vagy tesznek szükségessé.

4. §. Közlekedési eszközök **csak józan** és egyéb feltételeknek is megfelelő egyén vezethet, illetőleg hajthat:

a.) aki a vezetői vizsgát sikerrel elvégezte,

b.) bérkocsit (taxi) csak 20 évet, míg autóbust csak 22 évet betöltött férfi vezethet,

c.) állati erővel vont járművet és szabadon hajtott állatot 16 éven alóli gyermek nem vezethet.

6. §. Szenbe jövő járműnek **balra** kell kitérni.

Minden körülmények között **szabad utat** kell biztosítani az **államfő**, valamint a **tűzoltók** és a **mentők** szolgálatában levő járműveinek.

Lehetőség szerint **kí kell térni a kir. hercegek, a kormányfőhatóságok, a közbiztonsági szervek, a posta** járműveinek, megkülönböztető jellel ellátott autóbuszoknak, valamint a **zárt sorokban menetelő katonai** vagy egyéb **alakulatoknak.**

Az itt említett autóbuszok megkülönböztető jele 25 cm. átmérőjű kerek, átlósan piros-fehér-mezőkre osztott tárcsa, amelyet a kocsí felső keretén felfelé túlterjedően a menetirány szerinti jobboldalon a kocsiszekrényen kell alkalmazni.

Az ily megkülönböztető jelzéssel ellátott személyszállító autóbusz a sötétség beálltával a közúti forgalomban kivételen elbánásban csak abban az esetben tarthat igényt, ha a **tárcsája** is megfelelően meg van világítva.

7. §. Járművet általában **csak jobbra szabad előzni.** A hidakon, valamint egyéb erre alkalmas utakon a rendőrhatalóság szükség esetén a balra előzést rendelheti el.

Az előzés megtörténte után az előző járművel — más járművek és az állatok megzavarása nélkül — **haladéktalanul ismét az uttest baloldalára kell visszatérni.**

8. §. **Utkeresztelésnél** és uttkorlatoknál a vezetőeknek az irányjelzésre (készülék vagy karjelzés) fokozott gondot kell fordítaniok.

Irányváltoztatás esetén **jobbra a külső nagy ívben, balra a belső kisívben** kell bekanyarodni.

Irányváltás esetén a közlekedési négyszögbe kerül járműnek a négyszöget előre haladva azonnal el kell hagynia.

9. §. **Hangjelzést** kell használni akkor, amikor azt a forgalom lebonyolítása s a személy és a vagyonbiztonság megóvása megköveteli.

Hangjelzőkészüléket lakott területen éjjel 10 órától reggel 6 óráig kúrtjelzést egyáltalán tilos használni. Ezen rendelkezés a szolgálatban levő mentő és tűzoltó gépjárművekre nem vonatkozik. Az állati erővel vont járművek és kézikocsik vezetői, továbbá a lovasok, hajcsárok hangos szóval, egyéb járművek vezetői pedig külön készülékkel kötelesek figyelmeztetni az uttesten haladókat.

10. §. Minden közlekedési eszköz vezetője köteles a **lassítást** a haladás irányának **megváltoztatását** és a **megállást** karjával vagy készülékkel megfelelő módon és kellő időben jelezni.

Járműveknél a **karjelzések** a következők:

a.) lassítás és megállás esetén a jobbkarra felfelé való kinyújtása,

b.) a haladás irányának megváltoztatása esetén

jobbra a jobbkarra vállmagasságban való vízszintes kinyújtása,

balra a jobbkarra derékszögben való hajlítása úgy, hogy az alsókar és a nyitott tenyér az áll

alatt maradjon.

11. §. Azokon forgalmasabb közlekedési gócpontokon, ahol a közlekedés irányítása nem fényjelzésekkel történik, a **rendőrhatalósági közeg** a **következő karjelzéseket használja**:

Állj: a forgalmat jobbkarjának függőleges feltartásával állítja meg.

A haladás irányát utkeresztjezeknél mindkét karjának vállmagasságban való vízszintes kinyújtásával, egyéb helyeken pedig jobb- vagy balkarjának hasonló kinyújtásával, míg

az ívben — fordulást egyik karjának vállmagasságban való vízszintes kinyújtásával, másik karjának pedig vállmagasságban vízszintes előre nyújtásával.

13. §. **Járművel**, vezetett vagy szabadon hajtott állatokkal csak **az uttest szélén**, illetőleg csak olyan helyen **szabad várakozni**, ahol a jármű más járművek és a gyalogosok közlekedését nem zavarja, vagy nem akadályozza és hazak, üzletek, utak és hidak bejáratát el nem foglalja.

A járművel meg kell állni:

a.) közbiztonsági közeg (rendőr, csendőr) **felszólítására**, vagy jelzésére, avagy törvényes rendelkezésekben megjelölt egyéb hatósági közegek (pl. szolgálatban levő **javadalmi őr, stb.**) **intésére**;

b.) **ha az uttesten gyermekek** csoportosan, avagy szemmel láthatólag súlyos testi fogatkozásban szenvedő egyének **haladnak** át, amíg azok az uttestet elhagyják; ugyanezen elbírálás alá esnek azok a **síket-némák** is, akiknek testi fogatkozását a szokásos jelvényt el látott karszalag (sárga alapon három fekete pont) jelzi;

c.) olyan közúti vasúti megállóhelyek fel- és leszállási oldalán, ahol a fel- és leszállás az uttesten történik, a fel- és leszállás ideje alatt, illetőleg míg a leszálló közönség a járdára ér;

d.) körmenettel, **felvonulással**, zárt sorokban menetelő **katonai** vagy egyéb **alakulattal, temetéssel** találkozás esetén;

e. általában mindenkor, amikor azt a személy- és vagyonbiztonság megóvása vagy a közlekedés rendje megköveteli.

14. §.) A vezető **járművét** vagy az általa hajtott, vezetett állatot **csak az uttest szélén** és csak abban az esetben **hagyhatja el**, ha annak megfelelő **őrizetéről gondoskodik** és a jármű forgalmi akadályt nem okoz.

15. §. A közforgalom céljára szolgáló uton közlekedő minden **járművet** (a kézikocsit is beleértve) **szürkületlő** napkelléig, továbbá **sűrű ködben**, hosszabb **alagutban** ki kell világítani.

Erősfény (reflektoros) lámpát csak abban az esetben **szabad használni**, ha az a fényt az uttestre felfelé vetítő vagy **fénytompító készülékkel**, esetleg tompított fényű, külön világító testtel **van ellátva**. Nem lakott területen más járművel, gyalogossal, vezetett vagy szabadon hajtott állattal **találkozás esetén** a **reflektor fényét** felfelé kell vetíteni vagy **tompítani** kell, illetőleg a belső reflektoros lámpát el kell oltani.

Kellően nem világított lakott helyeken csakis felfelé vetített vagy tompított fényű reflektoros lámpával szabad haladni, míg kellően világított lakott helyeken reflektor egyáltalán nem használható.

66. §. A **próbarendszám-tábla** négyzet alakú, fehér alapszínű. A piros betűkből álló „**Próbakocsi**”, illetőleg motorkerékpár próbarendszám-tábláján „**Próba**” felírás alatt a száz-as arab számjeggyű **rendszám** fekete színű.

A **gépjárműveken elől**, téglalap alakú, a **rendszám-tábla**, e tábla baloldalán nyomtatott **két latin nagybetű**, jobboldalán pedig **három arab számjegy** van.

A **hátsó rendszám-tábla** közel négyzet alakú, felső részén három arab számjegy, alattuk pedig nyomtatott két latin nagybetű van.

Ugyanazon a gépkocsin, oldalkocsin motorkerékpáron elhelyezett rendszám-táblák betűinek és számjegyeinek azonosaknak kell lenni.

A **magánosok** használatában, továbbá a telephelyek, vagy a közterületről fuvarozó személygépkocsik (autó, taxi) **rendszám-táblái** fehér alapszínűek, a számjegyek és betűk fekete színűek.

Fent nem említett **közhasználatu** gépjárművek (Teherautók) **rendszám-táblái** fekete alapszínűek, a számok és betűk, fehér színűek.

Az **állami** tulajdonban levő gépjárművek rendszám-táblái fehér alapszínűek; a kocsik elején elhelyezett rendszám-táblán a számok előtt, hátsó rendszám-táblán a három fekete arab számjegy alatt **egy fekete** nyomtatott latin **nagybetű van**. A jobboldali betű helyén keskeny fekete vonallal körülírt négyszög alakú mezőben a **nemzeti szín sávjai** vízszintesen láthatók.

Nem forgalomképes és a közforgalmat veszélyeztető gépjármű részére a vizsgálat helyéről való eltávozásra a rendőrhatalóság, kemény fehér kartonból készült négyzet alakú táblát állít ki. A tábla piros betűkkel „**Vizsgálat**”-ról felírással lesz ellátva.

A gépjárművet kijavítása után, tulajdonosa a rendőrhatalósággal újból meg kell vizsgáltassa. E célhatóságnak a fent leírt táblához hasonló táblát, „**Vizsgá**”-ra felírással ad ki, mely táblákat a rendőrhatalóságnak 24 órán belül vissza kell szállítani.

68. §. Az **igazoló lapot** fémlapon leölmozva a gépkocsi szerelvény-falára kell felerősíteni. Motorkerékpáron a fémtok használata és annak a gépre felerősítése nem kötelező, az igazoló lapot azonban a vezetőnek **mindig magával kell vinnie**.

72. §. Közúti forgalomban résztvevő gépjárművet csak **olyan egyén** vezethet, aki kellő előképzeltség után a megfelelő gépjármű vezetői igazolványt kapott.

82. §. A **gépkocsit**, az oldalkocsi motorkerékpárt és az ezzel azonos elbírálás alá eső egyéb gépjárműveket **elől két fehér fényű, hátul** pedig legalább **egy lámpával** úgy kell megvilágítani, hogy a hátsó rendszám-tábla fölötti közepén elhelyezett lámpa **fehér fénye** fölülről a **rendsámra, piros fénye** pedig **hátrafelé** essék.

Oldalkocsi nélküli motorkerékpárt elől elegendő **egy fehér fényű lámpával** megvilágítani.

84. §. A vezető gépjárművét **lassítani**, a szükséghez képest **megállítani**, fenyegető veszély esetén pedig a **motor működését megszüntetni** köteles, ha vontatott járművel vagy szabadon **hajtott, nyerges, mállás állatok, találkozás** esetén nyugtalanodnak.

A kocsis karjának függőleges feltartásával **köteles figyelmeztetni** a gépjármű vezetőjét az állatok félénkségére és az ijedező állatokkal országúton, a gépjármű haladása irányának háttal kell fordítania.

Ha az e szakaszban szabályozott találkozás olyan útvonalon történik, amelynek oldalát mélység, vagy meredekebb lejtő határolja, a gépjárművel ily esetben a mélység, illetőleg a lejtő oldalán kell megállni, még akkor is ha az uttest jobboldalán van.

101. §. Felszerelt **kerékpár** is csak akkor vehet részt a közúti forgalomban, ha az a tulajdonos családi és utónevét, továbbá lakóhelyét feltüntető **táblával elvan látva**. A fehér alapon, 10 cm. hosszú és 5 cm. széles táblán a betűknek, illetőleg számoknak fekete színűeknek kell lenniük.

A táblát a tulajdonosnak a kerékpár első kereke tengelyének menetirány szerinti jobboldalán kell felerősíteni.

E rendelkezésnek **külföldi** csak abban az esetben köteles eleget tenni, ha kerékpárjával 30 napon túl kíván résztvenni a belföldi forgalomban.

102. §. A városoknak a rendőrhatalóság által megállapított forgalmasabb belső területén **16 éves aluli gyermek nem kerékpározhat**.

A **kerékpárosnak** a személyazonosság igazolására alkalmas, **fényképpel** is ellátott okmánnyal kell ellátva lennie.

Városokban és nagyobb községekben a kerékpározást csak azok külső területén lehet gyakorolni (tanulni.) Városokban és községekben **kerékpárral csak lépésben haladó járómű előzhető**.

Tilos kerékpárnak más közlekedési eszközzel **versenyt futni**, villamosokhoz kapaszkodni, embe-
reket, állatokat és járműveket körülkeringeni és olyasmit elkövetni, ami a személy- és vagyonbiztonságot veszélyezteti, vagy állatot megriasztására alkalmas.

Ha a forgalom biztonsága s a személy- és vagyonbiztonság megkívánja, továbbá zárt sorokban menetelő katonai vagy egyéb alakulatokkal, körmenettel, temetéssel, rendőrhatalósági, csendőrségi, tüzoltó- és mentőkocsikkal találkozás esetén azok elvonulásáig a kerékpáros **köteles** a kerékpárról leszállani és azt kézen vezetni. Ugyanez a kötelessége akkor is, ha makrancoskodó lófogattal vagy olyan állatokkal találkozik, amelyek félnek a kerékpártól.

Forgalmas utcákon és utakon, vagy előzéskor több kerékpárnak egymás mellett haladnia tilos.

Lakott területen kerékpáros mutatóvány (pl. kerékpár kormányának elengedése stb.) tilos.

Tilos ebeket a kerékpárhoz pórázhoz kötve futtatni.

Tilos kerékpárral kocsit vontatni.

Kerékpáros városok és nagyobb forgalmu községek belső területén — utast egyáltalán nem vihet magával.

Kerékpáron csak olyan **csomagot szabad vinni**, mely a forgalom rendjét nem zavarja, a közle-
kedés biztonságát nem veszélyezteti és amely a kerékpárost nem akadályozza abban, hogy mindkét kezét sza-
badon használhassa.

Ha a hatósági közeg a járművek részére **tilos jelzést** ad, a kerékpáros köteles kerékpárjáról **leszállni** és a szabad ut jelzéséig kerékpárja mellett állni.

A **kerékpárt gyalogjárón tolni tilos**.

103. §. A közúti forgalomban csak olyan közlekedési eszköz használható, melynek **kerekei az uttestet nem rongálják**.

Városok belső területén **kerékkötő láncot használni tilos, hóláncot** pedig csak **sík jégen** sza-
bad alkalmazni.

104. §. Minden kocsitulajdonos köteles **kocsiját** megfelelő **jelzőtáblával** ellátni, melyen a tulaj-
donos nevét (cégét), lakóhelyét (telephelyét) és a vármegye nevét jól olvashatóan kell feltüntetni.

Kizárólag iparszerű árufuvarozásra szolgáló járműveken ezenfelül fel kell tüntetni a jármű önsuly
át és rakusúlyát (legnagyobb hordképességét) is.

Jelzőtáblát **teher- és kézikocsin** a kocs **jobboldalán** kívül, míg a kizárólag **személyszállításra**
használt kocsin a kocs belsejében (**tűkórdeszka**) akként **kell elhelyezni**, hogy az jól látható legyen.

105. §. **Kétkerekű teherkocsi elé legfeljebb 5 lovat**, vagy más vonóállatot, **kétkerekű sze-
mélykocsi elé legfeljebb 3 lovat**, négykerekű teherkocsi elé legfeljebb 8 lovat vagy 6 ökröt, négykerekű
személykocsi elé pedig legfeljebb 6 lovat lehet fogni, úgy azonban, hogy **egy sorban csak 3 állat lehet**.

Ha a vonóállatok száma **öttnél több**, akkor az állatokat legalább **két vezetőnek** kell vezetnie.
A vonóállatoknak megállapított száma nem vonatkozik meredek lejtők, továbbá mezőgazdasági gé-
pek vontatására és nagyobb havazás esetére.

Rugós, ragályos betegségben szenvedő, elcsigázott állatot járműbe fogni tilos. **Harapós lovat**
szájkosárral kell ellátni.

Rugós ló alatt oly rosszündulatu állatot kell érteni, mely a közelébe jutó járókelők testi épségét
állandóan veszélyezteti.

106. §. A kocsihoz hátul **kettőnél több állatot**, vagy vonóállatok **mellé két állatnál többet**
kötni tilos.

Nagyobb forgalmu város belső területére a **vonóállatokkal** együtt növendéállatot (csikót, stb.)
szabadon **bevinni tilos**.

Nagyobb forgalmu város alatt főként a törvényhatósági joggal felruházott városokat kell érteni.
107. §. A kocs **elő fogott** vagy szabadon hajtott, avagy nyerges, mállás **állatokat durván ütle-
gelni**, bántalmazni, **kínózni tilos**. A kocs terhelésénél az állatok erejére is figyelemmel kell lenni.

108. §. **Kettőnél több kocsit egymásba akasztani tilos**. Nem esnek e tilalom alá a mezőgaz-
dasági eszközök, ha megfelelő kapcsolószerkezetük van, továbbá a **kubikosok**, akik legfeljebb **három kocsit**
kapcsolhatnak egymáshoz.

109. §. Forgalmasabb közutakon állati erővel vont járművet és szabadon hajtott állatot nem haji-
hat, **nem vezethet az, aki 16-ik életévét még nem töltötte be**. A kocsinak, vezetőnek a **kocsit** és az
állatot **hajtás közben elhagynia tilos**.

Megállapított életkorral kapcsolatos korlátozó rendelkezés vidéki helyeken **kizárólag gazdálkodás**
körében törénő kisebb fuvarozás vagy állathajtás esetére **nem vonatkozik**.

Állati erővel vont közhasználatu járművel, fuvarozással iparszerűleg foglalkozó vállalat ily járművet
csak az hajthatja, aki helyhatósági jogosítvánnyal is rendelkezik.

110. §. **Városokban és községekben** szabadon hajtott, nyerges vagy mállás állatokkal találkozás
-esésén az ostort paltogatni tilos.

112. §. Az állati erővel vont **járműveket** és kézikocsikat közutakon elől a jármű (**kézikocsi**)

jobboktalan **legalább egy fehér világító testtel kell megvilágítani, hátul fényvisszaverő üveggel (prizmával) kell ellátni, míg a társzekereket hátul is meg kell világítani.** Városokban a kézikocsikat hátul **piros** **prizmával** is fel kell szerelni.

A megvilágítás rendelkezése **nem vonatkozik** a gazdasági célt szolgáló falusi járművekre (szekerekre, szánokra) akkor, amikor azokat csupán a **gazdálkodás körében** szükséges vidéki helyi fuvarozásokra használják. Ha azonban ily járművek bármely célból távolabbi közúti vagy nagyobb városok belterületét érintő forgalomban vesznek részt, az idézett rendelkezés értelmében azokat is megfelelő világító készülékkel, fényvisszaverő üveggel kell ellátni.

Tűzvesztélyes, robbantó vagy robbanó anyagot szállító járművek megvilágítására megfelelő szerkezeti biztosító lámpát kell használni.

Csengővel csak szánba fogott lovakat lehet ellátni, de a szánt meg kell világítani.

Büntető rendelkezések:

118. §. Aki a felsorolt rendelkezések valamelyikét áthágja közlekedésrendészeti kihágást követ el és az **elsőfoku** rendőrhatalóságnak kell feljelenteni. Aki pedig a fent említett kihágásért két éven belül büntelve volt ezen kihágást újból elköveti, súlyosabban büntendő.

Az összes kihágások hivatalból üldözendők.

Külföldiek ellenőrzése.

1. §. Külföldinek kell tekinteni mindenkit, aki nem magyar állampolgár.

Külföldi az országhatárt csak megfelelő utazási okmánnyal lépheti át.

Azok a külföldiek azonban, akiknek államaival szemben az utlevél láttamozásának (vizum) kényezere fennáll, csak akkor léphetnek be, ha utlevelük a beutazásra jogosító láttamozással (vizummal) el van látva. (Ausztria, Németország és Olaszországgal szemben viszonyossági alapon nincs vizumkényszer.)

Magyar állampolgár az, aki

- a.) leszármazás,
- b.) törvényesítés,
- c.) házasság,
- d.) honosítás által az állampolgárságát megszerezte.

3. §. Utazási okmányok:

- a.) utlevél,
- b.) utlevélpótló igazolvány,
- c.) határszéli utiigazolvány,
- d.) alkalmi utilap,
- e.) különleges közlekedési okmányok, (pl. vasuti és hajó határállomásokon az alkalmazottak

részére határátlépés céljára.)

4. §. **Távolsági forgalomban** az országhatárt csak utlevéllel, vagy **utlevélpótló** igazolvánnyal léphető át. Kizárólag csak a távolsági forgalom céljára kijelölt határátkelő helyeken.

A külföldi a határátlépéskor köteles utiokmányait az ellenőrző hatósági közegeknek felmutatni.

5. §. A **határszéli** utiigazolvány és alkalmi utilap a **kettős bírtokosokat** és **munkásokat** feljogosítja az ország területén való tartózkodásra. Az ország határát csak az uti okmányban **megjelölt helyen** léphetik át.

A határszéli utiigazolvány és az alkalmi utilap csak a **határtól** számított 10 km. széles terület (határkerület) lakóit illeti meg. A külföldi határszéli utiigazolványa csak akkor érvényes, ha azt a magyar határkerület illetékes elsőfoku rendőrhatalósága (járási főszolgabíró, a m. kir. állami rendőrkapitányság) vezetője előzetesen láttamozta.

7. §. A **szállásadó** vagy megbízottja, köteles a nála bármily rövid időre megszálló **külföldinek**, ugy érkezését, mint **eltávozását 24 óra alatt bejelenteni**. Hat napot meg nem haladó tartózkodás esetében az érkezéssel egyidejűleg a távozás is bejelenthető.

A külföldivel érkezett önálló keresettel bíró családtagokat, külön kell bejelenteni.

Ha a külföldinek nincs szállásadója (pl. saját házában száll meg) a bejelentést maga köteles megtenni.

Ha a külföldi abból (városból) ahol állandó lakásra engedélye van ideiglenesen eltávozik annélkül, hogy az ország területét elhagyná, sem a távozást sem a visszatérést nem kell bejelentenie.

A **határszéli** (bírtokos, munkás) **utiigazolvánnyal** közlekedő **külföldi** az igazolványban megjelölt területre történt érkezését, vagy onnan való távozását **bejelenteni nem köteles**.

A **bejelentést**, kis és nagyközségben a községi **jegyzőnél**, a m. kir. állami rendőrség működési területén illetékes **rendőrkapitányságnál** a rendelkezésre bocsátott bejelentőlapon kell megtenni.

A bejelentőlapnak a megérkezés bejelentését **igazoló szelvényét** a **külföldi** a hatósági közeg felhívására **felmutatni köteles**.

8. §. A szálló, vendégfogadó és más nyilvános megszálló helyek tulajdonosa (vezetője) köteles a bejelentett külföldiekről **„Nyilvántartási könyvet“** vezetni.

9. §. A beutazásra jogosult **külföldi** a határátlépéstől számított **3 hónapig tartózkodhatik az ország** bármely községében és városában (ideiglenes tartózkodás)

Az utazási láttamozás azonban csak 2 napi ittartózkodásra jogosít.

A hatóság a külföldinek 3 hónál hosszabb, de 6 hónapot meg nem haladó ittartózkodását kvételesen tudomásul veheti, ha a külföldi szórakozás, látogatás, üdülés, gyógyulás; ismeretszerzés céljából kíván az ország területén tartózkodni.

Ha a külföldinek bejelentését a hatóság nem vette tudomásul, köteles a külföldi 15 nap alatt az országból eltávozni.

10. §. Az ország területén **állandóan** csak az a **külföldi tartózkodhatik**, akinek érvényes **lakhatási engedélye van**. Utóbbi lehet meghatározott időre szóló vagy visszavonásig érvényes.

Ha tehát a külföldi a határátlépéstől számított 6 hónapon túl lakhatási engedélyt kérni, köteles ezen szándékát az illetékes hatóságnál személyesen bejelenteni.

A lakási szándék bejelentéséről a külföldi **fényképével ellátott** elismervényt kap, mely elismervény a tartózkodásra jogosít.

11. §. A külföldi abban a községben, városban, amelyre lakhatási engedélyt kapott, állandóan lakhatik, de az ország bármely községében és városában is ideiglenesen tartózkodni jogosult. Ha a külföldi más községbe kíván átköltözni, köteles új lakóhelyének, illetékes főszolgabírójánál új lakhatási engedélyt kérni.

Az itt lakó külföldi köteles bejelenteni, ha valamely családtag 15 életévét időközben betöltötte, vagy kereseti tevékenységet kíván folytatni, vagy ha maga a család fő háztartásától elvált, vagy újabb házasságot kötött, vagy valamelyik családtag külföldre távozott. Ezen bejelentést az illetékes főszolgabírónak 8 napon belül kell megtenni.

13. §. A külföldi az országterületéről **kiutasítható**:

- a.) ha személyazonosságát, állampolgárságát kellően igazolni nem tudja,
- b.) ha maga és családja tartós fenntartására szolgáló eszközöket kimutatni nem tudja,
- c.) ha az államterületén való tartózkodása az állam érdekeire, közbiztonságra, vagy a közrendre

aggályos.

14. §. A hatóság azt a külföldit, aki az állam érdekeire, a közbiztonságra, vagy a közcsendre gyanús, de a kiutasítása mellőzhető, **személyes jelentkezésre kötelezheti**.

A jelentkezésre kötelezett külföldi, a kijelölt tartózkodási helyét (község város) hatósági engedély nélkül el nem hagyhatja.

15. §. A külföldinek az ország területén **munkát** vagy alkalmazást vállalni **engedély alapján szabad**.

Az a munkaadó, aki kettőnél több **külföldi munkást** foglalkoztat, köteles ezekről a hatóság által megállapított minta szerint **névjegyzéket** vezetni és annak egy példányát a hatósághoz negyedévenként be-
szolgáltatni.

19. §. Fenti rendelet ellen vétők, **hivatalból üldözendő kihágást** követnek el. A feljelentést kis- és nagyközségben, elsőfokon a **járási főszolgabírónak**, az állami rendőrség területén az illetékes rendőrkapitányságnak kell megtenni.

Másodfokban a bíraskodás a Külföldieket Ellenőrző Országos Központi Hatóságot illeti meg.

KIEGÉSZÍTÉSEK.

a.) Ha az erdei lopás bekerített helyről **bemászás** útján követkettik el és az okozott **kár** értéke a **100 P-öt** nem haladja meg, az erdőtervény értelmében csak **kihágást** képez a cselekmény.

b.) **Nem kell marhalevelet váltani**:

1.) ha az állatot idegen község területére csupán **legeltetés**, itatás, usztatás, teletetés, fuvarozás céljából 30 km-er távolságon belül 3 napnál kevesebb időre, állatorvosi vizsgára, lóosztályozásra, végül ló-behívásra lábon, kocsin, vagy gépkocsin hajtják, illetve szállítják.

Azonban az állatokra származási bizonyítványt kell beszerezni, amely keltétől számított hat hónapig érvényes, a rendeltetési helyre és onnan vissza egyszeri hajtás vagy szállítás esetében csak, ez alkalommal érvényes.

2.) juh, bárány, kecske, gödölye, sertés és malacok, **magánfogyasztásra** való **levágás** esetén, ugyszintén magánfogyasztás céljából azonnali levágásra történt vásárlásakor.

3.) Az államfő udvartartásában levő lovakra, valamint a hadsereg, csendőrség, rendőrség a m. kir. lötenyészlő intézelek lovai, számarai és öszvérei részére, lábon hajlva vasuton vagy hajón való szállításánál marhalevelet kiállítani nem kell. Ezen esetben a marhalevelet a parancsnokságok által kiállított lókisérőlevél, menetlevél vagy más okirat pótolja.

c.) **Közlekedési eszközök forgalmához szükséges okmányok**:

- 1.) Forgalmi engedély, (állandó, ideiglenes)
- 2.) Rendszámítábla, (állandó, próba)
- 3.) Igazolólap,
- 4.) Vezetői igazolvány,
- 5.) Korengedély, (magánkocsi vezetésénél)
- 6.) Helyi ismereti igazolvány,
- 7.) 3 darab betétlap a (vezetői igazolványba)
- 8.) Egy fényképes személyazonossági igazolvány, (kerékpáros részére)
- 9.) Adóbélyeg.

Földrajz.

1. **A föld alakja és mozgása.** A föld egy gömb alaku égitest, melyet körös-körül vastag levegőréteg borít. Ez a levegő réteg a tudósok megállapítása szerint annál ritkább, minél távolabb van a föld felületétől. A földet $\frac{2}{3}$ részben víz és $\frac{1}{3}$ részben szárazföld borítja. A nagy víztömegek — óceánok — a szárazföldet több részre tagolják s így keletkeztek földrészek (kontinensek). Ilyen földrész öt van: **Európa, Ázsia, Afrika, Amerika és Ausztrália.** A legnagyobb Ázsia, a legkisebb Ausztrália.

A szárazföld felülete nem mindenütt egyforma. Néhol beláthatatlan síkságok, másutt kisebb emelkedések vannak rajta. Ha a síkság mélyen fekszik **alföldnek**, ha pedig magasan van **fensíknak** nevezzük. A kisebb emelkedést **dombnak**, a nagyobbbat **hegységnek** hívjuk. Olyankisebb szárazföldet, melyet minden oldalról víz vesz körül **szigetnek**, melyet csak három oldalról határol a víz, félszigetnek nevezzük.

A föld kétféle mozgást végez: a **nap körül** és a **saját tengelye körül.** A napköri mozgást elipszis alakú pályán teszi meg egyszer egy évben, 365 nap alatt. A föld ezen mozgása alatt hol közelebb, hol meg távolabb esik a naptól s így keletkeznek az évszakok — **tavasz, nyár, ősz, tél.**

Saját tengelye körül egy 24 óra alatt fordul meg a föld. Ebből keletkezik a **nappal** és az **éjjel** aszerint, hogy a földnek melyik felületét világítja meg a nap.

A földgömb a földnek kisebbbített mása. Felületére rá vannak rajzolva a szárazföldek és tengerek, továbbá a párhuzamos körök, délkörök és az egyenlítő stb.

2. **Nagy-Magyarország határai** majdnem végig természetesek voltak, míg Csonka-Magyarország-nak mesterséges, azaz politikai határai vannak.

Nagy-Magyarország határai: Dévénytől-Orsováig félköralakban a Kárpátok hegyrendszere, délről a Duna és a Száva, nyugatról pedig Ausztria.

Csonka-Magyarország határai: Nyugaton Jugoszlávia és Ausztria, északon Csehszlovákia, keleten Románia (Erdély) és délen Jugoszlávia. Természetes határa csak a Duna és az Ipoly mentén van.

3. **Nagy-Magyarország részei** a következők voltak. Északnyugati, Északkeleti és Délkeleti felvidék, Nagy és Kismagyar Alföld, Dunántúli dombosvidék, Horvát Szlavonország és Fiume a tengerpartal.

Csonka-Magyarország részei: Nagy és Kismagyar Alföld, a Dunántul nagyrésze, az Északnyugati és az Északkeleti Felvidék kis része.

Nagy-Magyarország területe Horvát Szlavonországgal együtt 325.000 négyzet kilométer volt. Hazánk 63 és Horvát Szlavonország 8 vármegyére oszlott. Összesen állt 71 vármegyéből, 21 millió lakossal.

4. **Trianonnal** (1920. június 4.) **elvesztettünk** hazánk területéből 232.000 négyzetkilométert, maradt 93.000 négyzetkilométer.

Elvesztettünk Horvát Szlavonországgal együtt $8 + 31 = 39$ vármegyét teljesen és 22 vármegyét részben. Megmaradt 10 egész és 22 csonka vármegye.

A területtel és lakosokkal együtt természetesen **elvesztettük az összes arany-, ezüst- és sóbányáinkat**, a gyárak és vasúthálózatnak pedig több mint 50 %-át és **majdnem az összes erdőket**, 7 millió kat. hold erdőből csak 1 millió kat. hold erdő maradt meg.

Végül **elvesztettünk** 21 millió lakosból 13 milliót, maradt 8 millió. Az átcsatolt területeken élő szinmagyarok száma 3-2 millió.

Tehát **megmaradt** 93.000 négyzetkilométer terület 8 millió lakossal.

(Az elszakított területek megoszlása: 63.000 négyzetkilométer Csehszlovákia, 101.000 négyzetkilométer Románia, 63.000 négyzetkilométer Jugoszlávia, és 5.000 négyzetkilométer Ausztria.)

5. **Az Alföld megyéi és városai.** A Nagy Alföldhöz 13 vármegye tartozik, melyek közül épségen maradt 4, megcsonkított 8 és elszakadt 1 vármegye.

Egész vármegyék:

1.) **Pest—Pilis—Solt—Kiskun vm.** Székhelye Budapest. Egyben az ország fővárosa.

Nevezetesebb városok:

Vác (fegyház), Gödöllő királyi kastéllyal, a Kormányzó Ur nyaraló helye.

Cegléd híres Kossuth város.

Nagykőrös kertészetről, de különösen uborkájáról nevezetes.

Kecskemét, melynek barackja külföldön is ismeretes.

Kiskőrös, Petőfi Sándor szülőhelye.

Kiskunfélegyháza, a kiskunság főhelye. Modern új állomással.

Kalocsa, érseki székhely.

2.) **Jász-nagykun—Szolnok vm.** Székhelye Szolnok.

Városai:

Jászberény, itt őrzik Lehel kürtjét.

Mezőtúr, Kisujzállás, Karcag, földmives városok.

Kenderes, nagyközsg. Kormányzó Ur szülőhelye.

3. **Hajdu vm.** Székhelye Debrecen. Az Alföld legnagyobb városa. Hajduszoboszló, meleg fürdője van, mely igen látogatott.

4. **Békés vm.** Székhelye Gyula.

Városai:

Békéscsaba, Szarvas.

Csonka vármegyék:

5. **Bács—Bodrog vm.** Székhelye Zombor—Baja.

Városai: Zenta, Újvidék, Títel, itt folyik a Tisza a Dunába.

6. **Torontál vm.** Székhelye Nagybecskerek—Makó. Nagyobb helyek: Nagyikinda és Pancsova.

7. **Arad vm.** Székhelye Arad—Makó. Aradon végezték ki a 13 honvéd tábornokot. Aradi vértanúk.

Világos 1848—49-ki fegyverletétél.

8. **Csanád vm.** Székhelye Makó. Hagymájáról híres. Mezőhegyes, mén állami teleppel, mintagazdasággal.

9. **Csongrád vm.** Székhelye Szentes.

Városai:

Szeged, az ország második legnagyobb városa. Rendezett szép város. Ide menekült a Kolozsvári egyetem, még tarhonya és paprikájáról híres.

Hódmezővásárhely, Csongrád.

Csongrád vármegyében van Pusztaszer. Itt tartották a honfoglaló magyarok az első országgyűlést.

10. **Bihar vm.** az ország legnagyobb vm.-je. Székhelye Nagyvárad — Berettyóújfalú. Nagyváradon pihennek Szt. László király hamvai.
Nagyszalonta Arany János szülőföldje.
11. **Szatmár vm.** Székhelye Nagykároly — Mátészaka. A megye legnépesebb városa Szatmárnémeti a Szamos mellett.
12. **Szabolcs vm.** Székhelye Nyiregyháza. A megyének csak egynéhány községe került cseh uralom alá.

Elszakított vármegye:

Temes vm. Székhelye Temesvár.

6.) Az Alföldön hegyek nincsenek.

Vízel: A Duna és a Tisza, a mellékfolyókkal. A Duna balparti mellékfolyója még a Temes.

A Tisza balparti mellékfolyói: Szamos, Körös, Maros és a Béga.

Jobbparti mellékfolyói: Bodrog, Sajó és a Zagyva.

Tava egy van, a Pálcsi-tó Szabadka határában.

7. A Dunántul áll 4 egész és 8 csonka vármegyéből, összesen 12 vármegye.

Égész vármegyék:

1. **Somogy vm.** A Dunántul legnagyobb vármegyéje. Székhelye Kaposvár.

Városai: Szigetvár (Zrinyi kirohanása). Fonyód, Balatonboglár és Balatonföldvár fürdőhelyek.

2.) **Veszprém vm.** Székhely Veszprém, püspöki székhely. Városai: **Pápa**, a vmegye legnépesebb város, ref. kollégiummal. **Herend** híres porcellán gyárral, **Siófok** fürdőjéről nevezetes.

3. **Fejér vm.** Székhelye: Székesfehérvár. Árpádházi királyok koronázó és temetkező városa. Alcsut, itt van József főhercegnek birtoka, mintagazdasága.

4.) **Tolna vm.** Székhelye: Szekszárd, vörösbóráról híres. Nagyobb helyek: Paks, Bonyhád és Dunaföldvár. Dunaföldvárnál van közúti hid a Dunán át.

Csonka vármegyék:

5.) **Zala vm.** Székhelye: Zalaegerszeg. Keszthely gazdasági akadémiával. Balatonfüred, Hévíz fürdők.

6.) **Baranya vm.** Székhelye: Pécs, a Dunántul legnagyobb és legszebb városa.

Villány boráról nevezetes. Mohács, a török csata színhelye. (1526.)

7.) **Vas vm.** Székhelye: Szombathely püspöki székhely. Kőszeg, melynek várát a törökök ellen Jurisics Miklós védte.

8.) **Sopron vm.** Székhelye: Sopron.

9.) **Moson vm.** Székhelye: Magyarád — Győr.

10.) **Győr vm.** Székhelye: Győr, gyáripára Budapest után a legnagyobb. Pannonhalma, itt van a bencések ezeréves apátsága, melyet még Szent István király alapított.

11.) **Komárom vm.** Székhelye: Komárom — Esztergom. Komáromban született Jókai Mór. A híres komáromi várat 1849-ben Klapka György védte. Nevezetesebb helyek Kisbér és Bábolna állami ménteleppel.

12.) **Esztergom vm.** Székhelye: Esztergom, hazánk egyik legrégibb városa, a hercegprimás székhelye.

8.) A Dunántul hegyei és vizei. A Balatontól északra van a Bakony hegység, folytatólag a Vértes, majd a Pilisi és Budai hegyek.

A Balatontól délre találjuk a Mecsek hegységet a Zengővel. A Dunántul nyugati részén vannak a Kőszegi hegyek, itt van a Dunántul legmagasabb csúcsa az Irottkő 883 m.

Vizei:

Főfolyója a Duna, melynek jobbparti mellékfolyói a Lajta, Rábca, Rába és a Sárvíz a Sióval. Délről a Dráva a Mura folyóval.

A Dunántul közepén van a magyar tenger, hazánk legnagyobb tava, a Balaton-tó. Hossza 78 km., szélessége 6–15 km. Dunántulon van még a Fertő és a mocsaras Velencei-tó.

9.) Az Északnyugati Felvidékhez 16 vármegye tartozik, melyek közül csak kettő maradt épségben, 4 megcsonkult és 10 teljesen elszakadt.

Égész vármegyék:

1.) **Heves vm.** Székhelye: Eger, váráról és boráról híres. Várát Dobó István védte.

Városok: Gyöngyös, Hatvan és a dohányáról híres Verpelét.

2.) **Borsod vm.** Székhelye: Miskolc, a Felvidék legnépesebb városa. Diósgyőr nagy vas és ágyugyárral, Mezőkövesd a matyók hazája, Lillafüred.

Csonka vármegyék:

3.) **Hont vm.** Székhelye: Ipolyság — Balassagyarmat. Selmec és Bélabánya ezüst bányával, Drégely várát Szondy György védte.

4.) **Nógrád vm.** Székhelye: Balassagyarmat. Salgótarján szénbánya és vasiparral.

5.) **Gömör vm.** Székhelye: Rimaszombat — Miskolc. Dobsina jégbarlangjáról nevezetes.

6.) **Abauj-Torna vm.** Székhelye: Kassa — Szikszó. Kassa a Felvidék legszebb városa, itt nyugszanak II. Rákóczi Ferenc és neje és a hőseik Zrinyi Ilona.

Átszatolt vármegyék:

7.) **Pozsony vm.** Székhelye: Pozsony, az ország hajdani fővárosa. Itt koronázták a magyar királyokat. Nagyszombat, sok temploma miatt „Kis-Rómának” hívják.

8.) **Nyitra vm.** Székhelye: Nyitra. Városok Érsekújvár forgalmas vasúti gócpont. Pöstyén kénas fürdőjéről híres.

9.) **Bars vm.** Székhelye: Aranyosmarót. Körmöcbánya, itt volt hazánk pénzverő hivatala.

10.) **Trencsén vm.** Székhelye: Trencsén, Csák Máté vára. Zsolna, itt volt hazánk legnagyobb posztógyára.

11.) **Turóc vm.** Székhelye: Turócszentmárton.

12.) **Árva vm.** Székhelye: Alsókubin.

13.) **Liptó vm.** Székhelye: Liptószentmiklós.

14.) **Zólyom vm.** Székhelye: Besztercebánya.

15.) **Szepes vm.** Székhelye: Lőcse. Nagyobb helyek: Igló, Késmárk, Tátralomnic, Tátrafüred.

16.) **Sáros vm.** Székhelye: Eperjes. Bártfa vasas fürdővel.

10.) **Északnyugati Felvidék hegyei:** Hazánkat a Dunától, az Aldunáig félköralakban a Kárpátok hegyláncolata vonja körül s így azokat többrésze osztjuk és pedig:

Északnyugati Kárpátok,

Északkeleti Kárpátok,

Keleti Kárpátok és

Déli Kárpátokra.

Az Északnyugati Felvidéket az Északnyugati Kárpátok borítják, melyek a Morva völgyétől, az Ondova völgyéig húzódnak; **részei:**

A Kis Kárpátok,
Kis Fátra,
Nagy Fátra,
Alacsony Táttra és a
Magas Táttra. A Magas Tátrában van Hazánk és a Kárpátok legmagasabb csúcsa, a **Ferenc József csúcs, 2663 m. magas.**

Az Alacsony Tátrától délre van a **Magyar Érchegység** és a Gömör-Szepesi Érchegység.

Az Északnyugati Felvidék legdélibb részén van Csonka Magyarország legnagyobb hegynyéke, a Cserhát, Mátra és a Bükk hegység.

A Mátra legmagasabb csúcsa a Kékes (1010m.), mely egyúttal Csonka Magyarországnak is a legmagasabb csúcsa.

Az Északnyugati Felvidék keleti szegélyét az Eperjes-Tokaji Hegyvidék borítja.

Vizei:

A Duna balparti mellékfolyói és pedig a Morva, Vág, Nyitra a Zsitvával, Garam és az Ipoly. Végül a Sajó és a Hernád, melyek a Tiszába ömlenek.

11.) **Az Északkeleti Felvidékhez** 5 vármegye tartozik; ezek közül 2 csonka, 3 vármegye Csehországhoz lett csatolva.

Csonka vármegyék:

1.) **Zemplén vm.** Székhelye: Sátoraljaujhely. Nevezetesebb helyek: Szerencs, cukorgyáráról és Sáros-patak, régi református iskolájáról nevezetes.

2.) **Bereg vm.** Székhelye: Beregszáz-Mátészalka, Munkács, itt tartották a honfoglaló magyarok az első pihenőt. Várát **Zrinyi Ilona védte** az osztrákok ellen. Bereg vm-ben van a **Vereckei hágó.**

Elszakitott vármegyék:

3.) **Ung vm.** Székhelye: Ungvár—Nyíregyháza.

4.) **Ugocsa vm.** Székhelye: Nagyszőlős—Mátészalka. A legkisebb vármegye.

5.) **Máramaros vm.** Székhelye: Máramarosziget. Aknasuhatag és Szlatina sóbányával.

12.) **Északkeleti Felvidék Hegyei:** Az Erdős Kárpátok, Keleti Beszkidék és a Máramarosi Havasok. Itt vezetnek keresztül a Duklai, Uzsoi és Vereckei hágó. Belső hegye, a Vihorlát Gutin hegysora:

Vizei:

Az Északkeleti Felvidék vizei a Tisza és annak mellékfolyói és pedig: Tarac, Talabor, Nagygát és Borsova. Legnagyobb mellékfolyója a Bodrog, mely öt folyó egyesüléséből keletkezik: Latorca, Ung, Laborca, Ondova és a Topolya.

13.) **A Délkeleti Felvidékhez** — Erdélyhez — 17 vármegye tartozik. Trianonnal az egész Erdély elveszett, most még a románoké.

Vármegyék:

1. **Szilágy vm.** Székhelye: Zilah

2. **Szolnok—Doboka vm.** Székhelye: Dész. Désakna, sóbányával.

3. **Beszterce—Naszód vm.** Székhelye: Beszterce.

4. **Kolozs vm.** Székhelye: Kolozsvár. Itt született Mátyás király. Erdély legnagyobb és legmagyarabb városa. Kalotaszeg népviseletéről híres.

5. **Maros—Torda vm.** Székhelye: Marosvásárhely. A megyét túlnyomórészt székelyek lakják.

6. **Csik vm.** Székhelye: Csíkszereda. E megyében csak székelyek laknak. „Székely országnak” is hívják. A megye ásványvizekben bővelkedik. Borszék arról nevezetes.

7. **Udvarhely vm.** Székhelye: Székelyudvarhely.

8. **Háromszék vm.** Székhelye: Sepsiszentgyörgy. E megyét szintén székelyek lakják. Itt van Torja, a bűdösbarlanggal, kengőzők tödülnek ki.

9. **Brassó vm.** Székhelye: Brassó.

10. **Fogarás vm.** Székhelye: Fogaras.

11. **Szeben vm.** Székhelye: Nagyszeben.

12. **Nagy—Küküllő vm.** Székhelye: Segesvár. Itt esett el **Petőfi Sándor.**

13. **Kis—Küküllő vm.** Székhelye: Dicsőszentmárton.

14. **Torda—Aranyos vm.** Székhelye: Torda, közelében van a tordai hasadék.

15. **Aldó—Fehér vm.** Székhelye: Nagyenyed, régi ref. főiskolával. Gyulafehérvár az erdélyi fejedelmek temetkező városa. Marosujvár gazdag sóbányával.

16. **Hunyad vm.** Székhelye: Déva. Vajdahunyad, a Hunyadiak gyönyörű várkastélyával. Petrozsény híres szénbányájával.

17. **Krassó—Szörény vm.** Székhelye: Lugos. A legnagyobb vármegyék egyike.

Nevezetesebb helye: Anina és Resicabánya, vas- és szénbányászattal. Orsova közelében van Vas-kapu (Itt hagyja el a Duna hazánkat. Herkules fürdő, kényszerfürdővel, már a rómaiak is ismerték).

14. **Délkeleti Felvidék hegyei:** keleten a Keleti Kárpátok, délen a Déli Kárpátok láncolata és pedig:

Radnai,
Gyergyói,
Csiki,
Brassói,
Fogarasi és
Szebeni havasok.

Ezeket több hágó vezet keresztül, úgy mint a Tölgyesi, Gyimesi és Ojtozi.

Erdély belsejében van az Erdélyi Érchegység. A Sebeskörös völgyében van a Király hágó, a legfontosabb átjáróhely az Alföld és Erdély között.

Vizei: Erdély folyói majdnem mind a Tiszába folynak, csak a Zsil és Olt folynak a Dunába.

Főfolyói: a Szamos, Hármaskörös és a Maros (Sebes, Fekete és Fehér Körös.) A Körösbe folyik

a Berettyó, a Marosba folyik az Aranyos, Kis- és Nagyküküllő.

15. Az Adriai-tenger északkeleti sarkában fekszik Fiume, az Adria gyöngye, mely **hazánk egyetlen kikötő-városa volt**, melynek élénk forgalma és kereskedelme trianonnal megszűnt.

Az Entente államok **Jugoszláviának** itélték, de **Olaszország** csapatokkal megszállta és birtokába vette.

Fiume külön kormányzóság alatt állott, de a magyar királyság területe volt.

16. **Horvát Szlavonország** az Adriai-tenger, a Duna, Dráva és a Száva folyók között terül el.

Nyolc vármegyéből áll, melyek Jugoszláviához lettek csatolva.

Vármegyél és városai:

1. **Szerém vm.** Székhelye: Vukovár. Nevezetesebb helye Zimony. A Duna és Száva összefolyásánál, Fontos hídfő.

2. **Verőce vm.** Székhelye: Eszék.

3. **Pozsega vm.** Székhelye: Pozsega.
4. **Belovár—Kőrös vm.** Székhelye: Belovár.
5. **Varasd vm.** Székhelye: Varasd.
6. **Zágráb vm.** Székhelye: Zágráb. Horváth Szlavonország fővárosa.
7. **Modrus-Fiume vm.** Székhelye: Ogulin.
8. **Lika—Krbava vm.** Székhelye: Gospic.

Hegyel és vízel: A Dunától délre van a Fruska-Góra. A Dráva és a Száva, a Papuk és a Biló, hegyek. A Tenger partján a Nagy- és Kis-Kapella és a Velebit hegység.

17. **Hazánk fővárosa Budapest**, mely az ország szívében a Duna mindkét partján terül el. A Duna jobboldalán van Buda, baloldalán Pest. **Budapest a világ legszebb városai közé tartozik és nagyságra** nézve Európában az **ötödik** helyen áll. A budai várhegyen van a **királyi palota**, a pesti oldalon közvetlen a Duna mellett pedig az **Országház**, e két épület a világ legszebb építkezései közé tartozik.

A budai oldalon van a fővárosnak **világhírű fürdői**: Császár, Rudas, Lukács és a Gellért fürdők.

A főváros **10 kerületre** oszlik, melyekből 7 Pesten és 3 Budán van. Budát Pesttel (a Dunán át) **hat híd** köti össze. Ezek:

Az Újpesti-híd,
Margit-híd,
Lánc-híd,
Erzsébet-híd,
Ferenc József-híd és a
Vasúti összekötő híd

A Margit-híd mellett van a gyönyörű és látványos **Margit-sziget** híres fürdővel.

18. **Európa feloszlik:** Közép, Nyugat, Észak és Dél Európára.

Közép-Európa államai:

1. Magyarország . Budapest
2. Németország . . Berlin
3. Ausztria Wien (Bécs)
4. Csehszlovákia . Prága
5. Svájc Bern.

Nyugat-Európa államai:

6. Franciaország . . . Páris
7. Angolország . . . London
8. Hollandia Hága
9. Belgium Brüsszel.

Észak-Európa államai:

10. Dánia Koppenhága
11. Norvégia Osló
12. Svédország . . . Stokholm
13. Finnország . . . Helsingfors.

Kelet-Európa állama:

14. Oroszország . . . Moszkva.

Történelem.

1.) magyarok eredete és hazája:

A magyarok keletről Ázsiából származnak és a Turáni népfajhoz tartoznak. A magyarok őshazája Ázsiában az Ural és a Volga folyók, valamint a Káspai-tó közötti területen volt. (Turáni alföld.)

2.) A magyarok vándorlása, Árpád pajzsra emelése, Vérszerződés:

Őshazájukból kiszorítva vándorlásiuk útján találták a Kárpátok övezte mai hazánkra, Magyarországra. Vándorlásiuk során először Lebediában telepedtek le, mely a Fekete és az Azóvi tenger mellett feküdt. Majd innen is kénytelenek voltak tovább vándorolni s ekkor ősünk egy része visszament az Ural vidékére — ezeknek teljesen nyoma veszett — hét törzs pedig Etelközben telepedett le, a Bug, Dnyeszter, Prut és Szeret vidékén. A hét törzsfő, vezérek akkor Álmos, Előd, Kond, Ond, Tas, Huba és Tölgdöm voltak. Etelközben a magyarok elhatározták, hogy közös fejedelmet választanak. A választás Álmos fiára, Árpádra esett.

Árpádot ősi szokás szerint pajzsukra emelték s így kiáltották ki fejedelmük.

Utána megkötötték a vérszerződést, mely abból állott, hogy a hét vezér karján eret vágott s a vért egy közös edénybe csurgatták, melyből mindenki ivott és megfogadták, hogy Árpádhoz hűek maradnak és amíg Árpád nemzetsége él, vezért csak abból választanak.

3.) Honfoglalás:

Etelközből tovább vándorolva értek a Kárpátokhoz, hol a Vereckei szoroson át jöttek be a mai hazába és legelőször Munkácsnál pihentek meg.

Hazánk területén akkor a Felvidéken a szlávok, fejedelmük Szvalopluk, az Alföldön a bolgárok, vezérük Zalán, Erdélyben a kazárok laktak, fejedelmük Marót volt. A dunántúli részt németek lakták. Árpád ezeket a törzseket egyenként mind leverte 896—899-ig és a hazát, a magyaroknak elfoglalta.

Árpád meghalt 907-ben.

4.) Turáni népek. Turáni eszme:

Mi magyarok a turáni népfajhoz tartozunk. Fajrokonaink: a kínaiak, japánok, mongol-tatárok, kirgizek, finnek, lettek, esztek, bolgárok, törökök stb. összesen kb. 600 millió.

Turáni eszme: A rokon turáni népfajok tömörítése, egyesítése. Az ősrégi hagyományaik, szokásaik felújítása.

5.) Ősmagyarok hadiszervezete:

Az ősmagyarok hadiszervezete a törzsszervezeten alapult, melynek egységei a törzs, a nemzetség és a család voltak. Háború esetén a fegyverbírók a törzsfő által kijelölt helyen gyülekeztek és annak zászlói alatt harcoltak.

A magyarok harcmódja az európai népektől eltérő volt. A hadsereg mozgékony lovasságból állott. Harcközben nem tömör alakzatban, hanem kis csoportokban összműködően harcoltak.

A magyarok löfegyvere a nyíl volt, melyet igen ügyesen használtak. Egyéb fegyvereik: a gerely, fokos és a csákány.

Védőfegyverül a mellvértet és a sisakot használták.

6.) Magyar királyság megalapítása:

Árpád halála után Szent István koráig Zoltán, Taksony és Géza fejedelmek uralkodtak. A magyarok a külfölddel állandóan hadakozásban voltak. Betörték a szomszéd országokba, végig kalandoztak, fosztogatták és gazdag zsákmánnyal tértek vissza. Vitézségükkel rettegett hírnévre tettek szert.

Géza fejedelem azonban belátta, hogy az állandó hadviselés a magyarok pusztulásához fog vezetni és a kalandozásokat beszüntette.

Géza halála után fia Vajk István került a fejedelemség élére. István kettős célt tűzött maga elé: a pogány magyarokat a keresztény hitre téríti és a fejedelemséget királysággá alakítja át.

Ősünk ugyanis pogányok voltak, tisztelték az eget, földet, levegőt és a vizet, de csak egy láthatatlan Istent imádták, kit „Hadrarnak” a magyarok Istenének hívtak.

Szent István külföldről papokat, hittérítőket hozatott az országba, kik a népet a keresztény hitre térítették s földmivelésre és munkára tanították. Templomokat, iskolákat építtettek, bíless és igazságos törvényeket hozott.

7.) Szent István megkoronázása:

Szent István Atrik püspököt Rómába küldte, hogy a pápa Magyarországot is (vegye) fogadja be a többi keresztény országok közé és küldjön neki koronát.

A pápa örömmel teljesítette Szent István kérését s aranykoronát és kettős keresztet küldött neki. A kettős kereszt összes királyainak apostoli címét vonta maga után.

István ezzel a koronával koronáztatta meg magát királlyá 1001. évben Esztergomban és így megalapította a magyar királyságot.

Szent István volt az, aki az országot várkerületekre osztotta, melyekből később vármegyék lettek. A várkerületek élén a várispán állott, ma a főispán.

Szent István meghalt 1038-ban és Szekesfehértvárott temették el. Az egyház Imre fiával együtt szentté avatta.

Szent István jobbkeze csodálatosképpen épségben maradt és ma is a királyi palota kápolnájában őrzik. A szent jobbot minden évben egyszer — augusztus 20-án — Budán a várban fényes körmenettel körülhordozzák. A budai várban őrzik a szent koronát is.

8.) IV. Béla és a tatárjárás:

II. Endre halála után fia IV. Béla került a trónra (1235—1270). IV. Béla király uralkodása idejére esik nemzetiünk legnagyobb gyászsa a tatárjárás (1241—1242). A mongol tatárok 1241. év tavaszán Batu khán vezérlete alatt nagy sereggel törtek be hazánkba. IV. Béla király kb. 60 000 fonyi sereggel a Mohi pusztán (Sajó partján) szembeszállt a nagy ellenséggel. A tatárok azonban teljesen szétverték a magyar sereget. Béla király Dalmáciába menekült.

A tatárok a végzetes csata után az egész országot feldúlták, a lakosságot leöldösték, falvakat, városokat felgyújtottak. Garázdálkodásuk kb. másfél évig tartott és csak Oktai khán halála hírére vonultak vissza Ázsiában.

IV. Béla király mikor hírül vette, hogy a tatárok az országból kitarodtak, visszalért az országha és hozzáfogott az ország újjáépítéséhez. A kipusztult, elnéptelenedett vidékekre kunokat és más idegen népeket telepített le. Külföldről nagymennyiségű gabonát, velőmagot és igavonó — vágó barmokat hozatott be. Az elpusztult falvakat, városokat újjá építette, az ország védelmére várakat építtetett.

IV. Béla még 25 évig uralkodott, mely idő alatt az országot újra erőssé és hatalmassá tette:

9. Kun László a morvamezei csatában:

IV. Béla után fia V. István, majd IV. László (Kun) következett a trónon. Kun László uralkodása alatt a német Habsburgi Rudolf és a cseh Ottokár versengtek a főhatalomért és mindketten a magyarokat hívták segítségül. Kun László, Habsburgi Rudolf segítségére ment és Morvamezején (1278) a magyarok fényes győzelmet arattak a csehek felett. A csatában maga Ottokár cseh király is elesett. A magyarok ezzel a csatával megalapozták és erőssé tették Habsburgi Rudolf trónját, míg a cseh királyt megakadályozták abban, hogy nagy szláv birodalmat alapítson.

10.) Árpád-házi királyok elhalálózása:

Az utolsó Árpád-házi király III. Endre volt, vele halt ki 1301-ben a legmagyarabb királyi házunk, az Árpád-ház.

Az Árpád nemzetsége szerezte nekünk ezt a szép hazát, az tette kereszténnyé, hatalmassá és gazdaggá. Árpád nemzetsége 400 évig uralkodott hazánkban. (896—1301)

11.) Vegyesházi királyok kora:

Az utolsó Árpád-házi király kihalása után a királyválasztás joga visszaszállott a nemzetre.

A magyarok az Árpád-házhoz való ragaszkodásból, a leányágról származó Vencel, majd I. Ottót választotta királlyá. Ezek csak rövid ideig (1301—1308) uralkodtak és gyenge királyok voltak.

I. Ottó után IV. Béla király unokája az Anzsu házból származó Róbert Károly került a trónra 1308—1342-ig Róbert Károly hazánk legnagyobb királyai közé tartozik.

A főpapoknak és főnemseknek elrendelte, hogy birtokaik arányában csapatokat, bandériumokat szereljenek fel. Rendezte a pénzügyeket, el veretett először arany és ezüst pénzt.

12.) Nagy Lajos elfogadja a lengyel koronát:

Róbert Károly halála után, legidősebb fiát Lajost koronázták királlyá, akinek a nemzet a „Nagy” melléknevet adta. (1342—1382)

Nagy Lajos uralkodása alatt élte hazánk fénykorát. Az országot naggyá, gazdaggá, népét pedig boldoggá tette. Sok háborút viselt és fegyvereit mindenütt diadal kísérte. Boszniát, Szerbiát, Bulgáriát és a Havasalföldet hazánkhoz csatolta és visszaszerezte Dalmáciát.

Mikor pedig 1370-ben Kázmér lengyel király — fiutód nélkül — meghalt, a lengyelek — rokoni kötelék folytán — Nagy Lajosnak ajánlották fel a lengyel trónt. Nagy Lajos el is fogadta a lengyel koronát s ezzel Magyarországot oly hatalmassá tette, amilyen sem azelőtt, sem azután nem volt. A költő is mondja: „Nagy volt hajdan a magyar, nagy volt hatalma, birtoka. Magyar tenger vizében hunyt le Észak, Kelet és Dél hulló csillaga.” Magyarország határát akkor három tenger mosta, a Keleti, az Adriai és a Fekete tenger.

Nagy Lajos bölcs törvényeket hozott, ősiesség (ösiség), fejlesztette az ipart és a kereskedelmet. Sok templomot és iskolát építtetett.

Nagy Lajos Nagyszombatban halt meg fiutód nélkül 1382-ben és Székesfehérváron van eltemetve. Utána legidősebb leánya Mária, majd annak férje Zsigmond került a magyar trónra. (1387—1437), aki az ország érdekeivel nem sokat törődött. Délről már közelgett a veszély, mely nem csak kazánkat fenyegette, hanem az egész keresztény világot, a török terjeszkedés.

13.) Az első Habsburg-házi király:

Zsigmond halála után Albert az első Habsburg-házból származó király került a trónra. (1437—1439)

Albert király halála után a nemzet a királyválasztást illetőleg két pártra szakadt s végül a lengyel Jagelló házból származó I. Ulászlót választotta az ország magyar királynak. (1440—1444) A szét-húzás az ország erejét nagyon meggyengítette. Ezt a török is kihasználta és több ízben az országba tört, de Hunyadi János mindannyiszor kiverte őket.

14.) Hunyadi kormányzósága és a nándorfehérvári diadal:

I. Ulászló király után a kiskoru V. László uralkodása következett.

A kiskoru király mellé az ország Hunyadi Jánost választotta kormányzónak (1446—1452-ig.) Hunyadi rendezte az ország ügyeit és minden erejével hazáját és királyát szolgálta.

1456-ban II. Mohamed török szultán nagy erővel tört be hazánkba és Nándorfehérvárt ostrom alá fogta. A várat akkor Hunyadi fia László és Szilágyi Mihály védtek. A király Hunyadi Jánost küldte a törökök ellen. Hunyadi toborzott sereggel Nándorfehérvár felmentésére sietett és Kapisztrán János segítségével a hatalmas török sereget teljesen tönkreverte és a várat felmentette.

Itt tűnt ki Dugovics Titusz, ki hősieis önfeláldozásával akadályozta meg, hogy a török a félholdas zászlót a várfalára kitűzze. Dugovics, mivel a törökökkel másként nem bírt, magával rántotta a mélységbe.

Hunyadi János ezzel a győzelmével nemcsak Magyarországot, hanem az egész keresztény világot mentette meg a töröktől.

A római pápa a győzelem örömeire és emlékére a déli harangszót rendelte el.

Hunyadi Jánosnak ez volt utolsó hőstette, mert a nándorfehérvári csatában ragályos betegséget kapott és 1456-ban meghalt.

15.) Mátyás király kora:

V. László halála után a magyarok Hunyadi János fiát, Mátyást kiállították ki királynak. (a Dunán jégén) Uralkodott 1458—1490-ig.

Az ifjú király erős kézzel fogott az ország ügyeinek rendezéséhez. Legelőször a Felvidéken garázdálkodó Giskrát verte meg, azután a török ellen fordult, kit egész Európából kiakart űzni.

Mátyás király, hogy a török ellen eredményesen harcolhasson, állandó zsoldos sereget tartott, szervezett, melyet sötét ruhájáról „fekete seregnek” neveztek.

A „fekele sereg” volt akkor Európának a legjobb és legfegyelmeltebb serege. Mátyás király ezzel a sereggel megverte a törököket Boszniában és Hercegovinában.

A legfényesebb diadalt azonban **Kenyérmezőnél** (Hunyad megye) aratta. Itt a törökök réme, a közlegényből hadvezéri polcra emelkedett **Kinizsi Pál a török sereget teljesen megsemmisítette.** 30.000 török maradt a csatatéren.

Mátyás király Ausztria nagyrészt és Bécsset is elfoglalta. A büszke Bécsset kétszer is meghódította és második székhelyévé tette.

(Nyögte Mátyás bús hadát Bécsnek büszke vára)

Mátyás király igazságos és bölcs uralkodó volt. Sokat tett az igazságszolgáltatás érdekében. Még ma is él a szálló íge, hogy **„Meghalt Mátyás király, oda az igazság.”** A nemzet az „igazságos” melléknevet adta neki.

Mátyás király nagy gondot fordított és sokat áldozott a tudományok és művészetek ápolására. Iskolákat és könyvtárakat alapított.

(Pozsonyi egyetem, Corvina könyvtár.)

Mátyás király **meghalt 1490-ben Bécsben.** Teteme Székesfehérváron van.

Mátyás király is, mint minden nagy királyunk **fiutód nélkül halt meg.** Korvin János törvénytelen fia volt s így a főurak nem azt, hanem **II. Ulászló cseh királyt választották meg.** (1490—1526.)

II. Ulászló nem sokat törődött az ország ügyeivel, magyarul sem tudott s mindenre csak azt felelte, hogy **„dobzse”** azaz „jól van”, rajta is maradt a „Dobzse László” név.

16.) A Mohácsi csata:

II. Ulászló után 10 éves fia, II. Lajos került a trónra (1516—1526-ig). Ez időre esik a szomorú **mohácsi csata**, melyben **a király maga is elesik.**

A gyermek király uralkodása alatt **a főurak és köznemesek állandó pártviszályban voltak**, pedig a legnagyobb összetartásra lett volna szükség, mert a török már elindult a nagy hódító útjára, Magyarországnak felé. Nándorfehérvárt vissza is foglalta.

II. Szolimán, a harcias török szultán **1526. év tavaszán nagy sereggel** jött hazánkba, hogy azt elfoglalja.

A megrémült főurak most külföldi uralkodókhoz fordultak segítségért, de nem kaptak. **A király az országban körülhordozta a véres kardot.** Így is csak nehezen mintegy 28.000 főnyi sereg gyűlt össze. A török haderő 100.000 emberből és 300 ágyuból állott. A két sereg **Mohács alatt ütközött össze** 1526. augusztus 29-én.

A csata **győztes magyar véréssel** végződött. 22.000 magyar holtteste maradt a csatatéren **Tomori Pál** (kalocsai érsek) fővezérrel együtt. **II. Lajos király maga is odaveszett**, mert menekülés közben a megáradt **Cseleptakba fulladt** Ugratás közben lova megbottlott és magával rántotta a mély vízbe.

A győztes Szulejmán most már minden ellenállás nélkül végig fosztogatta, rabolta a Duna-Tisza között és gazdag zsákmánnyal megrakodva kiment az országból.

17.) Magyarország három részre szakadása :

Miután a mohácsi csatában menekülés közben **II. Lajos király a Cseleptakba vesztet, királyválasztásra került a sor.**

A nemzet **két pártra szakadt**, az egyik párt **Szapolyai Jánost** erdélyi vajdát (1526—1540), a másik párt a német császár öccsét, Habsburgi Ferdinándot (1526—1564) választotta királlyá. Így az országnak most **egyszerre két koronázott királya volt**, kik állandóan a hatalomért versengtek s így sok bajt és szenvedést hoztak a hazára.

Szapolyai János, hogy trónját megerősítse és az ország egységét megmentsse, **Szolimán török Szultánhoz fordult** segítségért. **Szolimán** szultán háromszor is hadat vezetett az országba, Budát elfoglalta és átadta Szapolyainak, Bécsset is elakarta foglalni, de tervének útját állotta **Kőszeg**, melynek várát a **hős Jurisics Miklós védte.**

A török azonban mindig nagy pusztítást vitt véghez az országban s így **Szapolyai lemondott a káros török segítségről** és Ferdinánddal békét kötött Nagyváradon (1538).

A nagyváradi békében kölcsönösen elismerték egymást királynak és mindegyik megtartotta azt az országrészt, amely éppen a birtokában volt.

Szapolyai a váradi békekötés után nőül vette a lengyel király leányát Izabellát, kitől János, **Zsigmond** nevű fia született. Szapolyai még az évben (1540) meghalt. Halálos ágyán arra kérte híveit, hogy trónját ne adják át Ferdinándnak, hanem fiát a csecsemő János Zsigmondot török segítséggel választassák meg királynak, ami meg is történt.

A váradi béke szerint Ferdinándot illette az egész ország és ezért Ferdinánd nagy sereggel **Budára** elfoglalására indult. János Zsigmond Budát nem akarta átadni Ferdinándnak s ezért a török szultánt hívta segítségül. **A török szultán** nagy hadsereggel vonult Buda alá, hol Ferdinánd seregét szétverte és **Budát** **segítségül** a maga számára **elfoglalta**, (1541) s **150 esztendőig uralkodott benne.**

Budavár elfoglalásával **hazánk 3 részre szakadt.** A nyugati részen Ferdinánd uralkodott, a Tiszán-túlt és Erdélyt János Zsigmondnak hagyta meg a szultán és a Duna—Tiszamentét egészen Budáig a szultán **magának tartotta meg.**

18.) Szondy György.

A török szultán 1552. évben két hatalmas **sereget küldött** — Achmed basa és Ali basa vezérlete alatt — **a magyar végvárak elfoglalására.**

Az egyik sereg **Temesvár** ellen indult, Ali basa pedig **Drégely** várát vette ostrom alá. **Drégely** várát a **hős Szondy György** védte, aki a törökök minden támadását visszaverte. **Mikor pedig** a basa megadásra szólította fel Szondyt, feleletül **két apródját** küldte Ali török basának, hogy vegye gondozásába és nevelje fel őket.

A hosszú harc után, mikor a vár falai már roskadozni kezdtek, Szondy belátta, hogy **nem sokáig tarthatja** már magát, azért a vár piacára hordaltott minden értéket (drágaságot) s ott megégette. **Iovail leszúrta**, hogy az ellenség kezébe ne kerüljenek, ő pedig **örségével együtt hősi küzdelem után meghalt**, de a várat **nem adta fel.**

Ali basa, Szondy Györgyöt önfeláldozó magyar vitézségeért a vármelletti magaslaton eltemettette.

19.) Egri nők.

Temesvár, majd **Drégely** elfoglalása után a két török sereg egyesült erővel **Eger várát vette ostrom alá** 200 ezer emberrel. Eger várának **Dobó István volt a védője**, alig kettő ezer emberrel. A büszke török vezérek könnyű diadalra számítottak, de nagyon csalódtak, mert öt heti kemény ostrom után sem tudták a várat elfoglalni. Majd a török felszólította **Dobó Istvánt**, hogy adja fel a várat. Dobó István feleletül egy **koporsót**

tűzelt a vár falára azzal a felirattal, hogy „Győzelem vagy halál”. — A török erre még egy utolsó támadást intézett a vár ellen. Ebben a harcban az egri nők is részt vettek, Dobó Katicával az élükön. A felkapaszkodó törökökre követek dobáltak, forró vizet, égő olajat és szurkoló öblöltek. Végre is a két büszke török basa szégyenszemre, örási veszéllyel elvonult a vár alól. (1552)

Az egeri vár pedig az egri nők dicsőségével együtt a magyaroké maradt.

Az egri vár pedig az egri nők dicsőiségevel együtt a meg-

20.) Zrinyi Miklós kirohánása:

20.) Zrínyi Miklós kirohanása:

11. Szulejmán török szultán maga jött nagy sereggel az országra 1566-ban, hogy Szigetvárt elfoglalja s utána Bécsét is meghódítsa. Szigetvár hős védője Zrínyi Miklós azonban áthúzta a török szultán tervei, mert Szigetvárnál tovább nem jutott. Szigetvár ostrománál a török szultán: 300 ágyúval éjjel nappal lőtt, mert Szigetvárnál tovább nem jutott. Szigetvár ostrománál a török szultán, hogy nincs menekvés, de azért vette a várat, de sikertelenül. Végre kigyulladt a vár s akkor már látta Zrínyi, hogy nincs menekvés, de azért nem adta meg magát. Felvette legzsébb ruháját, 100–100 darab aranyat tett zsebébe. Majd kinyitotta a vár kapuját, elsüllytette utolsó ágyúját s megmaradt 300 vitézével kirohant a várból. A török sorokban még nagy pusztítást vittek végbe s valamennyien meghaltak a harcok.

A győzelemnek köszönhetően a török szultán meghalt, így nem került a magyarok kezébe.

A török nagyon megfizetett ezért a győzelemért, mert 30 000 török vesztette életét. A győzelemnek pusztítást vittek végbe és valamennyien meghaltak a házáért. Így nem került a szülőföldre és meg halt. A győzelem miatt a szülőföldre és meghalt. Így nem került

II. Szulejmán sem örülhetett, mivel a sikertelen ostrom miatt a szultán meg-
sor Bécs meghódítására.

21.) Bethlen Gábor tudósai körében:

21.) **Bethlen Gábor tudósai körében:**
Bethlen Gábor Erdély fejedelme volt 1613—1629-ig. Az ő idejében volt Erdély a legnagyobb. **Meghódította a Felvidéket és megmenette a protestánsok vallás szabadságát II. Ferdinánd királlyal szemben.** Bethlen Gábor megszerezte a **szent koronát** is, mire a protestáns rendek Magyarország királyává választotta. Bethlen Gábor nem koronáztatta meg magát, csak a királyi címet fogadta el.

Bethlen Gábor megszerzte a székelyi és a magyarországi magyarokat, akiket a királyi hadak ellen lázított fel. Bethlen azonban nem koronáztatta meg magát, csak a királyi címet fogadta el.

Bethlen Gábor sokat tett a tudomány és művészet terén s szívesen fogadta a tudósok és művészek körében.

Bethlen Gábor 1621-ben II. Ferdinánd magyar királlyal békét kötött, melyben lemondott a királyi címről, a király viszont elismerte őt Erdély fejedelmének és biztosította protestánsok vallásszabadságát.

22.) Budavár visszafoglalása.

I Lipót osztrák császár és Magyar király 1686-ban Lotharingiai Károly herceg vezérlete alatt nagy sereget küldött **Budavár visszafoglalására**. Ebben a seregben sok európai keresztény harcos (angol, spanyol, francia német) és kb. 15.000 magyar vitéz — kuruc — is volt.

Budavárát az őszAbdi basa véde. A török az egyesült sereg erős ostromát nem tudta visszaverni és három hónapi kemény harc után a vár falára újra magyar zászló került és Buda felszabadult a török ostrom alól. (1686.)

Buda tehát 145 évig tartó török rabság után újra magyar kézbe került. A török hatalma ezzel Magyarországon Mindinkább aláhanyatlott és a XVII. század végén az országból teljesen kitakarodott.

23.) Zrinyi Ilona Munkácsnál.

Budavár visszafoglalása után nem sokáig tarthatott az öröm, mert a magyar nemzetre ismét szomorú napok következtek.

I. Lipót király ugyanis arra hivatkozott, hogy az országot ő szabadította fel a török járom alól és ezért Magyarország, mint örökös tartományt akarta Ausztriához csatolni. Hogy célját elérje, szónéklül lühte a magyarok üldözését.

Különösen kiűnt a vérengzéséről híres **Karaffa**, császári tábornok, aki elhílette a királlyal, hogy a magyarok összeesküvést szőttek és élete ellen törnek. A király ezért tejhatalommal ruházta fel Karaffát a lázadók leverésével. **Karaffa** ekkor **vésztorvényszéket** állított fel eperjesen, hol 100-val végeztette ki a magyarokat, akiknek csak az volt a bűnük, hogy magyarok voltak.

A császár hatalmával már csak **Zrínyi Ilona** dacolt, aki **Munkács várát védte** a császári seregek ellen. Három évig ostromolták a császári seregek Munkács várát és Zrínyi Ilona minden ostromot hősiesen visszavert.

A vár csak árulás útján került a császár birtokába.

24.) Rákóczi szabadságharca és fejedelemmé választása.

1. Lipót király nem mondott le tervéről és továbbra is azon dolgozott, hogy **Magyarországot beolvasza az osztrák tartományok közé.** Ezért mellőzte a magyar alkotmányt és rendeletekkel kormányozta az országot.

Ekkor állott az ország élére **II. Rákóczi Ferenc**, hogy megmentse a magyar nemzet alkotmányát és szabadságát. **II. Rákóczi Ferencnek édesanyja** volt **Zrinyi Ilona**, Munkács hős védője.

Az osztrkok azonban áruhas útján elfogták Rákóczi és börtönbe vetették. Börtönéből hű felesége szabadlotta ki, mire Lengyelországba menekült. A nemzet hívó szavára azonban visszatért az országba és tömegesen csatlakoztak zászlói alá hívei: a kurucok. A császári seregben haragot keltett, hogy a magyarok

Rákóczi egymásután foglalta el a Felvidéket, a Dunántúlt és Erdélyt. Hívei ekkor Rákóczit erdélyi fejedelemmé, majd szécsényi országgyűlésen vezető főfejedelemmé választották (1705-ben).

Ekkor volt Rákóczi Ferenc hatalma a legnagyobb. A hadiszerencse azonban elfordult Rákócziól és hős kurucai egyik csatát a másik után veszítették el. Rákóczi Ferenc Lengyelországba menekült.

hozzon. Míg ő távol volt, azalatt vezére és helyettese Károlyi Sándor gróf utazott, hogy onnan segítséget
nagyamtyéjén sikón a fegyvert lerakatta és a király fővezérével Palfy Jánossal, Szatmáron békét kötött. (1711.)

nekii hüségét fogadtak, a király biztosította az ország alkotmányát és kegyelmet ígért azoknak, akik

II. Rákóczi Ferenc Törökországban — Rodostóban — halt meg 1735-ben. Hamvait a nemzet a messze idegenből 1906-ban hazahozta és Kassán helyezte örök nyugalomra.

25.) III. Károly. (1711—1740)

III. Károly 1711-ben került a trónra a békülékenységi jegyében kezdte meg az uralkodást. Megko-

Rendezte az ország hadügyeit és a többi európai államok mintájára állandó sereget szerveztetett. Maróháival és fegyverzetével látott el.

III. Károly miután fiugyermeke nem volt és a Habsburg családnak ő voll az utolsó férfi sarja, azon fáradozott, hogy trónját leánya, Mária Terézia örökölje. Célját el is érte, mert 1723-ban a pozsonyi országgyűlésen elfogadtatta a magyar nemzettel a „Pragmatica Sanktiót”. Ez a törvény kimondja, hogy a Habsburg családban a leányág is örökölheti a trónt, de ha az is kihal, a királyválasztás joga visszazsáll a nemzetre. De kimondja a törvény azt is, hogy Magyarországot csak alkotmányosan lehet kormányozni és erről a király megkoronáztatása előtt hitelevél tartozik kiadni.

26.) Mária Terézia.

A „Pragmatika Sanktió“ törvénye szerint III. Károly király után leánya **Mária Terézia** került a magyar trónra. (1740–1780.)

Mária Terézia nehéz viszonyok között foglalta el örökségét, mert a külföldi uralkodók nem akartak **elismerni** és egyszerre **hét oldalról is meg támadták birodalmát**. Mária Terézia nehéz helyzetében a **magyar-hagyta** és csak a magyarok segítségével bízik. A magyarok szívvél lélekkel ajánlották fel segítségüket és **gyarok** csakhamar nagy sereggel álltak a királynő védelmére és mindentől győzelmet arattak.

(Először 1278-ban IV. László király idejében, a morvamezei csatában.)

Mária Terézia nem is feledkezett meg a magyarokról. Hosszu uralkodása alatt hazánkat újra erőssé és a magyar népet boldoggá tette. Legnagyobb érdeme, hogy a jobbágyság helyzetén javított. Kiadta az „Urbéri rendeletét”, amelyben megállapította a jobbágyság kölelenségét, de jogait is a földesurral szemben. Mária Terézia férje Lotharingai Ferenc nagyherceg volt.

Mária Terézia férje Lotharingiai Ferenc nagyherceg volt.

II. József. (1780 – 1790.)

Mária Terézia halála után fia II. József került a magyar trónra. II. József önkényesen, alkotmányellenesen uralkodott. Tíz évi uralkodása alatt országgyűlést egyszer sem tartott, hanem rendeletekkel kormányozott. Hogy a magyar alkotmányra ne kelljen esküdnie, meg sem koronáztatta magát, sőt a szent koronát is Bécsbe vitette és ott őriztette. Ezért hívjuk **kalapos királynak**.

II. Józsefnek az volt a terve, hogy egy nyelvű — német — birodalmat alapítson. Az iskolában **kötelezővé tette a német nyelv megtanulását**, az állami életben is a **hivatalos nyelv német lett**. Aki **németül** nem tudott, állami hivatalt nem kapott.

II. József azonban tervét nem tudta megvalósítani, mert a magyarok ellenállásra készültek s így belátta, hogy a magyar nemzetet törvénytelenesen kormányozni nem lehet.

Halála előtt alkotmányellenes rendeleteit visszavonta és a szent koronát is visszaküldte Budára.

28.) II. Lipót (1790–1792 ig.)

II. József halála után öccse *II. Lipót* kerül a magyar trónra, ki megkoronázatalása után mindjárt országgyűlést hívott egybe, melyen helyreállította az ország régi alkotmányát és az újabb törvényekkel is megerősítette. E törvények közül a legfontosabbak:

1.) Az új király hat hónapon belül köteles magát megkoronáztatni, a hitlevelet kiadni és az alkotmányra esküdni tenni.

2.) A szent koronát Budán kell őrizni.

3.) *Törvényt hozni, valamint adót vagy katonát szedni csak az országgyűlésen lehet, ezért három évenként országgyűlést kell tartani.*

4.) A magyar nyelv tanulása az iskolákban kötelező.

II. Lipót uralkodása alatt helyreállította az uralkodó és a nemzet kölcsönös bizalmát.

29.) I. Ferenc. — Napoleon. — Széchényi István.

1. Ferenc uralkodott 1792—1825-ig. Uralkodása idejére esik a francia forradalom, mely Európa békéjét teljesen megbontotta. A forradalom jelszava volt „Szabadság — Egyenlőség- és Testvériség”. A francia forradalom legnagyobb alakja Napoleon volt. Napoleon tűzértisztből lett a világ legnagyobb hadvezére és Franciaország császára. Napoleon meghódította fél Európát. Hatalma azonban mulandó volt, mert száműzetésben halt meg (1821) Szent-Ilona szigelén.

A Napoleoni háborúk után I. Ferenc továbbra is azon dolgozott, hogy Magyarországot mint örökös tartományt Ausztriához csatolja. Önkényesen uralkodott, országgyűlést nem tartott és csak rendeletekkel kormányozta az országot, az iskolákban németül taníttatott.

A király végül is belátta, hogy az erőszak forradalomra vezethet, ezért 1825-ben Pozsonyban országgyűlést hívott egybe.

A magyar nemzet ezen az országgyűlésen követelte a sérelmek orvoslását és kimondotta a magyar nyelv egyedüli jogát.

Miután a magyar nyelv és műveltség a sok háború miatt nagyon elvult hanyagolva, elhatározták, hogy a magyar nyelv ápolására és fejlesztésére egy tudós társaságot alapítanak. Erre a célra *gróf Széchenyi István* birtokainak egy évi jövedelét „60.000 forintot” ajánlotta fel. Széchenyi példáját többen is követték és így megalakult a „*Magyar Tudományos Akadémia*.”

Gróf Széchényi István ekkor állott a magyar nemzet élére és előkészítette az újjalakulás nagy munkáját. Nagy segítségére voltak az írók és költők: Berzsenyi Dániel, Kazinczy Ferenc, Kisfaludy Sándor és Károly, Kölcsey Ferenc és Vörösmarty Mihály, kik irodalmi tevékenységükkel új életet vittek a magyar népbe.

30.) Kossuth Lajos 1848–49. szabadságharc.

Gróf Széchényi István által megindított hazafias mozgalomhoz csatlakozott *Kossuth Lajos* is, aki nagylehetségű és kiváló szónok volt.

Mindekellen a Széchenyi azt hirdette, hogy az országot előbb szabadba, függetlenné kell tenni és aztán gazdaggá.

pedig azt hirdette, hogy az országot előbb szabadabb, függetlené kell tenni és azután gazdagabbá. Sőt, a szociális Kossuth Lajos lelkesítő szónoki képességével magától ragadta az egész nemzetet, aki elérkezettnek látta az időt, hogy a magyar nép függetlenségéért kivíjja. Elősepiette a magyar szabadság diadalra jutását. Ugyanakkor a francia forradalom (1848. I. hó) és 1848. évi március 13-án kitört bécsi forradalom. A bécsi forradalomból a magyar szabadság híre Budapestre a márciusi ifjúság 1848. március 15-én Petőfi Sándor vezetésével felszabadította a fővárost. Budapestet a teljes szabadság kimondását. Petőfi nagy lelkesedéssel szavazta el a nép előtt a „Nemzeti dal”-t. Majd 12 pontba összeírta a nemzet kívánságát, amit az országgyűlés útján a királynak terjesztettek fel.

A király V. Ferdinánd kinevezte az első felelős magyar minisztériumot, melynek elnöke gróf Batthyányi Lajos lett. Április 11-én a király ünnepélyesen szentesítette a 48-as törvényeket, melyek közül legfontosabbak:

Erdély egyesült Magyarországgal.

Hivatalos nyelv magyar.

A törvény előtt az állam minden polgára egyenlő.

A jobbágyság megszűnik.

Adót mindenki fizet.

Nagy volt a nemzet öröme, de ezt rövidesen ismét nagy gyász váltotta fel.

A bécsi udvar nem nyugodott bele a magyar nemzet kivívott szabadságába. Ezért titokban fellázította hazánk nemzetiségeit: az oláhokat, szerbeket, horvátokat és tótokat, hogy darabolják fel Magyarországot. Másrészt, hogy az uralkodót az alkotmányos kormányzásra esküje ne kötelezze, a bécsi udvari párt V. Ferdinánd királyt a trónról lemondatta és helyébe a 18 éves Ferenc Józsefet ültette.

Kossuth Lajos akkor bejárta az Alföld nagyobb városait (Cegléd, Kecskemét, Szeged) és mindenfelé hirdette, hogy „a haza veszélyben van”. Izzó, lelkesítő szavára talpra állott a honvédsereg és honvédeink a nemzetiségeket (szerb, horvát, oláh) egy-kettőre leverték.

Ausztria, a magyarok ezen eljárását forradalomnak nyilvánította és Windischgrätz herceg vezérlete alatt nagy sereget küldött függetlenségünk elnyomtatására. Az osztrák fővezér kezdetben diadalmasan haladt is előre, mire a magyar kormány Debrecenbe menekült.

De csakhamar fölénybe kerültek a dicső magyar honvédek és az osztrák csapatokat sorra verték. (szolnoki, hatvani, váci, isaszegi, bicskei és komáromi csata) Erdélyben Bem tábornok veri meg az osztrákokat, (piski-i és nagyszéchenyi csata) a segesvári csatában elesik maga Petőfi is.

A honvéd seregek az osztrákokat egész Pozsonyig visszaverték, majd 1849 április hóban a nemzet a Habsburg házat megfosztotta magyarország trónjától és az ország kormányzójává Kossuth Lajost választotta meg.

Az osztrákok látva, hogy egymagukban nem bírnak a lelkes honvéd sereggel. Oroszországhoz fordultak segítségért.

Az orosz cár 200.000 embert küldött az osztrákok segítségére. Honvédeink a túlerővel szemben már nem tudtak sikeresen harcolni s így Görgey céltalannak látta a további küzdelmet, vérontást és 1849. augusztus 13-án Világosnál letette a fegyvert Rüdiger orosz tábornok előtt. Dicsőséges szabadság harcunk ezzel véget ért és ismét az elnyomatás korszaka következett.

Kossuth Lajos Olaszországba menekült és Turinba halt meg. Hamvai a budapesti Kerepesi temetőbe pihennek.

31.) Kiegyezés. — I. Ferenc József a koronázási dombon. — Erzsébet királyné, Deák Ferenc ravatalánál.

A világosi fegyverletétel után szomorú és nehéz napok következtek a magyar nemzetre. Haynau osztrák tábornok rettenetes bosszút állt a magyarokon. A nemzet nagyjai közül 1849. október 6-án kivégeztette Budapesten gróf Batthyány Lajos, első magyar miniszterelnököt és Aradon a 13 honvéd tábornokot, a szabadságharc hőseit. Még sokan kerültek börtönbe és számosan külföldre menekültek. (Az aradi 13 vértanú: Aulich Lajos, Damianich János, Dessewffy Arisztid, Kiss Ernő, Knežich Károly, Láhner György, Lázár Vilmos, gróf Leiningen Károly, Nagy Sándor, Pöltenberg Ernő, Sweidel József, Török Ignác és Vécsei Károly.)

A bécsi udvar elvette alkotmányunkat és hazánkát az osztrák tartományok közé sorolta. Az elnyomatás 1867-ig tartott, amikor is Deák Ferenc „a haza bölcsé” a nemzetet a királlyal kibékítette. Ebben nagy része volt Erzsébet királynénak is, aki szerette a magyarokat és férje szívét az elnyomott magyar nép felé fordította.

I. Ferenc József 1867. február hóban Deák Ferenc javaslatára helyreállította az 1848-as alkotmányt — törvényeket — és kinevezte a második felelős magyar minisztériumot, melyek elnöke gróf Andrássy Gyula lett.

Igy a nemzet az elnyomatás alól felszabadult és az országgyűlés nagy ünnepség mellett magyar királlyal koronázta I. Ferenc Józsefet és Erzsébet királynét.

A kiegyezés értelmében Ausztria és Magyarország egymástól független államok lettek, de közös uralkodójuk van. A két ország együtt alkotta az Osztrák—Magyar—Monarchiát.

I. Ferenc József a kiegyezés után még sokáig uralkodott és igazi békét és jólétet teremtett hazánkban. Meghalt 84 éves korában 1916-ban.

Deák Ferenc, mikor meghalt (1876), ravatalánál Erzsébet királyné talpig gyászban jelent meg és úgy rótta le a kegyeletét „a haza bölcsé”-nek.

Erzsébet királynét 1898-ban Genfben megölték, sétaközben. A magyar nép szívből gyászolta.

32.) Vitéz Nagybányai Horthy Miklós kormányzósága.

Vitéz Nagybányai Horthy Miklós 1919. őszén Szegeden megszervezte a „nemzeti hadsereget”. 1919. májusában, a franciák által megszállott Szegeden nemzeti kormány alakult, hol a honmentő munka élére Horthy Miklós állott, ki előbb hadügyminiszter, majd fővezér lett. A nemzeti hadsereg az ő vezérlete alatt 1919. november 16-án vonult be a fővárosba. A nemzeti hadsereg bevonulása után Budapesten megalakult a „nemzeti kormány”, mely 1920-ban összehívta az első nemzetgyűlést. A nemzetgyűlés hódolata és halála nyilvánult meg akkor, mikor kimondotta, hogy az ország továbbra is „alkotmányos királyság” marad. Az államfői teendők ellátása céljából azonban a nemzet vitéz Nagybányai Horthy Miklós volt ellentengernagyot, a nemzeti hadsereg fővezérét az ország kormányzójává választotta, aki a nemzetgyűlésnek eskült az alkotmány megtartására. Címe: „Ő FÖMÉLTÓSÁGA, MAGYARORSZÁG KORMÁNYZÓJA”.

Kormányzati tetteiért a királyi kormány felelős. A törvényeket nem szentesíti, mint a koronás király, hanem csak kihirdeti. A királyi bíróság „a magyar állam nevében” hozza meg ítéleteit.

A Kormányzó Úr Ő Főméltósága a nemzet halála jeléül a haza védelmében kitüntetett hőseink számára „vitézi széklet” alapított. Minden vitéz elismerésül viselheti a vitézi címet és jelvényt.

Nagybányai Horthy Miklós 1868. június 18-án született a jásznagykunszolnok megyei Kenderes községben. Atyja Nagybányai Horthy István földbirtokos, édesanyja Dévaványai Halassy Paula.

Horthy Miklós életpályája változatokban igen gazdag. Gyermekéveit az Alföld szívében, Kenderesen töltötte. III. kezdte iskoláit, majd Debrecenbe került. A gimnázium alsóbb osztályait Sopronban járta végig. A IV.-ik osztály elvégzése után a fiumei tengerészeti akadémiára került.

A tengerészeti akadémia elvégzése után 1886. október 1-én, mint II. oszt. tengerész hadapródot avatták fel a monarchia haditengerészetéhez.

32 évre terjedő tengerészeti tényleges szolgálati ideje alatt haditengerészetünk majdnem minden hajóján és matróz testületénél is szolgált.

1901. május 22-én, mint sorhajóhadnagy Aradon oltárhoz vezette Józshelyi Purgly Magda ur-
hölgyet. A házasságból Pólában 4 gyermek született és pedig : Magdolna, Paula, István és Miklós. Magdolna
1918-ban torokbajban meghalt.

Különleges szolgálati és beosztásai közül említésre méltóak : Keletázsiai utazása, konstantinápolyi
második vezénylése és végül Ferenc József királyunk melletti 4 és fél évig tartó szárnysegédi szolgálata, mely
a monarchia legmozgalmasabb bel- és külpolitikai éveiben telt el.

A világháború kitörésekor a mozgósított flotta Pólában horgonyozó „Habsburg“ nevű csatahajójának
volt a parancsnoka, melyet 1914. decemberig vezetett. Ekkor lett a „NOVARA“ gyorscirkáló parancsnoka.

Hatalmas alakja 1915. tavaszán bontakozott ki a világháború viharából. Mindjárt az olasz had-
üzenet legelső éjjelén, 1915. május 23-án **rácsapott az olasz partokra** s amerre lárt, hadiszercse kísérte útját.

Montenegró sorsát is az ő ágyúai döntötték el 1915. december 5-én San Giovanni di Meduában,
amikor a hadiszerc és élelmet szállító **ellenséges** hajókat az ottani kikötőben **elsüllyesztette**.

Az 1917. május 15-én lezajlott **Otrantói tengeri csatában** — 5 saját hajó 17 ellenséges ellen
— maga is megsebesült s vezérhajója is megsérült, de azért tovább küzdött s a harc az ellenség visszavonu-
lásával végződött.

IV. Károly király ezen kiváló érdemeiért 1918. február 27-én az egész **hajóhad főparancsnokává**
nevezte ki.

Hadikitüntetései közül a legnevezetesebbek :

Katonai **Mária Terézia rend** lovagkeresztje, magyar érdemkereszt nagykeresztje, hadidisztilményes
II.-od osztályu katonai érdemkereszt a kardokkal, hadidisztilményes Lipótrend lovagkeresztje a kardokkal stb.

Mikor a belülről szított alattomos aknamunka 1918. őszén széttűllesztette hadseregünket, felső pa-
rancsra Ő volt kénytelen átadni a diadalmas flottát Jugoszláviának. Maga köré gyűjtötte a magyar legénységet
s teljes rendben hozta őket haza az Adria partjairól.

Illetékszabályzat.

1. A csendőr legénységi állományu egyének az alább felsorolt **illetményre** van igényük:
 - 1.) Havizsold,
 - 2.) Csendőrségi pótdíj,
 - 3.) Élelmezési pénzátalány,
 - 4.) Természetbeni elhelyezés. Ha ez a laktanyában biztosítható nem volna, úgy a nők részére **rendfokozat** és lakbérszámítást szerint megállapított lakbér és butorbér,
 - 5.) Családi pótlék (nőknek),
 - 6.) Személyi pótlék,
 - 7.) Ruházati (tömeg) illetmény,
 - 8.) Átköltözködési átalan (nőknek),
 - 9.) Vezényléseknél: különszolgálat alkalmával és áthelyezéseknél
 - 1.) Vezénylési pótdíj, 2.) Vezényeltetési pótdíj, 3.) Napidíjra van igényük.
2. **Zsoldnak** nevezzük azon alapilletményeket, mely minden csendőr legénységi állományu egyén részére a tényleges szolgálat ideje alatt a valóságban rendfokozat szerinti megállapított összegben jár. A havizsold összege:
 - 1.) Csendőrnél 1-ső fokozatban havi 65 P., 2-ik fokozatban havi 60 P., 2.) Prbcs.-nél havi 50 P.
3. **A havizsold** a legénység nyugdíjba beszámítható alapilletményét képezi.
4. **A havizsold** élvezete **kezdődik**:
 - 1.) Ujjonnan felavatottaknál, a felavatásuk napjával, míg
 - 2.) a honvédség tényleges szolgálatából a csendőrséghez közvetlenül átlépőknel pedig a beutalás napjával.
5. Tényleges szolgálatot teljesítő csendőr legénységi állományu egyének részére csendőrségi pótdíj illetékes.
 - A csendőrségi pótdíj ugyanugy mint a havizsold, nyugdíjba beszámítható illetményt képez.
 6. A csendőrségi pótdíjra való igény a havizsoldal való igénnyel veszi kezdetét és ugyanazzal ér véget.
 - 7.) A csendőrségi pótdíj összege a csendőrségi szolgálati időtől függetlenül mindenkor az élvezett havi zsoldhoz és az ebben elért fizetési fokozathoz igazodik.
- A csendőrségi pótdíj havi összege úgy a csendőr rendfokozat mindkét fizetési fokozatában, mint a prbcső. rendfokozatban havi: 20 P 40 fillér.
- 8.) **Az élelmezési pénzátalány** rend- és fizetési fokozatok, valamint Budapest és vidék szerint van megállapítva.
- Az élelmezési pénzátalány felszámítására és kifizetésére nézve a havizsoldra vonatkozó szabályok a mérvadók. Az élelmezési pénzátalány havi kiszabata:
Budapesten:
 - 1-ső fizetési fokozatban levő csendőr részére havi: 59 P 60 f.,
 - 2-ik fizetési fokozatban levő csendőr részére havi: 49 P 60 fillér ésPrbcsők részére havi 39 P. 60 fillér.
Vidéken:
 - 1-ső fizetési fokozatban levő csendőr részére havi 54 P. 60 fillér,
 - 2-ik fizetési fokozatban levő csendőr részére havi 39 P. 60 fillér és
- Próbacsendőrök részére havi 34 P 60 fillér.**
- 9.) Legénységi állományu egyének közül a nők részére igényjogosult családtagjaik után **családi pótlék** illetékes.
 - A családi pótlék két kiszabatu és pedig:
 - 1.) Alhadnagyok minden egyes igényjogosult családtagja után havi 13 P 60 fillér, míg
 - 2.) A többi rendfokozatu csendőr egyének minden egyes igényjogosult családtagja után havi: 12 P 40 fillér.
 - 10.) Legénységi állományu egyéneknek mindenkor és mindenütt szolgálati állásukhoz megfelelő **elhelyezésre** van igényük.
- Ott ahol a nős legénység részére természetbeni lakás nem utalható ki, úgy akkor a nők részére **lakbér** illetékes.
 - A butorbér minden nős részére illetékes, akár természetbeni, akár bérelt elhelyezésben lakik.
- 11.) **A szolgálati utazások felosztalanak:**
 - 1.) Ügyködési,
 - 2.) Helyi ügyködési és
 - 3.) Átköltözködési utazásokra,
- 12.) **Ügyködési utazásoknak** nevezzük azokat a szolgálati utazásokat, melyek hivatalos ügyekben az alkalmazás helyén kívül történnek; továbbá szemlék céljából vagy az alkalmazás helyéről való ideiglenes elvezényeltetés következtében egy vagy több helyre tételnek és amelyeknél az illető egyén, szolgálati működése bevégezéssel, alkalmazási helyére ismét visszatér.
- 13.) **Helyi ügyködésnek** nevezzük azokat a szolgálati ténykedéseket, melyek alatt a csendőr egyének szolgálatukat a szolgálati helyen, azonban a hivatalos helyiségtől távol teljesítik.
- 14.) **Költözködési utazás** alatt azt kell érteni, ami valamely új állomáshelyre való átköltözködés céljából tételnek.
- 15.) **Szolgálati utazások** alkalmával a legénységi állományu egyének részére a vasuton való utazás alkalmával a III. kocsisztály illetékes.
- 16.) Legénységi állományu csendőregyének vasuton, gőzhajón való szolgálati utazásai alkalmával **menetlevélt és nyílt rendeletet** használnak utazási okmányként. Sürgős esetekben, a szolgálati lap is használható utazási okmányként.
- Az átalanoyozott vasutakon a jegynélkül** való utazásra jogosító záradékkal ellátott menetlevélt utazó legénység vasuti jegy nélkül, díjmentesen utazik.
- A nem átalanoyozott vasutakon** és gőzhajókon pedig azon legénységi egyének, kik vasuti árúképes igazolvánnyal vannak ellátva, fél, a többi (csendőr és prbcső) pedig egész III.-ad osztályu jegy váltása mellett utaznak.
- 17.) Egyidőben tett **szolgálati utazások** alkalmával csak **egyféle illeték** számolható fel és pedig:
 - 1.) napidíj, 2.) vezénylési pótdíj, vagy 3.) vezényeltetési pótdíj.

18.) Szolgálati utazások alkalmával felmerült utazási költségek és egyéb illetmények a menetlevélhez csatolt **utazási számadáson és nyílt rendeleten** nyerne elszámolást.

19.) Huszonegy órát meg nem haladó szolgálati utazások esetén, tekintet nélkül arra, hogy a ki-küldetésnek a tartalma egy vagy két naptári napra terjed, ha az elindulásnál igénybe vett vonatnak vagy hajónak, vagy gépkocsinak menetrendszerinti indulási ideje és a visszautazásnál igénybe vett vonatnak, hajónak vagy gépkocsinak menetrendszerinti érkezési ideje között:

1.) **hat óránál nem több idő telt el**, napidíj felszámításának helye nincs.

2.) **hat óránál több, de nyolc óránál kevesebb idő telt el**, a napidíjnak csak az egynegyedét lehet felszámítani.

3. **nyolc óránál több, de 18 óránál kevesebb idő telt el**, a **napidíjnak** csak a **felét** lehet felszámítani.

4.) **Ha 18 óránál több**, de huszonegy óránál kevesebb idő telt el, a teljes összegű, illetve **egy egész napidíj** felszámításának van helye.

20.) A **napidíj** összege: 1.) csendőrnök 3 50 P, míg 2.) a **próbacsendőrnök 2 P.**

21.) A **vezénylési pótdíj** minden olyan külszolgálat után jár, melyet a legénység állomáshelyétől távol teljesít, akkor ha ez az idő a **12 órát** kiteszi.

22.) Azok a szolgálatok amelyek után **vezénylési pótdíj** felszámítása illetékes, a következők:

1.) Mindennemű szolgálati lappal vezényeli — **járőrszolgálat.**

2.) **Céllövészetre** való összpontosítás

3.) Közrend és közbiztonság helyreállítása céljából vagy egyéb okokból való **összpontosítások**

— az összpontosítások egész tartamára.

A **vezénylési pótdíj** az állomástól való elindulás időpontjától a bevonulás időpontjáig **minden teljes 12 óra után illetékes.**

23.) Azok a szolgálati ténykedések, melyek után **csak az utazás idejére** illetékes a vezénylési pótdíj felszámítása, a következők:

1.) **Orvosi megvizsgálás,**

2.) **Felülvizsgálat, vagy**

3.) **Leszerelés** céljából tett utazások után és végül

4.) **Elméleti kiképzés végett** a kiképzés helyéig és vissza tett utazások után.

Ez esetekben a vezénylési pótdíj **csak azon időre jár, melyet az illető utban töltött, illetve**, ha a kiindulás és végállomás közötti ut megtétele, illetőleg az oda és visszautazásban töltött idő együttvéve **legalább 12 órát tesz ki.**

24.) A **vezénylési pótdíj** kiszabata a következő:

1.) csendőr részére minden befejezett 12 óra szolgálat után 1 pengő, míg

2.) a prbcsök részére minden befejezett **12 óra szolgálat** után 70 fillér.

25.) Mindennemű **vezénylés** a vagy szolgálatiútra való beosztás lehet:

1.) vagy ideiglenes, 2.) vagy tartós.

26.) A vezényeltetés, a vagy a szolgálatiútra való beosztás akkor tekintendő **ideiglenesnek**, ha az ezt előidéző oknál fogva már annak kezdetekor meg lehet határozni vagy előre látni, hogy az elvezényelt az állomáshelyére 3 hónapon belül visszafog térni, illetve ezen idő alatt a szolgálat befejezést fog nyerni.

27.) A vezénylés vagy szolgálatiútra való beosztás **tartós** akkor tekintendő, ha az azt előidéző oknál fogva már annak kezdetekor meg lehet állapítani, hogy **az 3 hónapnál tovább fog tartani** és nem biztos, hogy az illető régi állomás helyére újból vissza fog-e térni.

28.) Ideiglenes vezényeltetéséknél a **vezényeltetési pótdíj** csak **3 hónapig** folyósítható, mert ezután a vezénylés már tartóssá fog minősülni, a tartós vezénylés pedig egyenlő az áthelyezéssel.

29.) Ideiglenes vezényeltetéséknél a vezényeltettek közül a **vezényeltetési pótdíj** a nős csendőr egyének részére az ugyanakkor élvezett napidíj felében, míg a **nőtlen** csendőr egyéneknek az élvezett **napidíj egy-negyedében** van megállapítva, **próbacsendőrnél 50 fillért tesz ki.**

30.) **Ruházati illetménynek** nevezzük a csendőrlégénység részére rendszeresített **tömegátalányt**, mely évi 90 P-ben van megállapítva rendfokozatra való tekintet nélkül.

31.) A csendőrségnek illetménytel és ruházattal való ellátását a gazdaságkezelési szervek, illetve **gazdasági hivatalok végzik.**

32.) Az őr kezelése alatt álló és elszámolás tárgyát képező pénzek; és pedig:

1.) Illetmények,

2.) Gazdasági átalányok,

3.) Közgazdálkodási és

4.) Egyéb elszámolás tárgyát képező pénzek **az őr pénztárában őriztet-**

nek, melynek az őr irodában kell elhelyezve lennie.

33.) A pénztár asztalra **idegen pénzeket** vagy értéktárgyakat megőrzés végett **betenni nem szabad.** Kivételt képeznek ez alól a **bűnjelként őrizetbe** vett pénzek és értéktárgyak, melyek a nyomozás ideje, illetve lefolytatása alatt a pénztárasztalra megőrzés végett mindenkor betehetők.

34.) Az őr pénztára „Pénztári bizottság” által kezelendő. Ez áll:

a.) Az őrparancsnokból és b.) Egy csendőrből.

35.) A **pénztárbizottság hivatása** az őr részére érkezett pénzeket átvenni és azok kezeléséről **legesen felelősek.**

36.) A **pénztár nyitása** és zárása a pénztári bizottsági tagok által minden alkalomkor **személyesen** történik.

37.) A pénztárasztal **biztonsági lakat**, első példány kulcsai a pénztári bizottsági tagoknál vannak. A pénztári bizottsági tagok mindegyikének csak a pénztár kulcsának egyike adatik át s ezt szaka-

datlanul őrizet alatt tartja, amíg — mint pénztári bizottsági tag működik. A pénztárkulcsok hasonmása a gazdasági hivataloknál őriztetnek.

38.) A pénztár bizottsági tagoknak az egyszer átvett **kulcsot egymás között felcserélni** semmi körülmények között **sohasem szabad.**

Nagy figyelemmel kell lenni arra is, hogy egy időben **mindkét kulcs egy kézbe ne juthasson.**

39.) Ha a pénztár bizottsági tag valamelyike az őrállomáshelyéről **eltávozik**, akkor a kulcsot min-

denkor az őt helyettesítő csendőrnök köteles átadni.

40.) Ha az őrön csak egy csendőr marad otthon, úgy a kulcsokat a pénztárbizottsági tagok ma-

gukkal vinni tartoznak.

41.) Ha a **pénztárkulcsok** valamelyike **elveszett**, úgy ezen körülményt a szárnyparancsnokságnak azonnal be kell jelenteni.

Egyidejűleg egy új biztonsági lakat beszerzéséről is gondoskodni kell, melynek költségeit az viseli,

42.) A pénztári bizottsági tagok valamelyikének változása esetében, vagyis minden olyan esetben, amidőn a pénztárkulcs a helyettesnek lesz átadva, mindenkor a pénztárt is át kell adni.

43.) A pénztár átadás, illetve átvétel ez alkalommal az ujjonnan avagy helyettesként belépő lag a pénztári könyvek és egyéb okmányok alapján a pénztárban őrzendő pénzek összegét megállapítja, minek pontosságáról a pénztárban levő pénzek számszerű megolvasásával is meggyőződnie köteles.

44.) Ha az őrsön csak egy csendőr marad otthon, úgy a pénztár nem adandó át, hanem a pénztár bizottság által a távollét ideje alatt felmerülhető kiadások fedezésére az otthon maradt csendőrnek utólagos számadási kötelezettség mellett nyugta ellenében egy bizonyos összeg adandó át.

45.) Az őrsre beosztott csendőr egyének rendes havi illetményeit az őrsparancsnok a **havi fizetési jegyzéken igényli**, az illetékes gazdasági hivaltól.

46.) Minden csendőr egyéni **szolgálati utazás** megkezdése előtt menetlevéllel, nyílt rendelettel vagy szolgálati lappal kell ellátni.

47.) Az átalányozott vasutakon szolgálatilag, utazó csendőr vasuti menetdíjat nem fizet, mert az **utazás a Belügyi tárca terhére** átalányozva van. A menetlevél felső balsarkába ez az alábbi szerint fel is kell tüntetni:

„Érvényes szolgálati utazásra menetjegy váltása nélkül.“

A nem átalányozott vasutakon a viteldíjat fizetni kell.

Nyílt rendelettel utazó legénység a vasuti viteldíj **fizetésére kötelezve** van.

48.) Ha szolgálatközben a **járőr** valamelyik tagja váratlanul megbetegedett, úgy az eljárás a következő: A szolgálatot azonnal megszakítjuk, a beteget azonnal orvoshoz visszük, mivel a betegség nemére és a szállítása lehetőségére nézve megvizsgáltatjuk.

2.) Ha a beteg az orvos véleménye alapján **szállítható** és betegsége olyan természetű, hogy kórházi gyógykezelést nem igényel, úgy őt **előfogat igénybevételével** további gyógykezelés céljából az **őrsre** hazaszállítjuk

3.) Ha az orvos véleménye szerint a betegség olyan természetű, hogy a **szállítás veszéllyel** járna, úgy a beteget a **legközelebbi községbe**, a községi eljáráság által kijelölt helyre szállítjuk és ott annak orvosi kezeléséről és ápoló felfogadásáról gondoskodunk.

4.) Ebben az esetben azonban, mielőtt a beteg olyan állapotba kerül, hogy az minden veszély nélkül elszállítható, úgy azt vagy az őrsre vagy pedig ha az orvos úgy kívánja, a kórházba azonnal be kell szállítani.

5.) A **járőr másik tagja** midőn a beteg elhelyezéséről és ápolásáról gondoskodott, ennek elvégzése után **azonnal bevonul** az őrsre s az esetet az őrsparancsnoknak jelenti.

49.) Ha szolgálatteljesítés közben a **járőr** valamelyik tagja önhibáján kívül **megsérül**, őt lehetőleg azonnal elsősegélyben majd a legrövidebb idő alatt orvosi segítségben kell részesíteni.

Az esetet a szárnyparancsnokságnak haladéktalanul be kell jelenteni, ki azután az esetet kivizsgálja és a kerületi parancsnokságnak az eredményt bejelenti.

Az ilyen sérülésekből felmerült kórházi, orvosi és gyógyszer költségeket úgy a házi kezelésnél, mint a kórházi ápolásnál a **kincstár viseli**.

50.) A **legénység** részére postán érkezett pénzek és értékek az őrsparancsnokság által a posta-hivattalól „**Postaátvételi könyv**“ alapján lesznek átvéve és „**Kézbesítő könyv**“ alapján lesznek a legénységnek átadva.

51.) Ha a szabadságon levő csendőr **szabadság ideje** alatt szabadságolási helyén **megbetegszik** és előreláthatólag a szabadság lejárlával őrsére bevonulni nem tud, úgy ezen körülményt őrsparancsnokának a helyi őrs után „**Szolgálati jegyben**“ bejelenteni köteles.

Ha a betegség olyan természetű, hogy ő azonnali kórházi ápolásra szorul, úgy a kórházba utalást és szállítást, — ha úgy szükséges betegkísérőről is — a legközelebbi, illetve területileg illetékes őrs köteles gondoskodni, az okmányokat pedig a megbetegedett csendőr anyasorsának megküldeni köteles.

52.) A polgári **bíróságokhoz tanuként** bűnügyekben megidézt csendőr egyének az osztláparancsnokság által „**Nyílt rendelet**“—tel lesznek ellátva, melynek költség számláját a gazdasági hivatal, míg a költség nyugtát a megidézt csendőr állítja ki.

53.) Nyílt rendelettel polgári bíróságokhoz történő **tanukénti utazások** alkalmával az utazó csendőr egyének a vasuti viteldíjat, — arcképes igazolvánnyal ellátottak a tényleges **vasuti viteldíj 50 százalékát**, míg a vasuti arcképes igazolvánnyal el nem látottak pedig a vasuti viteldíj **teljes összegét**, kifizetni tartoznak.

A vasuti **viteldíj kifizetését** az utazó csendőr a vasuti személyzettel a nyílt rendeleten elismertetni tartozik az illető **állomás címnyomójának** alkalmazása mellett.

54.) A nyílt rendelettel felmerült vasuti és egyéb **költségeket** (napidíj, előfogati díj) mindig az a bíróság tartozik **megtéríteni**, amely a tanuidézt kiadta.

Ezen költségek kifizetéséről az utazó **csendőr** a „Nyílt rendelet“ hátlapján levő **nyugtát kiállítja** és a bíróságnak benyújtja.

Közzgazdálkodási határozványok :

1.) A csendőrségnél kétféle gazdálkodást ismerünk és pedig :

- 1.) Közzgazdálkodást és
- 2.) Közétkeztést.

2.) **Közzgazdálkodásnak** nevezzük azt a gazdálkodást, midőn több az őrsre beosztott kizárólag nőtlen csendőr egyén a közzgazdálkodási határozványokban meghatározott összeget — alaptőké — befizetik és ebből közös gazdálkodást vezetnek.

3.) Közzgazdálkodást kizárólag az őrsökön és különítményeken vezetnek.

4.) **Közétkezésnek** nevezzük a tanalosztályoknál vezetett gazdálkodást; itt a tagok **alaptőké**t nem **fizetnek be**, hanem **csak a megállapított napibetétet** és ebből fedezik az összes kiadásokat. Így vagyoni részesedésre igényük nincs.

5.) A közzgazdálkodás vagyont képezi :

- 1.) A tagok által befizetett **alaptőke**,
- 2.) A közétkezési napibetét.
- 3.) Fenntartási pólók (világítási és fűtési, laktanyatisztogatási átalány).
- 4.) A gazdasági átalányból a közzgazdálkodás részére áttutalt összegek, (lovass őrsökön a ló-ápolók bére.
- 5.) A közétkezésben résztvevő **idegen személyektől** bevételzett étkezési és átvonulási szállás pénzek és végül
- 6.) Az őrs közzgazdálkodása által **termelt élelmickek**, ugyszintén a tartott vagy tenyésztett hasznos lábas és szárnyas háziállatok és azok termékei. (Tehén, sertés, tyúk, rucza, tojás, stb).

6.) A **közgazdálkodás célja**; hogy a tagok a viszonyokhoz mérten:

- 1.) tápláló,
- 2.) dús,
- 3.) izletes és végül
- 4.) ennek megfelelőleg minél olcsóbb étkezésben legyenek részesíthetők.

7.) A helyes közgazdálkodás vezetése feltétlenül megkívánja, hogy a háztartáshoz szükséges élelmi és egyéb **cikkek** a viszonyokhoz mérten **lehetőleg nagyban szereztessenek be**, mert így azok beszerzése **sokkal olcsóbb**, mint a kicsinybeli beszerzések.

Nagybani beszerzése a tagok által befizetett **alaptőke** szolgál.

8.) A közgazdálkodás tagjai által a gazdálkodás megkezdéséhez és folytatásához befizetett első összeget **alaptőkének** nevezzük.

A közgazdálkodási alaptőke összege fejenkénti megállapított **legkisebb alaptőke 120 P.**, míg legnagyobb összege 200 pengőben van megállapítva.

9. Napibetéinek nevezzük a tagok által havonta es egy összegben befizetett az az összeget, melynek fejében azután a gazdálkodás a tagokat étellelmezzel látja el.

Ezen összeg **nagyságát** a közgazdálkodás tagjai együtt és **közösen állapítják meg** az őrs anyagi helyzetéhez és a helyi drágasági és megélhetési viszonyokhoz mérten, melyet azután a **szárnyparancsnokság jóváhagyja**, vagy pedig felemeli, illetve leszállítja, amint azt a viszonyok megkövetelik.

10. Ha a közgazdálkodás vagyona a befizetett alaptőkék összegét meghaladja, úgy ez többlet a gazdálkodásban résztvevő tagoknak egyenlő összegben szétosztható, ha azt a gazdálkodásban résztvevő tagok többsége úgy kívánja.

11. A közgazdálkodás vezetése egy **bizottság** által történik, mely áll:

a.) az őrsparancsnokból,

b.) a közgazdálkodás vezetőből,

c.) a közgazdálkodás számadásait ellenőrző közgazdálkodási tagból, mely lehet csendőr vagy próba-csendőr is.

12. A **közgazdálkodás vezetőt** rendszerint a gazdálkodásban résztvevő tagok választják maguk közül, szükség esetében azonban ezt az őrsparancsnok javaslata alapján a szárnyparancsnok is kijelölheti.

13. A gazdálkodást vezető ezen minőségben lehetőleg **minél hosszabb ideig** hagyandó meg, mert ezzel csak a gazdálkodás eredményessége lesz előmozdítva.

14. A **gazdálkodást vezető kötelességei:**

a.) A gazdálkodást minél helyesebb és célirányosabb, tehát leggazdaságosabb vezetése.

b.) A gazdálkodás **javai feletti buzgó őrködés**, azoknak jókarbantartásáról való célirányos gondoskodás és

c.) A szükséges cikkek beszerzésénél tanúsítandó messzemenő gondoskodás, mert ezzel lehet a gazdálkodást fellendíteni avagy tönkretenni.

15. Az őrsre beosztott **nőtlen legénység**, — beleértve az odavezényeltet is, — az őrs **közgazdálkodásában tartoznak étkezni**.

16. Az őrsre rövid időre **odavezényelt** csendőrök a közgazdálkodásnak a napi étkezésért a minden-napi **napibetéten felül** még annak **20 %-át** tartoznak befizetni a közgazdálkodás pénztárába.

17. A közgazdálkodásban résztvevő tagok **reggeli, ebéd és vacsorával** látandók el.

Az étlapot naponként vagy hetenként előre a gazdálkodásvezető a többi tagok hozzájárulásával állapítja meg.

A gazdálkodásvezető kötelessége, hogy az őrsfőzönnyel olyan mennyiségű ételt főzessen, hogy abból mindenki jól lakhassék s, hogy ezen ételek **izletesen** is legyenek elkészítve.

18. **Helyi szolgálatot** teljesítő járőrök az étkezésben épügy **résztesznek**, mint a gazdálkodás többi tagjai. E célból hacsak lehetséges az étkezés idejére ezen járőrök felváltandók.

19. Ha a **külszolgálatban** álló járőr **váratlanul ebéd** avagy felszolgálatás előtt **vonult be**, úgy az ebéd megfelelően **szaporítandó**, esetleg egy tál étellel kiegészítendő.

20. Ha a külső szolgálatban álló járőr **váratlanul ebéd után**, azonban még **14 óra előtt**, avagy vacsora után, de a takarodó előtt vonul be, úgy akkor azok egy **rögtönzött ebéddel** (leves, főzelék, hús) látandók el. Ilyenkor azonban figyelembe kell venni a helyi viszonyokat (hentes mézáros nyitva van-e) és a gazdálkodás élelmiszer készletét is.

21. A reggeli a külszolgálatból bevonuló **járőrök részére** 9 óráig kiszolgáltatóndó.

Ha tudva van, hogy a járőr 9 óra előtt bevonul, úgy részére a reggelit félre kell tenni és **melegen tartani**.

Idegen őrsokról érkező járőrök részére szintén 9 óráig szolgáltatandó ki a reggeli.

22. A laktanyából kimenetelre engedélyt nyert legénység az **étkezés idejére** tartozik a **laktanyába visszatérni**.

Ha azonban étkezni ismerőseinél avagy vendéglőben óhajt, úgy ezen szándékáról még mielőtt a laktanyából eltávozna, a gazdálkodás vezetőt értesíteni tartozik, nehogy az ételek részére is elkészítettessenek és így kárbavesszenek.

A kimenőt kapott legénység **nem kövelelheti azt**, hogy részükre az ételek eltétessenek avagy melegen tartassanak akkor, ha ők étkezés idejére a laktanyába **nem térnek vissza**.

23. A közgazdálkodás vagyoni állapotát $\frac{1}{4}$ évenként a bizottság **becslés** útján állapítja meg, melyről **becslési jegyzőkönyvet** vesz fel.

A bizottság köteles rendkívüli becslést, illetve becslési jegyzőkönyvet csinálni még abban az esetben is eszközölni, ha a közgazdálkodás **valamelyik tagja** a gazdálkodásból **kiválik**, avagy ha a közgazdálkodásba **új tag lép be**.

24. A bizottság a közgazdálkodás vagyoni állapotáért, ha azt vétkes mulasztás, gondatlanság vagy nemtörődomségük miatt veszteség éri, ezért ők egyetemlegesen felelősek kártérítési kötelezettség mellett, egyben ezért még **felegyműleg** felelősségre is vonhatók.

25. A **gazdálkodás vezető** köteles a gazdálkodás meneteléről, hogy a tagok bármelyike mindenkor tisztában lehessen a gazdálkodás mibenállásáról, azaz meggyőződést szerezhesen, hogy az gyarapodott-e vagy csökken.

1.) **Gazdálkodási könyvet**,

2.) **Becslési jegyzőkönyvet**, iveken,

3.) **Fizetési iv** az alaptőke törlesztésekről és végül

4.) **Előjegyzés** a közgazdálkodást terhelő **tartozásokról** felfektetni és vezetni.

Ruhagazdászatzkezelési utasítás.

1. A csendőr legénységnek **ruházattal és lábbelivel** való ellátását az alább felsorolt hivatalok és szervek végzik:

- 1.) **Felszerelési anyagraktár** parancsnokság (Budapesten).
- 2.) **Központi gazdasági hivatal** (Budapesten).
- 3.) **Törzsgazdasági hivatal.**
- 4.) **Osztálygazdasági hivatalok.**

3.) A csendőr legénység ruházatának, lábbelijének és egyéb felszerelési cikkeinek színe és alakja a csendőrségre vonatkozó **„Öltözeti és felszerelési szabályzatban“** van megállapítva.

3.) A csendőr legénységnek ruházattal, lábbelivel és egyéb felszerelési cikkeikkel való ellátása **„Ruházati tömegrendszer“** alapján történik.

4.) A ruházat, lábbeli és felszerelési cikkek beszerzéséből és elkészítéséből felmerült költségek az **„Összesített tömegalapból“** fedeztetnek. Ez áll:

- 1.) Az első tömegbetét és
- 2.) a tömegátalányból.

5.) **Első tömegbetétnek** nevezzük azt az összeget, melyből a csendőrséghez belépő egyén első ruházati, lábbeli és felszerelési cikkei lesznek beszerezve. Ez kétféle összegben van megállapítva:

Lovasok részére **220 P**

Gyalogosok részére **185 P**

6.) **Tömegátalánynak** nevezzük azt a meghatározott összeget, amelyet a csendőrlégénységi állományú egyének a ruházat, lábbeli és egyéb felszerelési cikkek **utánpótlása és jókarbantartása** céljából kapnak. Ez az összeg rendfokozatra való tekintet nélkül gyalogos és lovas legénység részére — évi 90 pengőben van megállapítva.

7.) A **tömegvagyon** a legénységnek csak **feltételes tulajdonát**, illetve vagyonát képezi. Ha a legénységi állományú egyén a testületből 5 év **szolgálati idő letelte előtt önként kilép**, úgy az esetleges meglévő **tömegvagyonára igényt nem tarthat**.

Egyébként a meglévő tömegvagyonára igénye van és az leszerelésekor kezeihez ki is lesz fizetve.

8.) Ha a legénységi állományú egyén hadbírói eljárás, — szökés stb. folytán avagy fegyelmi uton önhibájából lesz a testületből **eltávolítva**, úgy tekintet nélkül szolgálati idejére a **tömegvagyonra a javadalmazás javára lesz bevételezve**.

9.) Elhalt prbcsök tömegvagyonát az esetleges fennálló kincstári tartozások levonása után az általános **tömegvagyonba be kell vételezni**.

Igy az elhalt **örökösének** a tömegvagyonra, mint hagyatékra, **igényük nincs**.

10.) **Elhalt és véglegesített** nőtlen csendőr egyének tömegvagyonát, — tekintet nélkül a halál, okára és a szolgálati időre, — az esetleges kincstári tartozások után, mint **hagyatékot az örökösöknek** az illetékes bíróság útján **ki kell szolgáltatni**.

11.) **Minden 2 éven felül** szolgáló csendőrnek a 6. §-ban előírt mennyiségű ruházattal és szerelvényi cikkekkel **el kell látva lenniök**.

12.) Tömegbeli cikkek igénylése az **„Előirányzatok“** alapján történik.

Külön előirányzatot kell szerkeszteni:

- 1.) A posztó és szövetruhaneműekről,
- 2.) A kész lábbeli és lábbeli anyagokról és

3.) Az egyéb felszerelési cikkekről. Továbbá figyelemmel kell lenni arra is, hogy csak annyi tömegbeli cikket rendeljünk, hogy ezáltal **tömegtartozás nekeletkezzen**.

13.) Ha egy legénységi állományú egyént **áthelyeznek**, úgy az összes **tömegbeli cikkeit**, valamint ruha és fegyverzeti könyvecskéjét új állomáshelyére **magával viszi**, ugyszintén a kincstári szerelvényi tárgyait is.

14.) **Ruha és fegyverzeti-könyvecskének** nevezzük azt a könyvet, melybe a kiadott fegyverzet, szerelék, ruházat, lábbeli és egyéb felszerelési cikkek nyilvántartás és számbavétel végett belesznek vezetve.

15.) Ha egy legénységi állományú egyén, ki a testületben még 5 évet nem szolgált és leszerel, — akár önhibáján kívül, akár önhibájából — úgy kérelmére, ha **polgári ruházattal nem rendelkeznek**, az alábbi cikkekkel látandó el: 1.) a használatban volt készletből 1 **rend viseletesebb** ruházatot: zubbony, nadrág és téli időben még 1 **köpeny is**, 2.) 1 sapka, 3.) 1 ing, 1 alsó nadrág, 1 pár kapca, 4.) 1 **pár lábbeli**, 5.) 1 nyakravalóval. Midőn ezen cikkek a leszerelőnek átadtnak, úgy azokról a **katonai jellegek** még a használatba vétel előtt azonnal **eltávolítandók**.

Egészségápolás és elsősegély-nyújtás.

Nemi betegségek: A kankó, a bujakór (luesz, szifilisz), a lágyfekély a leggyakoribb.
Kankó:

Kankó :

Kankós beteggel való közösülés után 3–4 napra égető, viszkető, csipős vérzés jelentkezik a hüvelyben, majd gennyes folyás. Elhanyagolás, vagy helytelen kezelés esetében tovább terjed a hügyivarszervek további részére, a dülmíngyre, a húgyhólyagra, a vesére. Ennek következtében létrejöhet a húgycsőszűkület, amikor is kínossá válhat a vizelés, akár az egész életen át.

Gyulladás folytán elzáródhatnak a herevezető csövek s ezáltal elveszti a különben egészséges férfi (letelek) továbbá a szív belhártyáját. A kankós beteg kezével vagy törülközőjével fertőzheti a szemet, amiáltal annak súlyos gyulladását okozhatja, olykor megvakulásra is vezet. Ferőzheti feleségét, a szemet, gyulladást okozhat nála; a petevezeték (petekürt) elzáródhatik és így a további leherbejutás lehetetlenné válik. Szűlőkor ferőzödzhet kankós anyánál az újszülött szemé és megvakulashoz vezet.

Bujakor: (vérbaj, luesz, szifilisz) igen súlyos nemi betegség.

Kórokozója mikroszkópos kicsinyiségű lény. A fertőzés legtöbbször nemi érintkezés, közösülés útján jön létre. Ritkábban eszközök, vagy csókok közvetítésével. Ha az egészséges ember valamely hámfoszlott területen egy beteg (luctikus) ember hámfoszlott területével érintkezésbe jut, a fertőzés bekövetkezik. Minthogy heteken át alig van ürlete, a fertőzés tovább terjedhet.

Tünetei a fertőzés helyén kifejlődő kemény fekély, kiütések és a mirigyek kistokú duzzanata, később esetleg csak évek, évtizedek múlva a gummák (széteső daganatok) a test legkülönbözőbb részén igen gyakran az orrgyök alatt, ahol is besüppedést okoz. Megtámadhatja az idegrendszert is; ha a gerincvelőt támadja meg, úgy gerincvelősrösvadásra. (Tabes) ha az agyvelőt úgy terjedő hűdés elmazavara (paralízis) vezeteth.

A luetikus asszony legelőbbnyire elvetél, vagy életképtelen luetikus magzatot szül. Belegszülőkötől egészséges, életképes gyermek a legritkább esetben születik. Ha korán gyógykezelés alá kerül, úgy teljesen gyógyítható, de a gyógykezelés évekig tart és később is állandó ellenőrzés alatt kell tartani, időnkénti vér-vizsgálatokkal.

Védekezés egyedüli módja az, hogy luetikus egyénnel való érintkezéstől óvakodjunk.

A lágyfekély: (sankér)

A nemző szervek gennyes fekélye. Ráterjednek a lágyékmirigyekre s azoknál is gennyedés lép fel nagy fájdalmakkal.

Általában a nemibetegségek ellen úgy védekezünk, hogy beleg egyénnel való érintkezéstől óvakodunk, vele nem közösülünk, ismeretlen nővel nem csókolódzunk; ha közösülünk gumi-óvszert használunk, közösülés után vizelés. Majd a himmvesszőt lehetőleg langyos szappanos vízzel alaposan lemosunk, utána még valami fertőtlenítő oldattal is (lysoform, hypermanganos víz). Ha gumi-óvszert nem használunk, vagy ha az kiszakadt volna, úgy vetőből a vizelés után a hügcsőbe csöpögtetünk s pár percig (5 perc) benne tartjuk.

Az emberi test.

Fej, törzs, végtagok: A fej és törzs között a **nyak**, a **fej**, hajas része a **koponya**, a nem hajas része az **arc**: az arcon: homlok, szemek, orr, száj, pófák, az áll, fül és az előtt és fölött a halánték.

A nyak elülső részén a gége, legkiállóbba része az **ádámcsutka**. A nyak hátsó felső része a **nyakszirt**.

A törzs bordáktól határolt része a **mellkas**: felső részén a kulcscsont fölötti és alatti árok, hátsó részén a **lapocka** és a két lapocka között a lapocka közötti tájék. A has felső középső része a **gyomorgödör**.

A has közepén a köldök, attól lefelé a medence tájék. A has és az alsó végtag közötti átmenetnél van kétoldalt a jobb és bal lágyék. A has oldalsó alsó részén, amint az az alsó végtagba átmegy, van a **csipő**. A has hátsó felén van a lágyék.

A haszonszó felel meg a legyeknek. A felső végtagon megkülönböztetjük a **kart**, a kézszárt és a **kezet**. A **kart** a törzsel és a váll köli össze. A **kar** és **kézszár** között a **könyök**, belső felülete a **könyök hajlat**. A **kézszár** és a **kéz** között a **csukló** ízület. A **kéz** és a **belső felületen** **tenyér**, ellenoldala a **kézhatá**.

A kéz ujjai: hüvelyk, mutató, közép, gyűrűs és kisujj; az ujjak utolsó ízén a köröm.

Az alsó végtagon van a comb, lábszár, boka, lábfej a sarok és a lábujjak. A comb és lábszár között a térd belső felülete a térdhajlat.

Az emberi csontváz: A koponya, a gerincoszlop és a végtagok csontjai.

Koponya csontok: Homlok csont, keltő falcsont, két halánték-csont, nyakszirt csont, az agyat veszik körül, elől az arccsontok az érzékszerveket.

A gerincoszlop 24 csigolyából áll: 7 nyak, 12 mell, 5 ágyék csigolyából. A csigolyák között rugalmas porc van. Van 7 valódi **borda**, melyek a szegycsontokban végződnek, majd az 5 állborda; az utóbbiakat elől porc köti össze. A felkart a mellkas melső feléhez a kulcscsont, a mellkas hátsó feléhez a lapockacsont erősíti oda.

A felső végtagnál van a kézcsonst, a kézsár kettő csontja, orsó csont és sing csont. Az első végtag csontjai: a combcsont, a lábszár két csontja: a singcsont és a szákapocs csont.

Az alsó végtagok a csípőízületben rögzülnek a törzshöz; a csípőcsontok hátul a kereszt csontban folyvatódnak. A kereszt csont alsó részén a farcsont van. A térdízület mellől oldalán van a térdkalács csont.

A csontok egymáshoz ízületekben kapcsolódnak. Fontosabb ízületek: váll, könyök, csukló, csípő, térd, boka és állízület.

Az ember fontosabb szervei: Koponyájában az **agyvelő** van, elől az arcsontok által védve az **érzek-szervek**. Mellkasban a **szív**, **tüdők**: a hasüregben, mely a mellkastól rekeszizommal van elválasztva a **máj**, epehólyag, lép, **gyomor és belek**, **vesék**, hasnyálmirigy, **hugyhólyag**, nőben még a méh.

Igen fontos szerv a **gerincagyc** a gerinccsatornában, mely közvevven az agy folytatása. Az izmok közfélék, amelyeknek mozgása akaratunktól függ, **végtagizmok** stb., s amelyek akaratunktól függetlenül vévzik a mozgásukat, ezek a **símalizmok**, pl. a sílvízom.

Az emésztő készülék a szájjal kezdődik, itt vannak a **nyálmirigyek**, melyek egyrészt az ételt sikamlósá teszik, másrészt az emésztési folyamatot megkezdik. A szájból az étel a **garaton** és a **nyelőcsőben** keresztül a **gyomorba** jut, a gyomorból a **gyomorbelébe**, majd a **vékony** — utána a **vastag** bélbe, majd a megemésztetlen részek a **végbélbe**, ahonnan a végbélnyíláson távoznak. A belek hossza átlagba 6–8 méter.

A hasüregben baloldalt van a **lép**. A két **vese** kétoldalt, hátul helyezkedik el, vékony csőben folytatódik a **hugyhólyagba**, ahol is meggyűlik a **vizelet**, melynek levezetésére a **hugycső** szolgál.

A hasüregben baloldalt van a **lép**. A két **vese** kétoldalt, hátul helyezkedik el, vékony csőben folytatódik a **hugyhólyagba**, ahol is meggyűlik a **vizelet**, melynek levezetésére a **hugycső** szolgál.

A két tüdő között fekszik a **szív**, melynél megkülönböztetünk jobb és bal felet, melyek szövénnyel szénsvárgázt eltávolítsa.

A két tüdő között fekszik a **szív**, melynél megkülönböztetünk jobb és bal felet, melyek szövénnyel szénsvárgázt eltávolítsa.

A **szív feladata**, az — hogy a vért a testbe áramoltassa, az **üldökre** keresztül, hogy azután a vizsereken keresztül a testből jövő vért újra befogadja és ezt az elhasznált vért a **tüdőbe** továbbítja, ahol is az újra oxigén dúsá válik, miközben az **ártalmas szénsvárgázt** leadja. **A vérnek a körforgása** a következőképpen történik: a **balkamrán** keresztül a **fűtőörbe** jutott vér eljut a testnek minden részébe, a test összes sejtjeihez, majd ezebből visszaáramolva a vizsereken keresztül bejut a **jobbpitvarba**, majd a **jobbkamrába**, onnét a **tüdőbe**, ottan **lefrissül**, azaz **leadja** a **káros szénsvárgázt** és **vizgőt**, oxigén dúsán visszakerül a **balpitvarba**, majd a **balkamrába** és onnét újra a **fűtőörbe** keresztül a testbe.

A **vérben** megkülönböztetünk **vörös és fehér vérsejteket**, az **előbbinek száma köbmiliméterenként 5 millió**, az **utóbbinak 6 ezer**; a **vér** **összes mennyisége** átlagban a **testsúly egy tizenhatod része**, tehát **egy közepsúlyú embernél** (mondjuk **65 kgrm**-al) **5 liter**. Ha az **ember vérenek kétharmadrésze kifolyik**, úgy **elvérsz** folytan az illető meghal.

A koponya csontos üregében van az **agyvelő**, egy **telefon központhoz** hasonlítható, a **felületén lévő** úgynevezett **agytekervények**, **szürke állományában** lévő **sejtek veszik fel az ingereket**, vagy **adják ki a parancsot**, melyet azután az **alatta lévő fehérállományban futó rostok továbbítanak**. Az **agy alatt van a kisagy**, az **egyensúlyérzés központja**; **alatta van a nyúltagy**, a **légzés központjával**; a **nyúltagy folytatása a gerincagy**.

A has jobboldalán helyezkedik el a **máj**, **hátsó felszínén az epehólyaggal**, mely a májban keletkezett **epét összegyűjtve**, továbbítja a **helekbe**, az **emésztés elősegítésére**. A **melüreg** a **hasüregtől a rekészizom** választja el.

Az ember halálának tünetei:

Az **ember testét alkotó részek épsége és a szervek zavartalan működése** jelentik az **ember egészségét**. Ha az **egyes szerveket károsodás éri**, az **kihat az egész szervezetre és a szervezet, illetőleg az ember megbetegedik**. Ha a **legfontosabb életjelenségek**, a **vérkeringés és a légzés megszűnik**, úgy a **testet alkotó sejtek** csakhamar bomlasznak indulnak, tehát bekövetkezik a **halál**.

Tünetei a következők:

1.) **A kihűlés**. A **hőszabályozó központ működése megszűnik és a test felveszi a környezet hőmérsékletét**. Ez a **kihűlés** lassabban áll elő **meleg környezetben**, vagy **kövér egyénnél**, vagy **betakart halottnál**. Ha a **halott hőmája és a comboknak egymással érintkező felülete még meleg**, úgy **rendes körülmények között** mondhatjuk, hogy a **halál csak néhány órával ezelőtt állott be**.

2.) **Vérsúlyedés**: A **halál beállta után a véreken keringő vér a nehézkedés törvénye szerint a mélyebb helyekre folyik és kifejeződik az úgynevezett hullafoltok**. Ez az oka annak, hogy a **holttest alsó szélein a bőr szederjes, elszineződést mutat**, a **nyomásnak kitett helyek kivételével**.

3.) **A hullamerevség**: A **halál bekövetkezése után a test izmai rendszeren elernyednek**, majd **rövid idő múlva az ellágyult izmok megkeményednek és ezen merevedés következtében a halott végtagjait csak a legnagyobb erőfeszítéssel tudjuk behajlítani**. **Rendes körülmények között kettő-négy órával a halál után következik be és körülbelül 48 óráig tart**. A **merevedés rendszeren a fejen kezdődik s fokozatosan sorrendben halad a láb felé**. Az **oldódás** ugyanezt a **sorrendet követi**.

4.) **Rothadás**: Egy bizonyos idő elteltével a **szövetek szétválása következik**; **erős bűzfejlődés mellett gáz képződik**, a **kövér egyéneknek**, vagy **fertőzés, gennyedés következtében elhalt egyéneknek** ez a **rothadási folyamat gyorsabban indul meg**. **Rendszeren a has alsó részén kezdődik**, amikor is a **hasfal bőre zöldesen elszineződik**. A **rothadás lassan kiterjed az egész testre**, a **véreken mentén barnás-zöldes csíkok jelennek meg**, később a **felhám fellazul, folyadékkal és gázzal telt hólyagokban felemelkedik**. A **vízbe került hulláknál jellemző**, hogy a **végtagok felhámja nagy darabokban pl. a kézen egész keztyűszerűen válik le**, a **körmökkel együtt**. **Száraz, szellős helyen a hulla később egész összeaszalodik**, kiszárad s a **bőr porhament-szerűen be-szárad**. (mumifikáció)

Ha **egy csecsemő megszületése előtt elhal a méh-üregben**, úgy **rothadás, puffadás és bűzképződés** nem jön létre, hanem a **felhám a méh-üregben lévő magzatvizttől felázik**, úgynevezett **macerálódás** folyamata következik be.

Terhesség és szülés — magzatelhajtás és gyermekölés:

Terhesség alatt értjük a **nőnek azon állapotát**, amikor a **megtermékenyített petét** magában **hordja**. Sokszor előállhat az a **kérdés**, hogy **terhes-e a nő a vizsgálat idején**, vagy **volt-e teherben rövid idővel ezelőtt**, vagy **egyáltalában juthat-e teherbe**. Ennek megállapítása **orvosi vizsgálattal** történik. A **terhesség megállapítása**, a **terhesség kezdeti szakában** nagy nehézséggel jár.

A **megtermékenyítés folyamata a következő**: **Közösüléskor a himesszökből kilövelt váladék a méhszáj elé jutva az összehúzódó méh magába szippantja**, majd a **benne lévő sok millió férficsira**, a **farkpetesejtbefurakodik és létrejön a megtermékenyítés**. A **már megtermékenyült pete ezután a petevezeték** **alig 1 mm. átmérőjű nyílásán a méh-üregbe kerül**, ahol annak falán megtapad, majd növekedésnek indul.

Ha a **megtermékenyült pete a petevezetéknek alig 1 mm-ter átmérőjű nyílásán nem tud átjutni a méh-ürbe**, (pl. a **petevezetéknek lezajlott gyulladás** esetén) (ugy a **petefészekben fog megtapadni és növekedés és ez az asszony elvérsztését okozhatja**, ha **idejekorán meg nem operálják az asszonyt**. Ekkor **beszélünk méhenküli terhességről**.

Ha a **méh-üregben a már megtapadt pete növekedése közben vérzés következik be**, a **pete burkai közé és az alvadé vér reáarakodva a petére azt elpusztítja és egy kis idő múlva egy alvadé vérral fedett tojáshéjnyi, öklönyi képlet alakjában megszületik**, úgy **husos üszökről** beszélünk. (Üszöklétheresség.)

A terhesség megállapítására szolgálnak a **guanu-, vagy sejtési jelek**: ilyenek emésztési zavarok, reggelenkénti émelygés, hányás, bizonyos ételek megkivánása, kedélyváltozás. — **Valószínűségi jelek**: havibaj zeitsége (barnás). Az emlőbimbóból savó nyomható ki, a bőrön barnás festenyzett csíkok és foltok jelentkeznek, a has megnagyobbodik. A terhességet teljes bizonyossággal csak a biztos — jelekből lehet megállapítani: a magzat mozgása, magzat részek tapintása, a magzati szivhangok hallása, de ezek csak a terhesség második felében észlelhetők.

A terhesség a pete megtermékenyítésétől a magzat megszületéséig tart, — rendszerint 280 nap, 40 hét, 9 naptári hónap, = 10 holdhónap.

Minthogy a terhesség kezdetét pontosan megállapítani nem lehet, a szülés időpontját sem tudjuk pontosan, csak hozzávetőlegesen; így számítjuk, hogy az utolsó havibaj első napjához adunk 7 napot és három hónapot visszafelé számolunk.

A törvény szerint apának tekinthető az a férfi, aki a nővel a szülést megelőzőleg 181 és 300 nap közötti időben közösült.

A magzat korát a hosszából állapítjuk meg. Az első holdhónapban ha a hónapok számát önmagával megszorozzuk pl. 2 hónapos magzat kétszer-kettő — négy, azaz egyenlő négy centiméter a magzat. A további 5 holdhónapban, ha a hónapok számát megszorozzuk 5-el pl. 7 hónapos magzat, 35 centiméter hosszú. ($7 \times 5 = 35$.)

Egy kihordott magzat hossza 50 centiméter, súlya 3000 gramm.

A terhesség 28 hét előtti megszakadását **vetélésnek** nevezzük. 28 héten túl, de 40 héten alul történő megszakadását **koraszülésnek** nevezzük, ilyenkor már a magzat életben tartható kedvező körülmények között. — A **vetélés oka lehet**: az anya betegsége: lázas megbetegedése, vetélés, szívbjai, vesébjai, lues, stb., lehet a magzat fejlődési rendellenessége, torzképződés, lehet a magzat betegsége pl. lues.

A vetélés oka lehet bűnös beavatkozás, amikor is **magzatelhajtásról** beszélünk. Ha méh-üregből valami uton módon kihajlják a magzatot idő előtt és ennek következtében hal el a magzat, vagy ha élve születik, de az idő előtt való megszületése következtében mégis elhal, magzatelhajtás történt.

Magzatelhajtás céljából igénybevett szerek, eszközök és eljárások sokfélék. Olyan szer, amely csak magzatelhajtást okozna, nincs. Vannak olyan szerek, mérgek, amelyek a magzat halálát és így a vetélést előidézik, de ugyanakkor az asszonyt is súlyosan beteggá teszik, megmérgezik és az anya súlyos mérgezésének következményeképpen okozzák a magzat halálát és vetélését. Ilyenek: az aloe, a fahélykivonal, sáfrány, ez utóbbit vörös borban szőlőkávé bevenni.

Vannak szerek, amelyek a méh összehúzódását hozzák létre, pl. a chinin és az anyarozs készítmények, de oly erős méhösszehúzódást nem lehet ezekkel sem elérni, hogy vetélést okozzanak.

A bűnös beavatkozás másik része **eszközökkel** történik.

Egyes vidékeken növények száraz gyökerét vagy szárát vezetik a méhbe, ahol ez megduzzad és kitalítja a méh száját, ezek a rajtuk tapadó szeny által az asszony súlyos vérmérgezését okozhatják.

Máshol pálcikaszerű eszközöknek, szonda, katéter, ludtoll, ceruza, kötött drót, stb. méh-ürbe való felvezetése és a magzatburok, vagy a magzat megsértése által hozzák létre a vetélést. Ezekkel könnyen igen súlyos vérmérgezést okozhatnak. — Magas láz, hidegrázás stb.

Egyesek a has összeszorításával, gyümöszölésével, masszálásával próbálják a magzatot elhajtani, terhesség kezdetén természetesen sikertelenül, hiszen ilyenkor a méhet elérni nem tudják, a hasfalon keresztül a méhet a 4-ik hónapban lehet tapintani.

Magzatelhajtást szokták még **jodtinktúrának** a méh-üregbe való befecskendezésével eszközölni és a méh üregének orvosi műszerekkel való kikaparásával.

A **szülés** a teljes kihordott, azaz a magzat 10 holdhónapos korában zajlik le, amikor a méh összehúzódásokat végezve (ezek az úgynevezett szülési fájások) kitolja magából az éret magzatot. A megszületett magzatot **újszülöttné** nevezzük. Az újszülött ilyenkor teljes kihordás esetén az érettség jeleit viseli magán. Az **érettség jelei** a következők: hossza kb. 50 cm., súlya 3 kg.-ol meghaladja, a körmök az ujjhegy végéig eléri. Fejkerület 32 cm.-t meghaladja.

Életképtelen az újszülött akkor, ha 800 grammon alul van, ha 30 cm.-nél rövidebb és 180 napot nem töltött az anya méhében.

A magzat megszületése után a baba a köldökzsinort, a pulzálás megszüntetésével lekötött frissen kimosott zsinorral, vagy köldökzsinortól kapoccsal, egy cm. hosszú köldökcsontot hagy meg, ami 5—6 hónap alatt leszárad és majd leválik és beszarjadzik. — Addig ugyanis a magzat az anya vérével táplálkozott s a köldökzsinoron keresztül kapta a szükséges oxigént is, megszületése után működésbe lépnek a tüdők és kívülről kapják a szükséges oxigént légzés útján.

Gyermekezés.

A törvény rendkívül enyhe büntetést szab ki az anyára abban az esetben, ha házasságon kívül született gyermekét szűgyenérzel fokozódása és a szülési izgalmaktól beszámíthatatlan állapotba jutva, **szülés közben**, vagy **közvetlenül a szülés után öli meg**; tehát csak abban az esetben, hogy ha az anya a szüléssel járó lelki izgalom hatása alatt áll és nyugodt megfontolást eláruló ténykedést még nem fejtett ki. **Házasságon belül** született gyermek esetében a szűgyenérzel eszik, ilyenkor a gyermekezt a törvény sokkal szigorúbban bünteti. Ha az anya gyermekét előbb megfürösztli, köldökét ellátja stb. tehát megfontolt ténykedést fejt ki és csak azután öli meg, ilyenkor a gyermekezt súlyosabb elbírálás alá esik.

Anya gyermekét megölheti **szándékos ténykedéssel**; pl. kézzel megfojtás, az orr és szájának befogása által, hogy megfulladjon, zsinegelés, fejbészúrás, ütés, laposítás, elégetés, feldarabolás, stb. útján.

De okozhatja az újszülött halálát **szándékos mulasztás** útján is, pl. a köldökzsinort nem köti le, hogy elvérezzen az újszülött, vagy az arcán fekvő hagyja, hogy megfulladjon. Ilyen esetekben a szándékossg bizonyítása sokszor nehéz, azt kell kutatni, illetőleg megállapítani, hogy az anya a szülés ideje alatt nem volt-e eszméletlen, öntudatlan, tehát beszámíthatatlan állapotban.

Gyermekezt guanujának esetén az újszülött holttestének megvizsgálásával és felboncolásával megállapíthatja az orvos, hogy:

- 1.) élve született-e a gyermek? a tüdők légtartalma árulja el.
- 2.) **érett volt-e a gyermek?** azaz az érettség jelei megvannak-e?
- 3.) **életképes volt-e a gyermek?** fejlődési zavar, torzképződés vagy a szülés előtt vagy alatt nem szenvedett-e sérülést?
- 4.) **hosszabb ideig élt-e a gyermek?** ezt a gyomor, belek tartalmából (a magzatszurolak eltűnik) továbbá a köldökcsont leválásából illetve beszarjadzásából állapítható meg.
- 5.) **Látzanak-e rajta célludatos cselekvés nyomai?** megfürösztötték-e? (magzatmáz van-e még a gyermekben) a köldököt lekötötték-e? fel van-e öltöztetve? stb.
- 6.) **mi volt a halál oka?**

A magzat természetes okból is **elhalhat** és pedig **a szülés előtt** fejlődési zavar, — betegség miatt pl. lues: sérülés, vérkeringés megakadályozása miatt (a köldökzsinórnak valamelyik testrésze való hurkolódása által.) Ha a **magzat a méh úrben elhalt**, a felhám a magzatvízben felázik, **macerálódik**, a felhám nagy csatokban leválk, alatta a szennyes vörhenyes írha mutatkozik, a koponyacsontjai összeesnek, lötyögnek; ellenben puffadás, rothadás, bűzképződés nincs mivel a magzatvíz baktérium mentes.

Elhalhat a magzat a szülés alatt sérülés következtében, vagy ha a vérkeringés köldökzsinórban elakad, valamilyen oknál fogva a köldökzsinór rövidsége, nyakracsavarodása, lepényleválás, stb.

Elhalhat a magzat szülés után közvetlenül, betegség, pl. lues, fejlődési zavar, vagy a szülés közben szenvedett sérülés folytán; vagy ha — mély álhalálban születik és az élesztési kísérletek nem jártak sikerrel. — Gyermekekés gyanu esetében az asszonyt is meg kell vizsgálni, hogy szülhet-e azt a gyermeket egyáltalán, továbbá azt is ki kell deríteni, hogy az asszony a szülés ideje alatt nem volt-e eszméletlen, öntudatlan, tehát beszámíthatatlan állapotban?

Előfordulhat az az eset is, amikor is, az anya azt állítja, hogy még nem is gondolt a szülésre, csak székelési és vizeleti inger fogta el és egyszerre kipottyant belőle a **gyerek** pl. árnyékszéken ülve és így halt el.

Nincs kizárva az ilyen ugynevezett **rohamos szülés**; ilyenkor csak a pontos **helyszini szemle**, a gyermek holttestének vizsgálata, boncolása és az anya vallomásának ellenőrzése révén sikerül az igazságot kideríteni. — A köldökzsinór el van-e szakadva, el van-e vágva; a holttesten lévő sérülés jellege olyan-e, amely megfelel abból a bizonyos magasságból való leesésnek; a **tüdők légtelenek-e**, a légutak tartalmaznak-e pl. árnyékszék tartalmát. A helyszini szemlénél azt kell kutatni, hogy a szülés nem-e máshol történt, mint ahogy mondják.

Alkoholizmus:

Szeszes italok: sör, bor, pálinka, égetett szeszek, rendszeres élvezete alkoholizmusra vezet.

Az alkohol pillanatnyilag jó érzést, megkönnyebbulést válthat ki az emberben, bizonyos gátlások alól felszabadítja a szellemi életet és a szervezet mindenféle érzékeit kellemesen befolyásolja. Ez az oka nagy elterjedtségének. Az alkohol rendszeres és mértéktelen fogyasztása, azaz az **iszákoság igen súlyos ártalmat** jelent az illető egyénre, részben közvetlen, részben közvetett ártalmat.

Közvetlen ártalmak: máj, vese, idegbajok, idült alkoholos elmezavar.

Közvetettek: a szervezet ellenálló képessége nagyon csökken a különböző betegségekkel, különösen a tuberkulózissal szemben. A munkaképesség és a **szellemi képesség** is nagy mértékben csökken, az **erkölcsi felfogás megváltozik**, sokszor teljesen kivetkőzik az alkoholista emberi mivoltából, bűnözésre hajlamosa válik. Alkoholos állapotban könnyen kapnak fertőző nemibajokat.

Héveny alkoholmérgezés esetében hánytatás, fekete kávé, szíverősítők adagolása válhat szükségessé. Idült alkoholmérgezésnél lassu, fokozatos leszoktatás.

Első segélynyújtás:

A beteg gyógyítása az orvos feladata. Rosszullét, sérülés és a legkülönbözőbb baleset, amikor orvos nincs kéznél, kötelessége minden embernek első segélyt nyújtani, mert amíg az orvosa várunk, eselleg egy embertársunk elpusztulhat.

Baleset alkalmával a munkánkban zavaró tömeget el kell távolítanunk. A segélynyújtás jó levegős helyen történjék. A **sápadt embert** le kell fektetni, ha nem tér így sem magához, a vállak alá kabátot vagy pokrócot helyezünk, hogy a **feje leölgjön**. Ha így sem érünk cél, a lábait feltámasztjuk, hogy a vér a fejébe menjen. A **kipirult**, kékes szederjes arcú balesetnél a **fejét feltámasztjuk**, kabátot, vagy pokrócot helyezünk alá. A ruhákat a nyakon, mellen és hason megoldjuk, a vérkeringés és lélegzés így szabadabb lesz. A levetkőztetést az ép végtagon kell kezdeni. Az öltöztetést fordítva, a legnagyobb kimélettel. A ruhákat lehetőleg a varrás mentén vágjuk fel.

Ha a balesetes mozog, nyöszörög, úgy tudjuk, hogy él, de ha az mozdulatlanul, eszméletlenül, hangtalanul fekszik, úgy csak a lélegzés, **szívműködés** vizsgálatával tudhatjuk meg, hogy az **él-e**, vagy meghalt. A **lélegzést** úgy vizsgáljuk, hogy a lemeztelenített mellkast és hast figyeljük, van-e lélegzési mozgás. A mellkas tágitását, szűkülését, a has előredomborodását és süllyedését.

A **szívműködést** pedig úgy, hogy megtapintjuk, vagy meghallgatjuk a szív **dobogását**. Sokszor az orsóvérér tapintásából a csukló felett a nagyujj oldalán megállapíthatjuk, hogy van-e szívműködés.

Ha a lélegzés és szívműködés ritkább, vagy szabálytalanabb lesz, vagy ha már nem is lehet észrevenni, úgy azonnal hozzá kell látni azoknak erősítéséhez, vagy elakadásunk esetén azoknak megindításához és pedig a következőképen:

Nyakon, mellen és a hason a **ruhákat megoldjuk**, esetleg levetjük, erősszagu anyagot tartunk az orra alá: torma, ammoniák, aether, **hideg vízzel** az arcot, mellet megfecskendezzük, a **szív táját** tenyérrel vagy kifacsart vizes ruhával csapdossuk percenkint 40—50-szer. Ha ezen eljárás után a balesetes magához tért, adunk neki meleg teát, fekete-kávét és jól betakarjuk.

Ha nem jön magához, nem lélegzik, úgy **mesterséges lélegeztetést** végzünk.

A mesterséges lélegeztetési szükség esetén, meg sem kísérelve az enyhébb lélegeztetési kísérletek pl. villamos áram ütésnél minden **késedelem nélkül** kell végeznünk, mert esetleg **elkésünk vele**.

Elsőször a balesetes száját, arcát megvizsgáljuk és ha iszap, homok, müfogor, vagy egyéb van a szájában, azt onnan eltávolítjuk. Ha a ruhát a nyakon, mellen, hason megoldjuk, a fejét oldalra fordítsuk, a nyelvet előre húzzuk, annak esetleges hátracsuszásakor azt előrehúzza, rögzítve tartjuk. Leggyakrabban használatos mesterséges lélegeztetés a **Sylvester-féle** és a **Schäffer féle**. Az előbbi **háton**, az utóbbi **hason** fekvő embernél végezhető.

A szilveszterezést egy ember is végezheti, de jobb ha kettő végzi, mert nagyon fárasztó és 5 percnél tovább egy ember nem nagyon bírja, pedig néha egy-egy félórát is szükséges, hogy életre keltsék a balesetet. Ha egy ember végzi, úgy a **fej mögé** térdelve a kézszárait a könyök alatt felső fogással megfogva teste süllyával is segítve, odanyomja a mellkashoz (de nem erőszakosan, hogy bordát törjön) s így kilélegezteti, majd kis idő múlva a felélesztendő karjait, kiskört leírva hátra rántja, ezzel a mellkast tágitva a **tüdőt beszívják a levegőt és így megtörténik a belélegzés**.

Ha két ember végzi, úgy a balesetes két oldalán, jobbkézrel a könyököt, balkézrel a csuklókat megfogva kell lélegeztetést végezni, előbb mindig a belélegeztetést azután a kilélegeztetést, 16-szor percenkint. — A Schäffer-féle mesterséges lélegeztetésnek nagy előnye, hogy egy ember is végezheti akár órákon keresztül, mert nem fárasztó. A balesetesen hasra fektetve; fejét oldalra hajtva, a karokat könyökben hajlítva, tenyérrel a föld felé fordítva, a fej két oldala mellett helyezendő el. Majd a balesetes fölé guggolva, illetve térdelve, tenyerünket úgy helyezzük a balesetes mellkassának hátí felére, hogy hüvelykujjunk a gerincoszloppa párhuzamosan fekdjön és elsőször ránehezédünk, ami által a mellkast összenyomjuk (Kilégzés). Kissé pihent a nyomást megszüntetjük és hosszabb ideig pihenünk (Belégzés).

Ezen eljárás nem olyan hatásos, mint a Szilyvesztetés, de sokáig végezhető egyedül is és nem kell félünk a nyelv hátracsúszásától.

A mesterséges lélegeztetést addig kell megszakítás nélkül végezni, amíg a balesetes magához nem tér, vagy az orvos meg nem érkezik; csak ha a halál kétségtelen jelei mutatkoznak, szabad abbahagyni.

Sérülések:

Zuzódás keletkezik, ha valaki elesik, vagy tonpa tárggyal megütik, az ütés helyén fájdalmas duzzanat, majd kékesvörös bőr elszíneződés támad, mely később kékes sárga lesz. Az ilyen zuzódott testrészt **nyugalomba** kell helyezni, esetleg rá **hidegvizes borogatást**. Ha a bőr lehorzsolódott, úgy kezeljük mint a nyitott sebet.

Nyitott sérüléseknél, sebrészeknél két dologra kell ügyelnünk; az erős **vérzést** megakadályoznunk és hogy a sebbe **piszok**, fertőző csírák **ne kerüljenek** bele.

A sérültet leültetjük, vagy lefektetjük, a vérző végtagot magasra emeljük, az esetleg képződő **vér alvadékat**, amely a vérzést előlítja, **nem töröljük le**, hanem úgy kötjük be. Ha a vérzés így nem áll el, a vérző helyre tiszta sebruhát, vagy tiszta gézt nyomunk és lehetőleg olyan erővel, hogy a lágy részek és benne az elszakadt, illetve sérült erek az előttük levő kemény csonthoz nyomódjanak, mire a vérzés eláll.

Ha a sérülés nagy terjedelmű, vagy a vérző seb alatt **csont is sérült**, akkor csak úgy csillapítjuk a vérzést, hogy a vérző seb felett (a vérző seb és szív között) a puha részeket erősen a csonthoz szorítjuk. A kézzel vérzést csillapítani csak ideiglenesen lehet, véglegesen kötszereket kell alkalmaznunk.

A **vérzések három fajtát** különböztetjük meg:

- 1.) Hajszáleres,
- 2.) Gyűjtőeres,
- 3.) **Ütő-** vagy **vívőeres** vérzést.

A hajszáleres vérzés csak **szívárog** a vér, gyűjtőeresnél lassan **bugyborékoló**, ilyenkor sötétvörös a kiömlő vér, verő vagy ütőeres vérzésnél sugárban ömlik ki, **spriccel** az élenkvörös vér.

Háromféle kötést használunk:

- 1.) fedőkötést,
- 2.) nyomókötést,
- 3.) körmörős szorító kötést.

Az utóbbit főleg ütőeres vérzésnél, amikor a vérzést nem tudjuk másképpen előlítani, de egy-két óránál tovább nem szabad a végtagon hagyni. mert a vér elzárása a lekötés alatti testrész pl. a kéz, a lábfej elhalását okozhatja.

A legtöbb vérzés már **fedőkötésre** is eláll (tisztá sebruha, géz, kevés vatta és pólya). Ha nem áll el, úgy több vattát összenyomva helyezzünk a gézzel borított sebre és úgy kötjük át pólyával, ez a **nyomókötés**. Ha így sem állna el a vérzés, alkalmazzuk a **szorító körülkötést**, de ilyenkor vigyázni kell arra is, hogy elég szoros legyen, mert különben csak a vékonyfalú gyűjtőereket nyomjuk össze, a vastagabb falú gyűjtőereket nem, úgy, hogy a vér akadálytalanul folyhat a sebzhez, viszont az elfolyása a gyűjtőerekben akadályozott így a vérzés még nagyobb lesz.

A kivérzett, illetve a sokat vérzett balesetest úgy fektetjük, hogy a feje lógjon, kezeit lábait magasra emeljük és abból kezeinkkel a vért a törzsbe szorítjuk. Jól betakarjuk, ha nyelni tud meleg teát, fekete kávét adunk inni. Az **orrvérzésnél** az orrot összeszorítjuk, ha ez nem használ tiszta vattával betömjük a vérző orrlyukat. Az orra **vízet felszívni nem szabad**.

A sebkötőzésnél igen **fontos a tisztaság**. A seb környékét szabad csak lemosni, benzinnel, alkohollal vagy jódtinktúrával. A **sebzhez magához nem szabad nyúlni**.

Csonttörések kétfélek: **fedett és nyílt** törések, aszerint, hogy a tört csontot fedő lágy részek (izom, bőr) is átszakadtak-e vagy sem. A nyílt törés sokkal veszedelemesebb, mert itt piszok is kerülhet be és fertőzés jöhet létre.

A nyílt törést könnyű felismerni a sebből kiálló csontvégekről, a fedett törést néha csak röntgen útján ismerhetjük fel, ha közel az izületekhez történt a törés, vagy a kéz és lábszáron, ha csak az egyik csont tört el és a másik ép csont eléggé támasztja az eltört végtag lágy részét. **Csonttörés tünetei**: a nagy fájdalom, az alakeltérés, a rendellenes mozgékonyaság és csont recsegés. Kétséges esetben nem szabad a törésre gyanús **végtagot** sokat **mozgatni**, mert a tört a végek könnyen sérthetnek ilyenkor inakat, idegeket, esetleg a törés feletti lágy részeket átdöfve, zárt törésből nyílt törés lehet. Gyanu esetén úgy járunk el, mintha biztos volna a törés. Legfontosabb teendők a **nyugalomba** helyezés.

Kéztörés esetén a sérültet asztalhoz ültetjük, amíg az orvos jön, **alsóvégtag eltörésénél lefektetjük** és a sérült részt ruhákkal alátámasztjuk.

Ha **szállítani** kell a sérültet, úgy **kéztörésnél** a sérültet az ép karal alátámasztva, pólyával a mellkashoz rögzítjük, hogy így a mozgást és ezzel a fájdalmat megelőzzük.

Lábtörésnél a törött lábat az éphez és egy aláhelyezett deszkalaphoz (a deszka oly hosszú legyen, hogy a sérült farától a sarkon túl érjen) kötözzük és így szállítjuk az orvoshoz.

Ficamok és rándulások:

A test csontjai **izületek** által vannak egymáshoz kapcsolva. Az izületekben érintkező csontokat az izületi **tökszallagok tartják össze**. Erőszakos behatásokra az izületekben érintkező csontok helyükből kisiklanak, az izületi tökszallagot átszakítva az izületen kívül, az alatt vagy felett vagy mellett helyeződnek el. Ez a **ficam**. Ha az erőszakos behatásra a csontvégek az izületekben maradnak, de a tökszallag megsérül, úgy ezt **rándulásnak** nevezzük.

A **ficam tünetei**:

- 1.) **nagy fájdalom** a ficam helyén, amely mozgásnál fokozódik,
- 2.) **alakváltozás** vagyis az ép testrészhez viszonyítva nem olyan gömbölyű, formás, hanem szögletes és szabálytalan kiemelkedések, besüppedések vannak.
- 3.) korlátozott mozgathatóság, sem a beteg sem más nem tudja mozgatni a kificamodott végtagot.

Ficammal **minél előbb orvoshoz kell menni**.

A **rándulásnál** a megrándult izület fájdalmas, duzzadt, de nem oly mérvű az elformátlanodása és nem annyira korlátozt a mozgathatósága, mint a ficamnál. Nyugalomba helyezzük és **hidegvizes borogatást** helyezzünk rá.

Rosszullétek és balesetek:

Ájulás. Ijedtség, nagy izgalom, rossz levegő stb. következtében jön létre. Az ájult ember halvány, verejtékes, megszárdulva eszméletét veszve elesik. Oka az agynak hirtelen létrejövő vérszegénysége. Fektetés, a ruhát megoldani, jó levegőről gondoskodni és esetleg élesztgetés a már elmondott módon.

Agyrázkódás: A fejre kapott ütés stb. következménye. A balesetet szenvedett egyén azonnal összeesik és eszméletet veszti.

Agyvérzés: A balesetes egy kissé megszedül, fokozatosan lesz rosszul, szédülése erősödik, hányingere lesz, keze lába mindinkább elnehezedik, beszéde akadozóvá válik, majd lassan elveszti teljesen öntudatát. Fekletés, fejet magassra poconni, majd hidegvizes **jeges borogatást** a fejre tenni és **azonnal orvost!** Fontos a teljes nyugalom. Élesztgetéstől tartózkodás. Ha a balesetes orrából szájból, füléből vér és agyfolyadék szivárog, ott **koponya** és **agyalapi** törés van.

Nagyon súlyos állapot, kevés marad életben.

Nyavalyatörés, eskor. A beteg hirtelen elvágódik, eszméletlen lesz, egész testét görcs rángatja, légzése szakadozott, horkolásszerű, szája habzik.

Védni kell a beteget, hogy össze ne verje magát és nyugodtan megvárni a roham végét.

Villám és villamos áram által okozott balesetek.

Viharban ne álljunk fa, boglya vagy más kimagasló tárgy alá, mert a villám mindig a kimagasló tárgyakba üt bele. A villám okozta égési sebek sajátos agszerű rajzolatokat mutat.

Ha az ember közelében csap le a villám, a nagy légnyomás a földre nyomhatja, agyrázkódást vagy zúzódást okozhat. Mások dobhártyarepedést, fülvérzést okoz. A nagy ijedtség elmezavart.

A villamos áramot vezető drótot puszta kézzel vagy fémtárggyal érinteni nem szabad, mert pillanatok alatt halált okozhat. Baleset esetén az áramot a kapcsolók megtrántásával, vagy a biztosítékok eltávolításával megszakítjuk. Ha ez nem lehetséges, úgy a drótot szigetelő nyéllel ellátott fogóval elszakítjuk, de ilyenkor magunkat elszigeteljük, az áramot jól vezető földtől úgy, hogy deszkára ládára állunk.

Ha segédeszköz hiánya miatt a drót elvágása nem áll módunkban, úgy földelnünk kell a szabadon hagyott vezetéket a következőképpen:

Valamely a földdel közvetlen érintkező fémes tárgyhöz, vízvezeték, vasúti sín, vasoszlop stb. gyorsan hozzáerősítünk valami vasdrótot és azt a villanyáramot vezető drótra dobjuk, természetesen vigyázva arra, hogy midőn a drót a villamosvezetékhez ér, mi azt elérjesszük, mert különben minket sújt az áram.

Mentés alkalmával ha az áram megszakítása nem lehetséges, a drótot vagy a balesetes csupasz testét nem szabad megérinteni, csak a ruhájánál fogva kell őt a dróttól elrántani, akkor is jobb keztyűs kézzel, ha keztyű nincs, úgy csavarjuk be kezünket ruhával; lehetőleg a földtől szigeteljük először úgy, hogy alá deszkát vagy száraz ruhát csuszassunk. A villanyáram súlyos égési sebeket vagy belső roncsolásokat okoz. Az eszméletlen állapotban levőknel legfontosabb teendők a mesterséges lélegeztetés akár 1 óra hosszáig is, amíg magához nem tér.

Akasztás.

A köté elvágásakor a testet óvatosan leemeljük, a kötelet a nyakról eltávolítjuk és ha hullafoltok, hullamerevség nincs, úgy mesterséges lélegeztetést végzünk.

Nagy meleg által okozott balesetek:

Vannak enyhébb és súlyosabb formái. A nagy melegben végzett testi munka is okozza. Enyhébb formája esetén az illető kissé megszedül, arca halvány lesz, homloka verejtékezik s általános gyengeség fogja el. Ilyenkor a ruhák kigombolása, árnyékos hűvös helyre való szállítása, a test és fejnek hűvös vízzel való mosogatása elegendő lesz.

Súlyosabb alakja a fulladásos **hőguta**, amikor is az arc szederjés színűvé válik, az öntudat elhomályosodik, majd teljes eszméletlenség áll be, a hőmérséklet 40—42 celsius fokra emelkedik, légzés és szív-működés egyre romlik és végül is beállhat a fulladásos halál. Fontos a mesterséges lélegeztetés.

Olykor mérgezési tünetekkel súlyosbodik a fulladásos hőguta képe, amikor is a verejtékezés megszűnik, kinzó hányás, hasmenés, görcsök lépnek fel; ezeknek több mint fele elpusztul.

A harmadik súlyosabb formája, amikor is elmezavarodottság áll elő. Ezek nagyon hajlamosak az öngyilkosságra. Teendő: főleg a gondos felügyelet.

Nagy hideg által okozott balesetek.

Az emberi test hőmérsékét a belső hőtermelés és a test meleg kisugárzása szabályozza. A beteg, fáradt, éhes ember kevés meleget termel, a könnyű ruhában levő több meleget veszít. A mozgáskor több meleg fejlődik az emberben, mint pihenéskor, alvásakor. Sok alkohol fogyasztása után a test bőrvérértékei kilágulnak, így könnyebben lehű a szervezet és ha bódulttá lesz, vagy elalszik az illető, a nagy hidegben könnyen megfagyhat. A nagy hidegben a bőr véredényei összehúzódnak, halvány lesz, később a bőredények tágnak (a bőr idegeinek bénulása miatt) tehát vérdus, kékes szederjés lesz a test. A test fokozatos lehűlésével az ember bágyadt, aluszékony lesz, az öntudat mindinkább elhomályosodik, vérkeringés és légzés rosszabbodik, megszűnik, beáll a megfagyás. **A megfagyott embert nem szabad rögtön megre vinni**, hanem fokozatosan. **Hóval, ruhával** dörzsöljük a lemeztelenített testét, ha nem tér úgy magához, **mesterséges lélegeztetést végzünk**. Ha már nyelni tud, melegítő italokat adunk. Ha megfagyott, úgy 16—18 C. foku fürdőben helyezük el és a fürdő vizét lassan 37 C.-ra emeljük.

Főleg a test kiálló részei vannak kitéve megfagyásnak a nagy hidegben (kéz, láb, orr, fül). A fagyott rész érzéktelenné lesz és elhalványodik, meleg környezetben pirosas kékes színt vesz fel és égőviszkető érzés lép fel benne. Nem szabad rögtön tűzhöz vinni melegíteni, mert hólyagképződés, üszkösödés, fagyás seb jön létre. Ha ez még nem fejlődött ki, úgy hóval dörzsöljük a megfagyott részeket, előbbi esetben vazelines, olajos kötést adunk rá.

Vizből mentés.

A vízből mentésre szolgáló **eszközök**: mentőkötél, mentőkarika, csákja, sokszor egy sétatbot vagy más fadarab is elegendő lesz, ha meg tudjuk közelíteni a vízbeesett, aki még öntudatánál van. A fuldokló közel való megragadása s ilyen módon való mentése sokszor nagyon veszedelmes; lefoghatja a mentő karjait, azért jó ha mentő derekára kötelet erősít beugráskor, melynél fogva kihúzhatják ha bajba kerül.

Ha a fuldokló úgy ragadja meg a mentőt, hogy akadályozza a mentést (karjait lefogja, erősen átöleli és életveszedelemben sodorja a mentőt, úgy a legkiméletlenebb rugás, ütéstől sem kell tartózkodni a mentés érdekében (száj és orrjukak befogása tenyérral, a gyomortájra rugás, egyik ujjnak erőszakos hátracsavarása stb.) A mentési módok:

Hajfogás, a fuldokló haját hátulról megfogva oldalusszállal kiuszni.

A fejfogás: két kézzel a fuldokló fejét a fülek táján megfogva hátusszállal kiuszni.

Egykaru **hónaljfogással**, hátulról a fuldokló hóna alá nyulni és hátán kiuszni.

A vízből kihuzott egyén száját, orrát tisztogassuk meg a belekerült iszaptól. kavicsot vagy idegen anyagot távolítsuk el, majd hasra fektetve mellkassa alá ruhába csavart követ, tuskót helyezve ússunk egyet-rezük (mesterséges lélegeztetés).

Ha könnyebb testsúlyú a vízből kimentett, úgy letérdelünk egyik lábunkra, a másik térdünkre pedig ráfektetjük a mellkasát (a mellkas alsó felét) egyik kezünkkel a homlokát támasztjuk meg, a másikkal körülölelve a mellkasára nyomást gyakorolunk, közben segítőnk egy kissé megemelheti a balesetes lábait, hogy fejé mélyebbre kerüljön. A vízből kimentett **fejre állítani** és úgy rázogatni **nem szabad**.

Ha a vízből kimentett már önludatánál van és lélegzik, úgy a vizes ruhát levetjük, szárazra töröljük, betakarjuk és szíverősítőt meleg teát, kávét adunk inni, ha már nyelni tud. Akinek dobhártyája nem ép, hanem lyukas (gyermekkori középfülgyulladásból kifolyólag) a fülét dugja be vazelinos vattával ha vízbe megy, mert különben a víz behatolva a lyukas dobhártyán át a fül csontos részeibe, szédülést okoz és az illető elmerülhet vízbe fulladhat.

Mérgeзések.

Minden mérgezésnél. vagy annak gyanuja esetén **azonnal orvosért küldünk**.

Vannak maró (lugköldöt, amoniakszesz, sósav, kénsav, salétromsav) és

bódító mérgek.

A marómergek felmarják a mérgezett száját, garatját, nyelőcsővét, gyomrát és ott fekélyeket okoznak. A nyelés igen fájdalmas és a nyál véres.

A nem maró mérgezésnél (bódító) a szájban felmarást nem látunk, ellenben: hányás, hasmenés, bódultság, aluszékonyság, görcsök mutatkoznak.

Ilyen bódító mérgek: morphiúm, ópium, arsén, atropin, maszlagos nadragulya, ciánkáli, kokain, phosphor és szublimát.

A bódító mérgezésnél hánytatások és hashajtók adagolásával igyekezzünk a mérget minél előbb a szervezetből eltávolítani, hogy minél kevesebb szívódjon fel a gyomorból. Hányás előidézése céljából: **langyos vizet itatunk a mérgezzel**, amennyiben önludatánál van, valamivel pl. a torkába nyulunk és hátsó garat falát izgatjuk. Hánytatás után állati szénporból egy-két evőkanálnyit — egy pohár vízben itatunk a mérgezzel, majd **keserű-sót hashajtás céljából**.

Maró mérgezés esetén azt állapítjuk meg először, hogy **lugos vagy savi mérget** ivott-e az illető.

A savak által okozott felmaródások után száraz **pörköt** találnak a szájban, **lugos** mérgek után **nedvező, vérző** felmarásokat, hólyagot és a nyálkahártya foszlányokat.

Maró mérgezésnél olajjal, olvasztott zsírt, vaját adunk inni először, azután savmérgezésnél alkáliás vizet, vízbe kevert magnézia porl, lugosnál citromos, ecetes vizet (1—2 evőkanál ecet egy pohár vízbe.)

Gázmérgezés.

A gyakrabban előforduló gázokozta mérgeзések: **széngáz, szénsavgáz, bányalég**, a pöce gödrök és egyéb gödrökben levő szerves anyagok bomlásakor képződő gázak, fertőtlenítésnél használt **ciangáz**, az égésnél képződő **füst**, iparban és háboruban használt különböző gázok.

Széngáz vagy szénéleg, a széntartalmú anyagok tökéletlen elégetésekor keletkezik s a füstbe távozik el. Ha valaki a füstöt belélegzi, széngáz mérgeзés tünetei lépnek fel, pl. ha a kályha csőve megreped vagy eldugul, ha a kémény nem huz stb. **A világító-gáz** is azért mérges, mert 8 % szénéleg van benne. A szénéleg egyrészt akadályozza a lélegzést, másrészt **mérgezöleg hat** az idegrendszerre.

Lélegzőskor a belélegzett levegőből a vér vörös festékanyaga veszi fel az oxigént, amely azután eljut a test sejtjeihez, úgy az ember megfullad.

A vérben felhalmozódott szénéleg a fulladás bekövetkezése előtt az idegmérgeзés tüneteit váltja ki: fejfájás, szédülés, hányás, görcsök, bénulás. A mérgezett egyre erőteljebb lesz, majd teljesen képtelen lesz megmozdulni, a lélegzés egyre ritkább lesz majd beáll a fulladás.

Teendők: a szoba **ajtáját kitárni**, az ajtók mozgatásával a szoba levegőjét szellőztetni. Lélegzést visszatartva a szoba ablakait kinyitjuk, vagy kívülről betörjük és a mérgezettet onnan eltávolítjuk, majd, élesztgetjük, (esetleg meterséges lélegeztetéssel) addig is míg az orvos nem jön.

Gázszagú helyiségbe **gyufával** vagy nyitott lámpával, vagy szivarral **bemenni nem szabad**, mert a gáz meggyullad, **robbanás** következhet be.

Szénsavgáz fejlődik bizonyos barlangokban, gödrökben, pincékben, must és sör erjedésénél. Az is **szintelen és szagtalan gáz**, mint a szénéleg, de a levegőnél **nehezebb** lévén, mindig a helyiség fenekén helyezkedik el.

Egő gyertyával kell a pincébe menni, a **szénsavgáz** a **lángot eloltja**.

Igy megtudhatjuk, hogy milyen magasan van a gáz a pincében.

Ha a gáz a mellkasnál magasabban van, nem szabad gázálarc nélkül a pincébe menni, csak ha előbb szivattyúval vagy mésvíznek a pincébe öntésével a mérges gázt eltávolítottuk. Az eltávolítás történhet oly módon is, hogy a pince vagy a gödör nyílása elé tüzet rakunk, vagy nyitott esernyőt eresztünk le kötélen és azt fel és le huzáljuk vagy vaktöltéssel betöltünk a pincébe.

A szénsavgáz mérgeзés enyhébb esetén fejfájás, rosszullét, súlyosabb esetben fulladás lép fel. Tiszta **szénsav-gáz belégzése** pár perc alatt **halált okozhat**.

Pöcegödrökben és régen befedelt szemetes gödrökben **kénéleg** tartalmú gáz képződik, gyertyát nyitott lámpát nem szabad levinni, mert robbanás történhet.

Cyángáz mérgeзés azzal való fertőtlenítéskor léphet fel, ha gondosan nincs eltörve minden rés és a fertőtlenítendő szobából a szomszéd szobába átszivárog a gáz.

Segélynyújtáskor ugyan úgy járunk el mint egyéb gázzal okozott mérgeзéseknél. A mérgezettet szabad levegőn lélegeztetjük (mesterséges lélegeztetés) s ha magához tér, erősítő italokat, teát, kávét itatunk vele s ami a legfontosabb, orvost hívunk.

Gümökor (tuberkolózis).

Egyike a legnagyobb pusztítást végző betegségeknek. Csonka hazánkban évenként 25.000, naponta 72 ember hal meg gümökorban. **Okozója** egy csak mikroszkóppal látható parányi lény, a **gümökor baci-lus**, melyet megtalálhatjuk a gümökoros beteg köpetében, nyálában.

Az embert kétféle gümökor bacilus fertőzi:

A tehénfajta, mely a tehénnek gümökorját okozza és a tejközvetítéssel jut az ember szervezetébe,

a másik

az ember fajta, amelyik **emberről, emberre** viszi a fertőzést.

A nyílt tüdőgümőkörben szenvedő egyén beszéd vagy **köhögés** közben szétkőpködött nyálcseppekben rengeteg gümőkör bacilus van. A fröcskölés távolán belül tartózkodó emberek ily módon fertőződhetnek. A gümőkörös egyén **csók útján is** terjesztheti a betegséget. **A szoba porában** hónapokig sőt 1—2 évig is fertőzőképes marad a gümőkör bacilus, kivált a nedves és sötét lakásokban. Az utca porában levők nagyobb részt elpusztulnak a napsugár csíradő képessége miatt. Terjeszthetik a gümőkört eszközök, melyekkel fertőző gümőkörös egyének érintkeztek, evőeszközök stb.

Az ép bőrön és nyálkahártyán nem képes a bacilus szervezetünkbe hatolni, csak föllazult, illetve sérült bőrön, vagy nyálkahártyán. A hurutos mandulákon, a hurutos tüdőn, a hurutos vagy sérült gyomor és bélnyálkahártyán keresztül leggyakrabban. A szervezetünkbe behatol gümőkör bacilus még nem föltétlen betegíti meg a szervezetünket, mert ez ellen anyagot termel ki és ha elég erős, úgy legyőzi a fertőzést. Ha a szervezet ellenálló képessége csökken valamely oknál fogva, úgy létrejön a szervezet megbetegedése. Ilyen okok: túlfeszített munka, az elégtelen vagy helytelen táplálkozás, a levegőtlen napsugármentes nedves lakás vagy munkahely, a rendszertelen életmód, alkohollal vagy nemiképességgel való visszaélés, amely utóbbi nagy erőpocsékolást jelent a szervezetre, kivált az önfertőzés és minden olyan betegség, amely a szervezet legyöngyítését elősegíti. Leggyakrabban megbelegszik a tüdő, de megbetegedhet a csont, belek, vese és a kapcsolatos húgyvezető szervek, a here; és a legsúlyosabb valamennyi között az agyhártya, amely feltétlenül halálos.

]

Általános ismeretek.

1.) Az állam. Meghatározott és állandó területen élő emberek összessége, akik egy közös hatalom az úgynevezett „állami főhatalom” alá tartoznak.

Ha a három tényező közül csak valamelyik is hiányzik, államról, közzelven beszélhetünk.

rendszerint határkövekkel van kirakva.

4.) A népesség beszélhet egy, vagy több nyelvet is egy meghatározott területen belül. Magyarországon pl. egy elenyésző kis részétől eltekintve mindenki magyarul beszél.

Magyarország, Ausztria, Németország, Franciaország, Olaszország, stb.
b.) Az olyan államot pedig ahol az állampolgárok többsége nem magyar, **nemzeti** államnak hívjuk. Ilyenek:

c.) Nemzetiségi államokban azokat a népeket, amelyek nem az állam hivatalos nyelvén beszélnek, nemzetiségi állammak nevezzük. Ilyenek: Csehszlovákia, Jugoszlávia, Románia, stb.

zeti kisebbségeknek hívjuk. Azokat a népeket, amelyek nem az állam hivatalos nyelvét beszélik, nem-

5.) Az állami főhatalom feloszlik: a.) Törvényhozói (országgyűlés), b.) Végrehajtói (m. kir. kormányhatalomra).

6.) **Országgyűlés célja:** törvényeket hozni, amelyek mind az egyént, mind a társadalmat védik.
Feloszlik: a.) Képviselőháza, b.) Felsőháza.

ad. a.) A képviselőházba azok jutnak, akiket a nép maga választ, hogy ott az érdekeiket képviselje.
Itán ezeket: képviselőnek hívjuk. ad. b.) A felsőházba törvényileg lefektetett módon:
a) szilárdítás (herceg gróf stb.)

b.) magas hivatali állást betöltő (egyházi és világi méltóságok)

7.) **A m. kir. kormány feladata** az országgyűlés által hozott törvényeket végrehajtani, azok betartatni. Továbbá kisebb jelentőségű és kevésbé állandó ügyekben az emberek egymás közötti érintkező tevékenységét szabályozni.

Feloszlik: 1.) Körmányzásra, 2.) Közigazgatásra.

ad. 1. A kormányzást a.) az államfő és b.) a m. kir. kormány végzi.

ad. a.) Magyarország jelenlegi államfője: Nagybányai vitéz HORTHY MIKLÓS Kormányzó Úr

ad. b.) A kormány élén a miniszterelnök áll.

A kormány feloszlik: Külügy,

Honvédelmi,
Belügy,
Pénzügy,
Igazságügyi,
Kultusz (vallás és tanítás)
Földmívelésügyi,
Kereskedelmi,
Iparügyi minisztériumra.

8.) **A közigazgatás feladata:** A m. kir. kormánytól vett ulasításokat, rendeleteket végrehajtani és a saját hatáskörükbe eső ügyekben intézkedni.

A közigazgatást az egyes minisztériumok is, de főleg a **hatóságok** végzik.

Megkülönböztetünk: önkormányzati, bírósági, katonai, egyházi hatóságokat.

Az önkormányzati hatóságok alulról felfelé a következők:

1.) Községi előjáróság (társas hatóság) 2.) Főszolgabíró, 3.) Alispán, 4.) Az egyes minisztériumok.

9) **A hatóság** az államnak egy állandó szerve, amely kén

A hatóság lehet társas szerv, vagy pedig egyes személy is.

Társas szerv a községi előjáróság; egyes személy pedig pl. az alispán vagy a főszolgabíró. A hatóságoknak közegek állanak rendelkezésükre, akikkel a szükséghez mértén intézkednek. Ezek

u. n. hatósági közegek.

10. **Jog alatt** olyan szabályt értünk, amelynek betartását és érvényesítését, ha szükséges, fizikai kényszer alkalmazásával is, biztosítja az állam hatalom.

11.) **A törvény.** A törvényhozó hatalomtól (országgyűlés) eredő és az államfő által szentesített akarat.

12.) Minden képviselőnek joga van egy u. n. törvényjavaslatot a képviselőházhoz benyújtani. Ott egy szűkebb bizottság azt felülbírálja és ha rossz, akkor elveti.

Ha jónak találja, akkor a képviselőház elé kerül. A képviselők a javaslat felett szavazással döntelfogadják, vagy nem.

Ha elfogadják, akkor a törvényjavaslat a felsőházba kerül.

Ha a törvénytervezet a felsőház is megszavazza, akkor azt Magyarország kormányzójának aláírása és a miniszterelnök ellenjegyzése mellett az „Országos Törvénytárban” kihirdetik. Ha más kikötve nincsen, akkor a törvény a kihirdetéstől számított 15 napon lép életbe.

13.) A rendelet a végrehajtó hatalom (kormány) akaratának a nyilvánítása.

Alkotják a törvények a.) pótlására, b.) végrehajtására, c.) kiegészítésére.

Ezek szerint háromféle rendelet van: a.) Törvénytörő, b.) törvényegremlő, c.) törvénykiegészítő rendelet.

A rendeletekre azért van szükség, mert a törvények csak az állam területén a legfontosabb módosítás szabályozzák. Azonkívül a törvények hozatalához hosszú időre van szükség és azokat máról-holnapra megváltoztatni nem lehet. Törvényt csak törvény változathat meg.

Az állami élet működésén kívül vannak a mindennapi életnek olyan kisebb dolgai is, amelyek szabályozni kell, hogy az emberek nyugalma, kényelme, biztonsága stb. biztosítva legyen. Ezeknek a biztosítására szolgálnak a rendeletek.

A mai modern élet olyan szerteágazó és nehezen áttekinthető, (komplikált) hogy a rendelkezésel sem egy szerv adja ki.

A legfontosabbakat kiadja a miniszterelnök. Ezenkívül mind a 9 szakminiszter, továbbá az összes törvényhatóságok (törvényhatósági jogú városok és megyék) is szabályozzák az ő hatáskörükbe eső dolgokat rendeletekkel.

Vannak tehát: a.) miniszterelnöki, b.) miniszteri, c.) törvényhatósági rendelet.

14. Az alkotmány az állam és annak polgárai (nép) közötti jogviszonyt szabályozza.

Van: a.) történelmi, b.) írott alkotmány.

ad. a.) A történelmi alkotmány hosszú időknek, több évszázadnak lezúrt tapasztalata, természetesen most már írásba foglalva. Nekünk, az ezeréves Magyarországnak ilyen van.
ad. b.) Egy új állam keletkezésénél (pl. Csehszlovákia) szilvesztes az állami élet szabályozása. Így keletkezik az írott alkotmány márcól-hónapra.

15.) Az államforma lehet: 1.) Királyság, amely lehet: választási és örökösödési.

2.) köztársaság.

Magyarország államformája jelenleg is ugyanolyan mint volt a „Triani” békeszerződés előtt, tehát **alkotmányos királyság**. A trón azonban a békeszerződés következtében nincs betöltve. A király teendőit részben most az **akkori Nemzetgyűlés** által megválasztott **kormányzó** végzi.

16. A köztársaság olyan államforma, ahol az államfőt a nép választja és rajta keresztül gyakorolja a hatalmat.

Ennek a rendszernek a hibája az, hogy az államfő mindég az ország legerősebb párt tagjai közül kerül ki és így természetesen elfogult. Az ő pártját kiváltságokban részesíti, míg a többiit elnyomja.

Ezzel szemben a király mentes mindenféle politikai párttól és így a végső döntést részrehajlás nélkül hozza meg.

Köztársaságokban az államfő a „**Köztársasági Elnök**” vagy „**Szövetségi Elnök**” nevet viseli.

Köztársaságok: Ausztria, Németország, Franciaország, Csehszlovákia, Lengyelország, Spanyolország, stb.

17.) Az állam, azaz az egyes minisztériumok központiasan mindent irányítani nem tudnak. A kormány Budapesten székel, míg viszont az ország területe igen nagy és vannak egyes részek, amelyek a fővárostól igen messze esnek. Ezenkívül minden országrész vagy vidéknek megvannak a különleges viszonyai, amelyeket csak az ottlakó emberek ismernek.

Az elmúlt évszázadok során, tekintettel az akkori viszonyokra, amikor sem vasút, sem posta, sem táviró nem volt, kialakultak egyes kisebb-nagyobb területek, amelyek nagyon sok tekintetben teljesen önállóan intézték egyes ügyeiket. Ezek a területek kapták a **vármegye és város** elnevezést.

Önkormányzat alatt értjük az ország egy meghatározott területének város, megye azt a jogát, hogy

a) az ő saját belügyeiben önállóan intézkedjen, határozzon és a különleges viszonyoknak megfelelően rendeleteket, helyesbítési szabályrendeleteket hozzon és azokat végre is hajtassa.

b.) A tisztviselőket a kormánytól függetlenül választják, továbbá gyámhatóságot is gyakorolnak.

c.) Az állami (u. n. egyenes) adóra a viszonyaiknak megfelelően több-kevesebb pótdótot vetnek ki. A költségvetésüket megállapítják, a kiadások fedezéséről gondoskodnak. Mindezzel azonban a kormánynak számadással tartoznak.

d.) A kormánnyal közvetlenül érintkeznek, továbbá országos ügyekkel is foglalkozhatnak, azokat megvitathatják és megállapításait a kormánynak kívül az országgyűlés bármely házához közvetlenül is felterjeszhetik.

18.) Önkormányzatot, vagy más néven törvényhatóságot kétféle ismerünk.

Van: a.) vármegyei, b.) városi törvényhatóság.

Vármegyei törvényhatóságunk van 25.

Városi törvényhatóságunk van 11. Azokat a városokat, amelyek ilyen jogokkal és kiváltságokkal vannak felruházva: **Törvényhatósági jogú városoknak** nevezzük.

19.) A vármegye feloszlik: a.) megyei városokra, b.) járásokra. A járások továbbá. a.) kis- és b.) nagyközségekre tagozódnak.

A megyei városoknak ugyanolyan jog- és hatáskörük van, mint a járásoknak és egymással szemben alárendeltségi viszonyban nincsenek.

20.) Az alispán a vármegye **első tisztviselője**. Ő vezeti a vármegyei közigazgatást a megfelelő szakközei útján. Végrehajtja a kormány rendeleteit és a vármegye (törvényhatóság) szabályrendeleteit és képviseli a vármegyét. Helyettese a vármegyei **főjegyző**.

A megyei városok polgármesterei, továbbá az egyes járások főszolgabírái közvetlenül nekik vannak alárendelve.

Az alispán szakközei a következők: Vármegyei főjegyző (egyben helyettese is), vármegyei aljegyző, főügyész, alügyész, árvászéki elnök, árvászéki ülnökök, vármegyei főorvos és állatorvos, főlevéltárnok, levéltárnokok és a segéd kezelő személyzet.

A külső személyzeti tisztviselők a következők: Megyei városok polgármesterei, a főszolgabírák, szolgabírák, járási orvos és állatorvos és ezekhez tartozó segéd és kezelő személyzet.

21.) A főszolgabíró a vármegye egy járásának az első tisztviselője, aki közvetlenül az alispánnak van alárendelve. Ő felelős a járás területén a közbiztonságért és a közigazgatás zavartalan ügymenetéért.

Felügyel az alája tartozó községekre és a községi tisztviselőkkel szemben fegyelmi joga van. Ő az elsőfokú rendőri bűnlető bíró, az elsőfokú közigazgatási hatóság. Általában mindenben az elsőfokú hatóságot képviseli.

Melléje egy vagy több szolgabíró van beosztva, továbbá a szükséges iroda és kezelő személyzet.

Mindenféle döntéséből kifolyó panaszok tárgyában az alispánhoz, mint másodfokú hatósághoz lehet jogorvoslattal élni.

22.) Megyei városnak nevezzük azt a magasabbrendű községet, amely a főszolgabíró hatásköre alá ki van vonva és közvetlenül az alispánnak van alárendelve. A megyei városok élén a polgármester áll.

A városi tisztviselők a következők: Polgármester, városi főjegyző (a polgármester helyettese) aljegyző, főügyész, ügyészek, tanácsnokok, főszámvevő, számvevők, mérnökök, továbbá kezelő- és segéd-személyzet.

23.) Olyan állandó és sűrűn lakott településeket, amelyek a főszolgabíró hatásköre alá tartoznak, **községeknél** nevezzük.

Minden községnek u. n. előjárósága van, amelyik a község ügyeit intézi.

Nagyközségnek nevezzük azt a községet, amelynek külön jegyzője van. **Az előjárósága:** a községi bíró, helyettese a másod, v. törvénybíró, legkevesebb 4 esküdt, pénztárnok, községi jegyző, közigyám,

Kisközségek alatt olyan településeket értünk, amelyeknek csak közös jegyzője, (főjegyzője) és rendszára kevesebb. (2 esküdt.)

24.) **Az igazságszolgáltatás szervei:** a.) m. kir. bíróságok, b.) A rendőri büntető hatóságok. Alapában a bíróságok nagyobb bűncselekmények (büntelt, vétség mindig) míg a rendőri büntető hatóságok a kisebb (kihágás) cselekmények elbírálására hivatottak.

25. **Rendőri büntető bíraskodás:** kizárólag kihágási ügyekben ítélkeznek.

Végzik: a.) törvényhatósági jogu és megyei városokban: A m. kir. államrendőrség rendőrkapitányságai.

b.) **kis- és nagyközségekben:** A községi előjáróság, főszolgabíró, és az alispán.

26. **Kihágási ügyekben illetékes hatóságok:**

1.) **Elsőfokon:** a.) **kis- és nagyközségekben:** főszolgabíró. b.) **városokban:** a rendőrkapitányság vezetője.

2.) **Másodfokon:** a.) **kis- és nagyközségekben:** alispán, b.) **városokban:** országos, vagy vidéki rendőrkapitány.

3.) **Harmadfokon:** Minden tekintetben a belügyminiszter.

27.) **A községi előjáróság, mint rendőri büntetőbíróságok.** Kizárólag erdei és mezőrendőri kihágási ügyekben jár el, ha az okozott kár a 40 P-t meg nem haladja.

Ilyen esetekben másodfokon: a főszolgabíró, harmadfokon: az alispán dönt.

28.) **Az igazságszolgáltatás csak akkor áll hivatásának magaslatán, ha pártatlan, azaz mindenkitől függetlenül tudja az ítéleteit meghozni.** A bíróságok ezen függetlenségét törvények biztosítják.

A bíróság teljes mértékben elküldött a közigazgatástól és az állam igazgatási szervei (kormány, törvényhatóságok) a bíraskodásra befolyást nem gyakorolhatnak.

A bíró ítéleteit „A magyar Szentkorona nevében” a törvények adta keretein belül önállóan hozza meg. — **A bíróságok szervezete alulról felfelé:**

- 1.) kir. járásbíróság,
- 2.) kir. törvényszék,
- 3.) kir. ítélőtábla,
- 4.) kir. kuria.

Mind a négy bírósági szerv: a.) magánjogi és b.) büntető ügyekben is ítélkezik.

Csendőri vonatkozásban csak a büntetőbíróságoknak van szerepük, mert a csendőri magánjogi (polgári peres) ügyekben nem nyomoz.

Aszerint, hogy az ítéleteket egy vagy több bíró hozza meg, megkülönböztetünk a) egyes, b.) társas bíróságokat.

29.) **A járásbíróság mindig egyes bíróság és emellett az elsőfoku bíróság is.**

Élén a vezető járásbíró, vagy pedig a járás-bírósági elnök áll.

Melléje az ügymenethez viszonyítva járásbírók vannak beosztva

Járásbíróságunk az országban majdnem minden járási székhelyen van.

30.) **A kir. törvényszék másodfoku bíróság.** Itél mint egyes bíróság és mint társasbíróság is.

Élén a törvényszék elnöke áll. Mellette:

- 1.) Egyes bírók,
- 2.) Büntető tanácsok (három tagból áll egy-egy)
- 3.) Fiatalkorúak bírója.
- 4.) Fiatalkorúak törvényszéki tanácsa,
- 5.) Vádtanács,
- 6.) Vizsgálóbíró.

ad. 3.) Azon fiatalkorúak felett ítélkezik, akik életük 18. életévét a bűncselekmény elkövetésekor még nem töltötték be. Minden törvényszéknél van, de szükség esetén forgalmasabb járásbíróságokhoz is kineveznek egyet egyet.

ad. 4.) Három tagból áll. Feladata a fiatalkorúak bíróságának háfározatait felülbírálni.

ad. 5.) Nem ítélkezik, hanem felügyel a vizsgálatok menetére és dönt a vád alá helyezés kérdésében.

ad. 6.) Minden súlyosabb és bonyolultabb 5 éven felüli szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmények helyszínére személyesen kiszáll és a bűnvádi vizsgálatot teljesíti.

31.) **A kir. ítélőtábla harmadfoku bíróság.** Mint társasbíróság ítél, háromtagú tanácsban.

Élén az ítélőtáblai elnök áll, aki mellé büntető tanácsok vannak beosztva.

A Csonkaország területén öt ítélőtábla működik: Budapest, Debrecen, Győr, Pécs, Szegeden.

32.) **A bírósági szervezet** legfelsőbb polcán a kir. kuria áll. Négy büntető tanácsból áll. A büntető-tanácsok a kuria másodelnöke vezetésé alatt állnak és a kuria büntető szakosztályát alkotják. A kir. kuria öttagú tanácsban ítél, székhelye: Budapest.

33.) **A magyar állam címere:** Pajzs, amely a közepén ketté van választva. Jobbfele négy ezüst és négy vörös csikra oszlik.

A pajzs balfelén vörös mezőnyben hármass zöld halom van. A középső halmon az apostoli kettős kereszt emelkedik ki.

A pajzsot Szent István koronája borítja.

A négy ezüst csik a négy folyót (Duna, Tisza, Dráva, Száva, míg a három halom a három hegyiséget (Mátra, Tatra, Fáttra) ábrázolja.

34.) **A szent korona elmélete** szerint minden jognak és hatalomnak kizárólagos tulajdonosa a szent korona, Szent István koronája. Ez a hatalom csak akkor száll át a királyra, ha megkoronázzák.

A koronázás alatt olyan ünnepélyes külsőséget értünk, amelynek révén az uralkodó hatalom a királyra száll.

Epeztért a magyar királyokat csak azután tekintette a nép igazán királynak, ha ez a koronázás valóban megtörtént. Így pl. II. József császárt, aki nem koronáztatta meg magát, a nemzet nem is tartotta törvényes uralkodójának és „kalapos királynak” nevezte.

A koronázás szokása nálunk a királyság intézményével, tehát Szent István királlyal egykoru, de törvényileg csak 1687-ben tették kötelezővé.

A magyar koronát azért nevezzük „szent koronának”, mert II. Szilveszter pápa megszentelte és így adományozta Szent István királynak, a hittérítés terén elért eredményeiért.

35.) **Vádhatóságok** feladata a magyar állam nevében hivatalból **vádat emelni.**

Feloszlik: 1.) Ügyészi megbízott, a kir. járásbíróságnál,

2.) Kir. ügyészség, a törvényszéknél,

3.) Főügyész, az ítélőtáblánál,

4.) Koronagyűsz a m. kir. kuriánál

36.) **Ügyészi megbízott** a kir. járásbíróságoknál működik. Nem tagja az ügyészi testületnek. Lehet minden feddhetlen életu jogvégzett magyar állampolgár, akit az igazságügyminiszter megbiz.

37.) A királyi ügyészség a hivatalból üldözendő bűncselekményeknél a nyomozást teljesíti, illetve teljesíti és a törvényszék előtt a közbiztonság képviselője. Ugyanez a teendője a főügyésznek a kir. ítélőtáblánál, illetve a korona ügyészségnek a kir. kúrián.

38.) 1.) Fegyház vagy fegyintézet: Vácott. A női fegyház Márianosztrán.

2.) Börtön: Szegeden.

3.) Fogház: minden törvényszék és járásbírósnál.

4.) Szigorított dologház: Sopron, Köhidán.

5.) Dologház: Kalocsa, Jászberény.

6.) Közvetítő intézet: Kisharta, Vác, Márianosztra.

7.) Javító intézet: fiatal korúak számára Bpest, Aszód, stb.

8.) Közigazgatási fogház: minden rendőrkapitányság és főszolgabírósnál. Elzárásbüntetéseket töltenek itt le.

9.) Államfogház: különépület e célra nincsen. Politikai bűnbűzők és párbajvétség miatt kerülhetnek ide.

39.) Előzetes letartóztatás nem más, mint a személyes szabadság korlátozása, 15 napig tart és újabb 15 napra meghosszabbítható.

Elrendelésére a vizsgálóbíró, a vádtanács és az ítélőbíró jogosult. Sürgős esetekben a rendőri hatóság is megteheti, ha a késedelem veszéllyel jár.

Ha az előzetes letartóztatás olyan sürgős, hogy azt az órs az elrendelésre jogosítottaknak nem jelentheti idejében, akkor erre a közvédelmi előjáróságot, mint rendőri hatóságot kéri fel. (Szut. 299. p. 2. bek.)

40.) Vizsgálói fogság elrendelésére a vizsgálóbíró, a vádtanács vagy az ítélőbíró jogosult. Olyan egyének ellen rendelik el, akik súlyosabb bűncselekményt követett el és szökésüktől, vagy a nyomozástól véltárra vezetésétől kell tartani.

41.) Közvetítő intézetbe olyan elítéltek kerülhetnek, akik szorgalmuk és jó magaviseletük által javulásra alapos reményt nyújtanak és büntetésük 2/3-át részét már kitöltötték. A közvetítő intézetből az órási büntetés 2/3-át részét kitöltése után feltételes szabadságra kerül az illető.

42.) Rendőri felügyelet alá kerülhetnek, akik az állam és társadalmi rend, továbbá a közbiztonság szempontjából gyanúsak. Ezenkívül a feltételes szabadságra bocsájtottak és olyan külföldi állampolgárok is, akinek a kiutasítása mellőzhető.

A rendőri felügyelet alá való helyezést a kir. bíróságok és a rendőri hatóságok (rendőrkapitány, főszolgabíró) rendelik el és erről a csendőrsőrt értesítik, hol róluk figyelőlapot fektetnek fel és a jegyzőkönyv-vevcskébe is bevezetik.

43.) Kiutasítás alatt külföldi állampolgárnak az ország területéről való hatósági eltávolítását értjük. A bíróságok mondják ki olyan esetekben, ha a külföldi jelenléte az állam érdekére, a közrendre vagy a közbiztonságra agyályos.

Magyar honost kiutasításra ítélni nem lehet.

44. Kitiltás alatt valamely személynek egy közigazgatási egység (vidék, város, község) területéről való távollartását értjük.

Okai lehetnek, hogy az illető egy bizonyos területen: a.) közbiztonságot, b.) a közrendet, c.) a közérkölsiséget, d.) a közegészséget — veszélyeztetik jelenlétükkel. A kitiltás meghatározott időtartamra vagy pedig örökre szólhat.

A kiutasított és kitiltott egyének nevei a jegyzőkönyvvevcskében foglaltatnak.

45. Egyszerű gyanu alatt azt az érzést értjük, ha a csendőrsőrt adott helyzélből, a kísérő körülményekből, vagy a személyből arra következtet, hogy a gyanuba vett egyén követte el.

Pl. Kiss Jánost az utcán leszurják és meghal. Szentanu nincs, de a járőr tudja, hogy Nagy Péter régi haragosa volt. Nagy Péter nincs otthon, a hozzátartozói sem tudnak felvilágosítást adni.

46.) Nyomatékos a gyanu, ha a személyi benyomáson felül még megfelelő tárgyi és időbeli bizonyíték is felmerül.

Pl. az előbbi esetre. Nagy Péter a gyilkosság idejére elfogadható alibit bizonyítani nem tud, a nála megtartott házkutatás alkalmával megtalálják a szalmazsákba rejtve véres kését és fehérneműjét.

47.) Tiltott játékok alatt azokat a szerencsejátékokat (kártya, kocka, stb.) értjük, ahol a nyerés és a vesztes kizárólag a szerencsétől függ.

Kártyánál: 21-es, ferbli, rampli, makaó, baccarat, smendöfer, stb.

Egyéb játékok: rulett, kockajáték.

Vásári csalásra alkalmas: a báb, tekebáb, golyó, színes golyó, baba, színes baba, célbadobás, mariandi, birbics, lemezdobás, gyűrűjáték.

Vásárok alkalmával a mutatványos ezeket a játékokat úgy kezeli, hogy csak az nyer, akit ő akar.

48.) Tiltott mesterségek alatt olyan keresetszerű foglalkozást értünk, amelyhez az illetőnek nics:

a.) iparigazolványa,

b.) nincs meg az arra való képesítése (herélés, miskarolás, szülészet, fogászat és gyógyítás).

c.) törvénybe vagy rendeletbe ütköző foglalkozást üz (nőkkel és gyermekekkel üzőtt kereskedés, kuruzslás, kártyavetés jóslás, szellemidézés és szemfényvesztés, állami egyedárusági cikkek gyártása) gyufa, dohány, só stb.

d.) tiltott játékokkal keresetszerűleg foglalkozni (lásd 47. bek. alatt).

49. A vámtörvénybe ütköző cselekmények alatt az ugynevezett csempészetet kell érteni.

Minden ország bizonyos meghatározott termények vagy ipari cikkek behozatálát és kivitelét adóval súlytja. Ezt az adót vámnak hívják, melyből az állam tekintélyes jövedelemhez jut.

Az állam a vámmal saját állampolgárainak megélhetési lehetőségeit védi, illetve az ipar vagy a mezőgazdaság termelését akarja fokozni.

Vannak olyan tárgyak és áruk, amelyeknek behozatala, illetve kivitele teljes vagy részbeni korlátozás alatt áll.

Tilos kivinni az országból: Mindenféle ezüst és aranytárgyat, ezüst és arany pénzt, továbbá mindenféle külföldi valutát stb.

Csak részben szabad behozni. azaz pontosan meg van határozva, hogy mennyit: fegyverek, mérgek, gyógyszerek, rádiókészülékek stb.

50. Állami egyedárusítás alatt azt értjük, hogy bizonyos cikkek előállítására és forgalombahozatalára kizárólag — az államnak van joga.

51.) Társadalom alatt egy államban élő emberek összességét értjük, kik műveltség, tudás, képzettség és érdekeik szerint más és más foglalkozást üznek. A hasonló foglalkozással bíró emberek egy-egy társadalmi osztályt alkotnak.

Ezek a következők:

1.) Tőkések osztálya: a.) Nagybirtokos. b.) Nagyiparos (gyáros).

2.) **Tanultak osztálya (középosztály):** a.) fegyveres erő, b.) állami, törvényhatósági tisztviselők, c.) papság, d.) ügyvéd, orvos, mérnök stb.
3.) **Földmives osztály.** 4.) **Kisereskedők és kisiparosok.** 5.) **Munkásosztály.** 6.) **Nincstelenek.**
52.) **Származás szerint** ismerünk még: a.) főnemesi (báró, gróf, herceg), b.) nemesi, c.) polgári osztályokat.

53.) Az állami élet csak akkor zavartalan és fejlődőképes, ha az emberek a **törvényeket tisztelik**, mások tudását és **tekintélyét elismerik** és a **magántulajdon elvét vallják**.

54.) **Szocializmus** alatt a **fennálló társadalmi rend megváltoztatására irányuló törekvést** értjük. A **magántulajdon** felépült társadalmi berendezkedés **helyett a vagyonközösség** elvét vallja.

Két főfaja: a.) szociáldemokrácia, b.) kommunizmus.
Mindkettő a végső cél elérésében: egyetérti vagyis a magántulajdon megszüntetése mellett a vagyonközösség létesítését akarja.

Fő elveik a következők:
1.) Nem ismer hazát, anyanyelvet, hanem számára az egész világ egyforma, **minden ember neki „elvtársa”**. (A régi Nagymagyarországot feldaraboló csehek, románok és szerbek is elvtársai.)
2.) A **magántulajdon** megszüntetését akarja. Szerinte minden vagyon az államé és az állam ebből tartja el a polgárait.

3.) **Jelképe: a vörös szín.**

4.) **Eszményképe: a nemzet közösség.**

55.) A szocialista tanok csak a munkakerülőők számára kellemesek és sokat ígérőek. Aki azonban saját erejével és két keze munkájával bármilyen csekély vagyont is szerzett, azt a munkakerülőők és naplopók számára nem szívesen adná oda, sőt elvétele ellen ha kell, harcolna is.

56.) A **szociáldemokrácia** a fennálló társadalmi rendet törvényes eszközökkel, békés uton akarja megváltoztatni. Az ekisesedés, a nyomor olyan magas fokát akarja elérni, hogy rendszerük önön magától alakuljon meg. Ezért tehát a nyomort fölé teltetően fokozza (sztrájk, stb.)

57.) A **kommunizmus** ellenben minél hamarabb, a vezető és vagyonos emberek leggyilkolásával, **forradalom útján, erőszakkal** akarja a hatalmat magához ragadni és céljait: az osztályuralmat, a proletárdiktatúrát létesíteni.

A nemzetköziség, magántulajdon tagadása mellett a kommunizmus még **istent sem ismer** és a családi élet szentségét is gyalazza, gunyolja.

Ezek csak rombolást és pusztulást, teljes leszegényedést, a munka megszűnését eredményezik, amint — ezt az 1919. év pár hónapos kommunizmusa igazolja.

58.) Magyarország az 1914–18-ban lezajlott világháború után, bár hadseregünk mindenütt győzelmesen, ellenséges földön állott, a háborút mégis elvesztette és az ország rablók martalékává lett. Miért?

Lelkiismeretlen igazgatók hamis és hazug jelszavakkal a győztes hadseregünket széttűllesztették. „Nem akarok katonát látni”, volt az akkori jelszó, így a hazánkba betörő ellenségnek nem volt aki ellentálljon. Az oláhok, szerbek és az áruló csehek akadálytalanul jöttek be és akkora darabot hasíthattak le hazánkából, amekkorát csak akartak.

A félrevezetett nép eldobta a háromszínű zászlót és helyette a vörös lobogót tűzte ki. 1919. március 21-én **Kun Béla** zsidó újságíró a börlőnből vette át a hatalmat és kikiáltották hazánban a **tanácsköztársaságot**. — A nemzetközi jelszavakhoz híven az ország védelmét egy teljesen értéktelen, u. n. **vörös hadsereg**re bízta, amely még a csehek elől is megfulott.

A **kommunisták** az országot tehát megvédeni nem tudták. A védtelen lakossággal szemben azonban annál jobban **kegyetlenkedtek**.

A vagyonközösség elve alapján a védtelen lakosságot kifosztották. Akik ellentálltak, azokat egyszerűen legyilkolták.

Az egész ország területén akadtak mindenütt elszánt emberek, akik a rabló kommunista bandákkal szembeszálltak. De Szamuelli Tibor, vörös népbiztos, az ugynevezett Lennin fiukkal csakhamar olt termett az „ellenforradalmak” színhelyén és az ellenforradalom vezetőit — a helyszínén minden bírói eljárás nélkül — kegyetlen módon kivégeztette.

A kommunizmus megbuktatására 1919. június 24-én a budapesti Ludovika Akadémia is ellenforradalmat kísérelt meg. A megfélemlített lakosság azonban nem mert melléje állni és így az elszigetelt ellenforradalmat a vörösök nehéz harcok árán leverték.

Közben Szegeden Horthy Miklós fővezér parancsnoksága alatt a magyar ellenforradalmi hadsereg is szervezkedett, a románok pedig hazánkban mindig tovább nyomultak előre. A kommunisták vezetői: Kun Béla és társai látván, hogy a hatalmukat tovább tartani nem tudják, minden lopott és rabolt vagyonukat összeszedve 1919. július 31-én az országot sorsára bízva, repülőgépen elmenekültek.

Rövid 130 napos uralmuk alatt kb. 700 magyar embert végeztek ki és az országot teljes nyomorra juttatták, végül ellenségeink kezébe adták.

Nekünk csendőröknek ugyancsak, a kommunizmus 5 tiszt és 22 altiszt bajtársunk életébe került, kik mint az ellenforradalom lelkes irányítói inkább életüket áldoztak fel, semhogy esküjüket megszegjék.

59.) **Az anarchizmus** nem ismer semmiféle hatalmat, semmiféle közösséget, mindenki tetszése szerint vehet érte elégtételt.

Kivitele teljesen lehetetlen, az emberiség elpusztulását eredményezné.

Az anarchisták elsősorban az állami hatalom megsemmisítését, az uralkodók megölését célozzák. (Erzsébet királyné halála).

60.) 1914–18-as **világháborút** az 1914. évi június 28-án történt sarajevói gyilkosság robbantotta ki. Ezen a napon ölte meg orvul Gavriló Princip szerb diák Ferenc Ferdinánd trónörökös és feleségét.

A háború mélyebb okai azonban a német és angol gazdasági ellentét, a franciáknak 1871-ben a némelektől elszenvedett vereség visszaadása, valamint a nagy szláv eszmék megvalósulása voltak.

A világháborúban az ugynevezett **központi hatalmak** (Németország, Osztrák-Magyar monarchia, Bulgária és Törökország) állottak szemben az **Ententével**: (Anglia, Franciaország, Olaszország, Szerbia, Oroszország, Románia, Belgium, Görögország, Észak Amerikai Egyesült Államok).

A háború Európában, Afrikában, Ázsiában, a tengereken és a levegőben zajlott le.

A központi hatalmak dacára az ellenség sokszoros túleréjének — győzelmet — győzelemre arattak és mindenütt állandóan ellenséges földön álltak.

Szerbiát, Romániát csapataink teljesen megszállták. Oroszország nagy részén is magyar katona volt az ur.

Az entente hatalmak közül Oroszország 1918. március 3-án, Románia 1918. május 7-én külön békét kötött velünk. A győzelmet kihasználni azonban nem tudtuk. Lelkiismeretlen szocialista és kommunista igazgatók

a hadsereget széthomlasztották és 1918. november 1-én kitört nálunk a kommunista forradalom. Következniye a lett, hogy a védtelen országot a már teljesen legyőzött Szerbia és Románia, továbbá az áruló csehek megszállták

és a háborút — bár mindenütt győzedelmeskedtünk — elvesztettük.

61.) Magyarországra a győztes hatalmak a **Trianoni békét** bényszerítették. Trianon egy kastélynak a neve Páris mellett, ahol 1920. június 4-én a magyar kiküldöttek a békeszerződést aláírták. Ennek következtében elvesztettük:

1.) az ország területének 67%-át, 2.) a lakosság 59%-át, 3.) elszakítottak tőlünk 3 és fél millió magyar embert, 4.) elvesztettük erdőink 85 százalékát, 5.) összes sóbányáinkat, 6.) összes aranybányáinkat, végül 7.) a világháború felidőzéseit ráköfoglalták és ezen a címen óriási mennyiségű loval, sertéssel, szarvasmarhával, gabonával, szénával kellett **jóvátétel** címén a győzteseknek fizetnünk.

8.) Pénzben pedig 20 éven keresztül évente 10 millió aranykoronát kell fizetnünk.

9.) **Elitörték** az általános **védkötelezettséget** és helyette csak 35.000 főnyi zsoldos hadsereget szabad tartani.

10.) A határainkat úgy állapították meg, hogy **természetes határaink nincsenek**, az ellenség akadály nélkül nyomulhat be az ország területére.

62.) **Irredentizmus** alatt országunk azon törekvéseit értjük, hogy a trianoni békeszerződéssel megcsonkított hazánk régi területeit és határait visszaszerezze.

Nagy Magyarországon nekünk 1000 éves történelmi jogaink vannak, mert azt Árpád fejedelem hódította meg számunkra. K. u. 896-ban.

Hazánk **nemzetiségei** pedig csak jóval **később**, a tatár és török dúlások alatt megfogyatkoztak magyarok helyébe **telepedtek le**.

63.) **Turáni népek** alatt a messze Ázsiában élő **mongol**, továbbá az onnan elszármazott **török-tatár és finn-ugor** népeket értjük. Mi magyarok a finn-ugor néptörzshöz tartozunk.

63.) **Turáni eszme** alatt a rokon turáni népek ősrégi hagyományainak, szokásainak, vallásának (Hadur tisztelete, fehér lovaldozása) és a faji öntudatnak a felújítását értjük.

64.) **Genfi egyezmény**: 1906-ban hozták, mely szerint az ellenség kórházai, orvosai ápolói, amennyiben a hivatásukat teljesítik, sérthetetlenek, jelvényük a fehér mezőnyben látható vörös-kereszt. Az ellenség sebesültjei ugyanolyan elbánásban részesítendőek, — mint a saját.

65.) **A népszövetség**: (nemzetek szövetsége) Székhelye Genf.

A világháború után alakult az egyes országok kiküldöttjeiből. **Célja** az egyes országok között felmerülő **viták kérdéseinek békés úton való elintézése**. — **Feladata a világbéke fenntartása**.

66.) Az emberiség egy vagy több Istent imád. **Egy Istent imádnak**: a.) keresztények, b.) a mohamedánok, c.) buddhisták, d.) a zsidók. — Több Istent imádnak: a pogányok.

Keresztény vallások a következők: 1.) római katolikus, 2.) görög katolikus, 3.) görög keleti, 4.) református, 5.) evangélikus, 6.) unitárius.

67.) Országunk törvényei szerint mindenki **szabadon** vallhat és **követhet** bármilyen **vallást** vagy hitet. A mohamedán hitből folyó **többnejűséget** azonban **törvényeink tiltják**.

Megkülönböztetünk ezenkívül: a.) az állam által **elismert** (keresztény és a zsidó vallások) b.) az állam által **el nem ismert vallásokat**.

A különbség a kettő között abban nyilvánul meg, hogy az elismert vallásokat a törvény külön oltalomban részesíti, míg az el nem ismert vallások ellen elkövetett bűncselekményeket csak mint magánosok ellen elkövetetteket tárgyalja.

68.) Csonkaországunk **nemzetiségei** a következők:

1.) **Németek**: kb. fél millió, akik nagyobb tömegekben főleg a főváros környékén és általában a Dunántúlon laknak. Kisebb részekre szétszóródva azonban az ország minden részében találhatók.

2.) **Tótok**: kb. 200.000, akik főleg Békés vármegyében,

3.) **Szerbek**: kb. 50.000, főleg Baranya vármegyében,

4.) **Románok**: kb. 35.000, főleg Bihar és Csanád vármegyében.

Ezzel szemben a magyar lakosság kb. 7 és fél millió.

69.) **Vallás elleni mozgalmak**. Amikor az állam által elismert valamely vallásfelekezet ellen más valláshoz tartozók mozgalmat indítanak. Pl. az „antiszemizmus” (zsidóellenesség). Ez a zsidókat a közélet és a gazdasági életből kiakarja szorítani. Végcélja a zsidóknak az országból való kiűzése.

70.) **Nemzetiségi mozgalmak** alatt a kisebbségeknek azt a megmozdulását értjük, amely a szétválasztást és a kisebbségeknek egy nagy nemzeti államba való tömörülését célozza.

Országunkban ezek a következők:

1.) **Pángermanizmus**: a német birodalomhoz,

2.) **Pánszlávizmus**: Délsláviához,

3.) **Dákóromanizmus**: Romániához akar csatlakozni.

71.) Ha a munkások tömege valamely általa kitűzött célt el akar érni, akkor **„sztrájkol”**.

Sztrájk alatt a munkások a munkások által való együttes és önkényes tervszerű abbahagyását értjük.

Kétféle sztrájkot ismerünk: a.) **béremelés céljából**, b.) **politikai céllal**.

ad. a.) Nem veszélyes. Kizárólag a munkások és munkaadók közötti gazdasági harc, mely rövid tárgyalás után békés megoldást nyer.

ad. b.) A munkások a munka abbahagyásával bármilyen **politikai eredményt** akarnak elérni. Pl. a sztrájkolók azt akarják elérni, hogy a kormány mondjon le stb.

72.) **Elemi csapások** alatt a természeti erők által szabott olyan jelenségeket értünk, melyek igen nagy anyagi károkat okoznak és gyakran emberi életet is követelnek.

Ilyenek: az árvíz, tűzvész, földrengés, hegyomlás, jégverés, vihar, meteor (csillag) hullás, sáskajárás stb.

73. **Ragályos betegségek** alatt azokat az emberi betegségeket értjük, amelyek a kellő ovórendi szabályok be nem tartása esetén rohamosan továbbterjednek és egész vidéket is megfertőznek.

Emberi betegségek: Fekete (hólyagos himlő) hastífus, vérhas, kolera, lépfene, emberi takonykór, (tuberkolózis), pestis, járványos gerinc és agyhártya gyulladás, diftériusz, vörheny, gyermekbénulás, tbc.

Állati betegségek: Keleti marhavész, lépfene, bivalyvész, veszettség, takonykór, ragadós száj- és körömfájás, juhhimlő, szarvasmarhák ragadós tüdőlobja, tenyészbénaság, ivarszervi hólyagos kiütés, rühesség, sertésvész, sertésorbánc és baromfi kolera.

74.) **Népgyűlés** alatt több embernek meghatározott helyen és időben közös céllal való egybegyűjtését értjük.

Népgyűlést csak akkor lehet tartani, ha azt a közigazgatási hatóságnak 48 órával a hely és idő pontos megjelölése mellett bejelentették és azt a hatóság tudomásul vette.

75. **Kormányzó Ur Ó Főméltósága jogköre**.

Vitéz nagybányai Horthy Miklós elletengernagyot a magyar nemzet a világháborút követő legelső **nemzetgyűlés** összehívásakor, **1920. március 1-én** „egyhanguan” kormányzóvá választotta. A nemzetgyűlés ezen cselekményével az ország hódolatát és háláját nyilvánította azért, hogy az országot a végromlásból megmentette.

- A Kormányzó Ur a nemzetgyűlés előtt esküt tett az ország alkotmányának és törvényeinek a bel-
 ara és ugyanekkor a nemzetgyűlés jogokkal is felruházta, amelyek a következők:
- 1.) Tiszteletjogok, 2.) Jogai a törvényhozásban, 3.) Különleges jogai.
- ad. 1.) a.) A „**Főméltósága**“ cím illeti meg.
 b.) Személye sérthetetlen.
 c.) A királynak kijáró katonai pompa és **tiszteletadás megilleti**.
 d.) Születés és nevenapját az összes állami hivatalok megülik.
 e.) Az országgyűlés számára tiszteletdíjat állapított meg.
- ad. 2.) a.) **Az országgyűlés összehívása**, elnapolása, feloszlátása.
 b.) **Törvények** kihirdetési **záradékkal** való ellátása (azokat nem szentesíti).
 c.) A kormányzást a m. kir. kormány útján gyakorolja (ellenjegyzés).
- ad. 3.) a.) A **legfelsőbb hadur** (hadüzenelés békekötés joga).
 b.) Követek küldésének és fogadásának joga.
 c.) Cim és kitüntetés adományozás.
 d.) A kegyelmezés joga (halálra ítélekkel szemben).
- 76.) **Politika** alatt általában olyan munkálkodást értünk, amelynek célja a nemzet, a haza, az ös-
 zesség boldogulása.
 Általában minden cselekedet nemzeti szempontból helyes akkor, ha ezzel a hazának szolgáltunk.
- 77.) A **háboru** nem más mint a politika folytatása, illetve kitűzött céljának biztosítása fegyveres
 erővel. Ha valamely ország politikusai a nemzet érdekében álló célkitűzéseit békés eszközökkel már nem tud-
 ják elérni, akkor a politikát a fegyver váltja fel.
 A háboru mindig erőszak és a **végző eszköz arra**, hogy egy állam a maga igazát és érdekeit a
 másokra rákényszerítse.
- A háborut rendszerint **hadüzenet** előzi meg, melyet az ellenséges országban levő saját követünk
 ad át. E pillanattól kezdve a két ország **ellenséges viszonyban van egymással**.
- 78.) **Utimatium** alatt egy másik országhoz intézett felszólítást értünk, hogy az valamely ügyben
 felelősséget adjon. Rendszerint rövid határidőhöz van kötve.
 A felszólításban levő feltételek nem teljesítése hadüzenetet von maga után.
- 79.) **Szerződés** alatt egy kétoldali jogügyletet értünk. Mindkét fél kötelezi magát arra, hogy a
 szerződésben vállalt kötelezettségeinek eleget tesz. Amelyik ezt nem teljesíti, az a másiknak az elmaradt ha-
 szon fejében kárpótlással tartozik. A kárpótlás mértéke mindig a szerződésben van lefektetve.
- 80.) **Nemzetközi szerződés** alatt két ország közötti jogügyletet értünk, Pl. Magyarország kötelezi
 magát arra, hogy Németországtól 1000 tonna szénel vesz. Ezzel szemben pedig Németország arra kötelezi
 magát, hogy tőlünk 1000 waggon búzát vesz át.
- 81.) **Kiadatás** alatt valamely országgal kötött azon szerződést értjük, hogy a nálunk közönséges
 püncselekményt (büntetett, vétség) elkövetett egyént, ha az külföldre szökik és ott elfogják — az illetőt nekünk
 büntetés végett átadják.
- 82.) **Politikai menedékjog** alatt egy országnak azt a jogát értjük, hogy az ő területére szökött
 politikai bűnözőket, továbbá **katonaszökevényeket** még a kölcsönös kiadatási esetén sem köteles kiadni.
- 83.) **Pénz** alatt törvényes fizetési eszközt értünk. A Magyar Nemzeti Bank bocsátja ki érc, illetőleg
 papír formában. Elfogadása az országban mindenki számára kötelező.
- 84.) **Csekk** alatt egy pénzt helyettesítő fizetőeszközt értünk. A csekk nem más, mint egy meghatá-
 rozott összegről szóló utalvány, amelynek beszolgáltatás esetén a meghatalmazott bank a rajla fellüktetett pénz-
 összeget a felmutatónak kifizeti akkor, ha arra kellő fedezet áll rendelkezésre.
- 85.) **Valuta** alatt külföldi pénz, azaz más országok pénzét értjük.
- 86.) **Váltó** alatt meghatározott időre szóló fizetési kötelezettséget értünk, ahol a kibocsátóért két
 kezes szavatol. Ha a kibocsátó a fizetésnek eleget tenni nem tud, úgy azt a kezesek kötelesek megtéríteni.
 Ismerünk kereskedelmi és magán váltókat.
- 87.) **Éviza** alatt külföldi kereskedelmi váltót értünk. Pl. Valaki Németországban vesz szövetet. Az
 árát pedig úgy egyenlíti ki, hogy egy otthoni banktól vesz egy Németországban kifizetendő hasonló értékű
 váltót és azzal fizet. (Azt küldi el pénz helyett.)
- 88.) A **telekkönyv** közhitelességű nyilvános irat ingatlanokra (ház, föld) vonatkozólag 3 lapból áll:
 „A“ lap: A tulajdonos nevét,
 „B“ lap: Az ingatlan nagyságát (értékét),
 „C“ lap: A rajta levő terhet tünteti fel.
- 89.) **Export** alatt országunk termékeinek külföldre való kivitelét.
Import alatt más országok termékeinek hazánkba való behozatalát értjük. Pl. Buzát exportálnak
 Olaszországba, míg onnan pl. narancsot importálunk.
- 90.) **Kartel** alatt az ugynevezett anyagokat termelő és előállító vállalkozók tömörülését értjük azon
 célból, hogy az általuk megállapított árakou alul cikkeiket nem árusítják.
 Pl. A yers bőr feldolgozásával foglalkozó gyárak kartelba tömörülnek és kimondják azt, hogy a
 bőrt m-2-kint csak 1 P-ért adják.
- A kartel a szabad versenyt kizárja és célja a közönség kizsákmányolása. Ellenük törvény intézkedik.
- 91.) **Trust (tröszt)** alatt olyan szövetkezt értünk, amikor egy nagy vállalat beleolvastt magába
 több kisebb vállalatot és azoknak ő szabja meg, hogy milyen cikkekből mennyit termeljenek és azt milyen
 áron adhatják el.
 A beolvasttás úgy történik, hogy megvásárolja a kisebb vállalatok részvény többségét és így az irá-
 nyítás az ő kezébe kerül.

70346

SZÉCHÉNYI-KÖNYVTÁR	
Nóvember 16	
1	3650
173	6v